

The Project Gutenberg eBook of Latvasaaren kuninkaan hovilinna: Seikkailuja Venäjän rajalta, by A. E. Ingman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Latvasaaren kuninkaan hovilinna: Seikkailuja Venäjän rajalta

Author: A. E. Ingman

Release date: September 12, 2005 [EBook #16687]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LATVASAAREN KUNINKAAN HOVILINNA:
SEIKKAILUJA VENÄJÄN RAJALTA ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed

Proofreaders Europe.

LATVASAAREN KUNINKAAN HOVILINNA

SEIKKAILUJA VENÄJÄN RAJALTA

Nuorisolle kertonut
Alfred Emil Ingman.

Ensimmäisen kerran julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Kirja 1916.

Sedän lipasto.

Vain suuresti empien olen ryhtynyt kertomaan niistä tapahtumista, joista tässä kirjassa on puhe. Ei siksi, että niitä laatunsa tähden tarvitsisi pitää salassa. Päinvastoin niistä kerrottiin siihen aikaan, kun ne sattuivat, jokaisessa sanomalehdessä, ja oikeudenkäynti niitten johdosta oli mahdollisimman julkinen. Mutta itse tapahtuma-ajasta ei ole vielä kulunut neljääkymmentä vuotta. Muutamia niistä henkilöistä, joitten nimet olivat sekaantuneet oikeudenkäyntiin, mutta jotka kuitenkin pätevien todistusten puutteessa vapautettiin kaikesta vastuusta, saattaa vielä olla elossa.

Tämä on saattanut minut kahden vaiheille, sopiiko näitten tapahtumien yksityiskohtia kertoa, vai olisiko ne iäksi haudattava.

Mutta »setä», joka näissä seikkailuissa oli uskollinen kumppanini — ja jonka ansioksi on luettava, että nämä vaaralliset rikolliset saatiin kiinni — on minulta vaatinut nimenomaisen lupauksen, että kun hän on viimeisen matkansa suorittanut, en pitäisi enää salassa, mitä tässä asiassa on tähän asti salassa ollut. Kun viime kesänä kävin häntä tälle matkalle saattamaan, viivyin paikkakunnalla, kunnes sain selkoa siitä, että varsinaisten asianomaisten sukulaisista ei ole nyt enää elossa kuin yksi ainoa. Hänkin on parantumaton heikkomielinen eikä tiedä tästä maailmasta mitään. Asianomaiset itse ovat jo kaikki kuolleet; viimeinen heistä kuitenkin aivan äsken.

Minua ei asiain näin ollen enää mikään estä kertomasta sitä, minkä tässä asiassa yksin nyt tunnen. Olin sedän testamentin toimeenpanija. Hänen papereissaan oli jäähyväiskirje minulle, jossa hän muistuttaa minua lupauksestani, mutta samalla lausuu toivomuksenaan, etten mainitsisi hänen nimeänsä. »Ne vanhat ystäväni», hän kirjoittaa, »jotka vielä elävät, tuntevat kyllä muutenkin minut itse tapahtumista, ja muille pysyn mieluummin tuntemattomana.» Kun siis seuraavassa kertomuksessa en ole maininnut henkilöitä ja paikkoja niiden oikealla nimellä, en ole näin menetellyt syystä, että pelkäisin jotakin, vaan kunnioittaakseni sedän toivomusta ja ollakseni loukkaamatta niitä henkilöitä, jotka muuten saattaisivat pahastua.

Sedän kirjeen luettuani yritin terästää muistiani ja huomasin ihmeekseni, että paljon noista yhdessä eletyistä seikkailuistamme oli jo muististani haihtunut. Tämänkin mahdollisuuden oli setä ottanut huomioon ja kirjeeseensä lisännyt jälkikirjoituksen: »Etsi lipastostani se salalaatikko, jota en ole sinulle ennen näyttänyt. Sieltä löydät kultakelloni, jonka kuoreen olen kaiveruttanut sinun nimesi, sillä se on nyt sinun omasi. Löydät myös kertomuksen yhteisistä seikkailuistamme kesällä... —»

Sedän iso kultakello oli ollut ihailuni esineenä siitä asti, kun se houkutteli minua astumaan ensi kertaa omin jaloin poikki lattian. Se oli vanhanaikainen lyövä taskukello, vain kerran kuukaudessa vedettävä. Parikymmentä vuotta sitten se itse oli saanut lyönnin — puukoniskun —, joka oli täydelleen läväissyt sen pyöreän ruumiin. Samassa tilaisuudessa se heitti henkensä omistajansa hengen edestä. Sedän vanhalta palvelijattarelta sain nyt tietää, että setä vuosi sitten oli lähettänyt kellon Englantiin, jossa koko sisusta oli tehty uudestaan ja kuoret korjattu. Itse oli eukko nähnyt minun nimeni ulkokuoressa, kun »vanha kamreeri» aina kuukauden ensimmäisenä päivänä veti kelloa. Kello oli eukon allakkana. Mutta kaksi viikkoa sitten, kun kamreeri joutui vuoteen omaksi, oli kello eräänä aamuna poissa, eikä sitä ollut sen jälkeen nähty. Eukko oli tästä kovin huolissaan, sillä hän tiesi, että yksin kellon korjaus oli maksanut »paksun pakan seteleitä». Lohdutin nyt eukkoa sillä, että kultakello oli kamreerin omilla teillä ja kyllä löydettävissä.

Olen kertonut sedän kellosta siitä syystä, että tämä kirja olisi ilman sitä arvatenkin jäänyt kirjoittamatta: kellotta en olisi ehkä sedän kertomustakaan käsiini saanut.

Sedän papereita selaillessani olin koko ajan kuullut kellon napsetta, mutta luulin sen kaikuvan viereisestä huoneesta. Nyt rupesin kuuntelemaan tarkemmin ja huomasin napseen tulevankin sedän isosta lipastosta. Hänen kellonsa oli siis vedettyä, ja napseen johdolla luulin heti löytäväni kyseisen salalaatikon. Setä, joka oli erinomainen puuseppä, oli itse tehnyt lipaston ja, paljon joutoaikaa kun hänellä oli, varustanut siihen suuren määrän salalaatikoita ja -kaappeja. Suurimmasta kaapista ilmestyi, jos sattui tulemaan vieraita, pari salaperäistä nelikulmaista pulloa, jotka sedän tiedonannon mukaan sisälsivät linnunmaitoa eli voimantasoitustippoja, erästä apteekin lääkettä, joka tekee heikon väkeväksi ja väkevän heikoksi.

Luulin tuntevani sedän lipaston kaikki salaisuudet. Oudoksuin siis sitä, että kultakello oli laatikossa, joka oli muka minulle tuntematon, ja päätin heti ottaa asiasta selon.

Poistin ensin kaikki vetolaatikat ja irroitin laskulevyn. Sen saranat oli näet tehty siten, että levy oli irroitettavissa, jolloin suurimman salalaatikon kansi saatiin poistetuksi. Sitten poistin laatikko laatikon jälkeen koko sisustuksen ja aukaisin kaikki minulle ennestään tutut salalaatikat. Muuta en löytänyt kuin huolellisesti suljetun, osoitteella varustetun kirjekimpun. Lyijykynällä oli setä vapisevin käsin kirjoittanut: »Jos vastaanottaja ei elä enää, kun nämä kirjeet löydetään, on kirjeet lukematta poltettava.» Vastaanottajan tunsin hyvin, hän oli kuollut samana päivänä, jona lähdin sedän hautajaisiin. Kirjeet oli siis hävitettävä. — Koulupoikana ollessani olin monta kertaa sedältä pyytänyt jotakin noista vanhoista postimerkeistä, mutta aina turhaan. Kirjekuoret olivat kaikki frankeerattuja, siis sellaisia, joitten postimaksumerkintä on itse kuoreen leimattu. Kun kuorten joukossa oli yli kolmekymmentä 20:n kopeekan merkkiä, punaisia ja mustia, kaikki erinomaisessa kunnossa, en katsonut olevani oikeutettu niitä hävittämään, vaan laitoin uuniin tulen, poltin kaikki kirjeet ja lähetin kuoret luotettavan postimerkkikauppiaan välityksellä myytäväksi. Sedän jäljellejäänyt omaisuus, joka melkein kokonaan oli testamentattu hyväntekeväisyyslaitoksille, tuli täten melkoisesti nousemaan.

Nyt kai kohta löytäisin sen salalaatikon, mistä napse kuului. Tässä luulossani erehdyin suuresti. Sillä mihin paikkaan lipastoa hyvänsä painoin korvani, kaikkialle kuului napse samanlaiselta. Hetken perästä luulin kuitenkin huomanneeni napseen lähtevän itse päällislevyn vasemmalta syrjältä. Tarkasti tutkin jokaista pienintäkin saumaa epäilemäni paikan kohdalta. Kaikki turhaan. Ei pienintäkään nappulaa tai ponninta. Aloitin kuuntelemiseni uudestaan. Tunnin perästä olin täysin varma siitä, että kellon naksutus kuului ihan yhtä selvästi oikean kyljen alareunasta kuin päällislaudan vasemmalta syrjältä. Tuo hermostuttava napse oli saattanut minut ihan pökerryksiin. Ja samassa muistin, että juuri tänään oli kuukauden ensimmäinen päivä. Huomenna ei naksutusta ehkä kuuluisikaan enää. Tunsin, että jos tätä turhaa etsintää jatkan, olen huomenna työhön kykenemätön. Ja huomenna on minun pidettävä huutokauppa, missä sedän irtaimisto hajoitetaan kaikkiin ilmansuuntiin. Kello kävi kahtatoista. Riisuin vaatteeni, heittäydin sänkyyn ja — samassa silmänräpäyksessä nukuin.

Kun sanon »nukuin», en tarkoita, että olisin todellista unta nukkunut, enpä edes »koiran untakaan». Sillä kauheat unennäöt rupesivat minua heti vaivaamaan. Olin kellotehtaassa, ja joka kulmalta raksuttivat kellot niin, että korviani vihlausi. Äkkiä mahdottoman suuri könniläinen astui paikaltaan seinän vierustalta ja rupesi vakavin askelin lähestymään minua. Osoittimet näyttivät 12, ja alkavasta hyrinästä ymmärsin, että se rupeaa lyömään. Samassa tuli siitä Könnin kuuluisa konekuokkija. Raksahdukset paukkuivat kuin pyssynlaukaukset, ja joka raksahduksella astui hirviö askeleen minua kohti ja kohotti kaamean kuokkansa korkealle ilmaan. En päässyt paikalta liikahtamaan. Kuokkija irvisteli minulle kamalasti ja kohotti viimeisen kerran raskaan aseensa. Mutta ennenkuin tämä ehti päälakeni murskaksi ruhjaista, sain ylenmääräisellä voimaponnistuksella pielukseni heitetyksi miehen kasvoihin. Kuului aika jyrynä, ja koneisto pysähtyi. Seisoin keskellä lattiaa, ja pieluksen olin heittänyt sedän lipastolle. Olin niin valveilla ja pirteä kuin ihminen ikinä voi olla. Rupesin nauramaan itselleni täyttä kurkkua enkä voinut nauruani pidättää, vaikka muistin, että setä muutama päivä sitten oli maannut ruumiina tässä samassa huoneessa. Niin hullunkuriselta tuntui minusta tilani ja unennäköni. Kello oli 12. Olin nukkunut puolen tunnin verran.

Nauruni kuitenkin taukosi yhtä äkisti, kuin se oli alkanut, ja kyyneleet nousivat silmiini. Tunsin äkisti elävästi, ettei ollut päiviä kulunut siitä, kun setä oli ollut tässä huoneessa, vaan että hän oli käynyt huoneessa juuri nyt, ettei ollut kahta minuuttia kulunut siitä, kun hän oli huoneesta poistunut.

Mitenkään en tuntenut voivani nyt nukkua. Puin päälleni uudestaan ja istuuduin sedän nojatuoliin.

Mutta mitä nyt?

Nukkumaan mennessäni olin jättänyt lipaston kaikki laatikot huiskin haiskin lattialle, tuoleille ja pöydille. Ainoastaan laskulevyn olin nostanut takaisin paikalleen, pannut saranoilleen ja lukinnut. Nyt olivat kaikki sekä isot alaosaston laatikot että yläosaston pikkulaatikot laskulevyn takana tarkoin paikoillaan lipastossa. Yksi ainoa pieni salalaatikko, juuri se, joka oli erikoisen vaikeasti löydettävissä, oli osaksi vedetty auki. Laskulevy oli laskettu alas. *Sen päällä oli sedän kultakello. Se oli pysähtynyt lyönnilleen klo 12.*

Sedän kultakello oli siis onnellisesti käsissäni. Mutta käsikirjoitus? —

Panin heti uudelleen maata ja nukuin levollisesti aamuun asti.

Seuraavan päivän huutokauppa oli tapahtuva siten, että kaikki huudot oli maksettava heti käteisellä. Olin varustanut muutamia satoja mukaani ostaakseni yhtä ja toista setävainajan tavaroista. Lipastoa en kuitenkaan ollut uskaltanut ajatella, kun hyvin tiesin sen tulevan kalliiksi, koska se oli kauttaaltaan kallisarvoisista puulajeista tehty ja taiteellisilla leikkauksilla koristeltu. Päätin kuitenkin, etten laske sitä menemään toisille, jos varani suinkin myöntävät. Järjestin siten, että lipasto oli ensimmäisiä kapineita, jotka myytiin. Eräs talonpoikapohatta huusi heti sata markkaa, ajatellen siten saattaneensa kaikki kilpailijat vaikenemaan. Mutta kun naapuripitäjän nimismies heti jatkoi: kaksi vertaa! poistui pohatta pelistä. Viisin ja kymmenin markoin kasvoivat huudot puoliväliin neljättä sataa, jolloin nuija napsahti ja sedän lipasto oli minun.

Eräs vanha, taitava puuseppä, joka oli koko ajan seisonut vieressäni, onnitteli minua sanoen, että nykyajan hintojen mukaan ei kannattaisi tuommoista tehdä tuhannellakaan markalla, ja lisäsi, että semmoista ruusu puuta, jota sisusta on, ei saa enää rahallakaan. Moni muu esine, jota olin ajatellut ostaa, oli minun nyt pakko jättää. En katunut kuitenkaan kauppaani, sillä minun täytyi saada selville, missä kello oli ollut ja käsikirjoitus arvatenkin vielä oli kätkeytynä. Ennen ei mieleni saanut rauhaa.

Saatuani lipastoni kotiin ryhdyin heti uudestaan sen salaisuuksia tutkistelemaan. Joka ilta, päivätyön loputtua, etsin tuota salaperäistä kätköpaikkaa, yhä vain löytämättä. Eräältä tuttavalta sain lainata isonpuoleisen puuseppäkirjan, jossa kuvattiin ja selitettiin kaikenlaisia salalaatikoita ja niiden koneistoja. Ei mikään näistä selityksistä sopinut minun lipastooni. Eräs puuseppä ehdotti selkälaudan irrottamista kyljistä. Tähän en kuitenkaan tahtonut ryhtyä. Osaksi pelkäsin siten ehkä turmelevani

koneistoa, jos oli semmoinen olemassa, osaksi niitä leikkauksia, joilla sekin osa tästä huonekalusta oli varustettu. Lipasto oli näet tarkoitettu seisomaan vasen kylki ikkunan vieressä, jolloin alas laskettua laskulevyä voi käyttää kirjoituspöytänä. — Kuukauden perästä olin perin kyllästynyt kaikenlaisiin huonekalujen salaisuuksiin. Olinpa melkein hieman harmissani setävainajaan, ikäänkuin hänelle ei olisi pitänyt lukea ansioksi sitä, etten kyennyt hänen salaisuuksiaan ilmi saamaan.

Poikani oli useat kerrat väittänyt salaisuuden olevan rautanaulassa, joka oli lyöty alhaalta päin toiseen takajalkaan. Sillä oli silmännähtävästi kiinnitetty jokin tukipuu jalkaan tätä huonekalua tehtäessä, ja kun naulaa ei saatu vedetyksi ulos, oli se katkaistu ja viilattu puun tasalle, ettei se riipaisisi lattiaa. Viilanjaljetkin olivat vielä näkyvissä sekä naulassa että jalassa. Mahdotonta oli, että se olisi missään yhteydessä salaisuuden kanssa.

En saanut pojalta kuitenkaan rauhaa, ennenkuin olin nostanut lipaston kylkeä niin paljon, että hän pistämällä muutamia paksuja kirjoja kyljen alle pääsi vielä kerran naulaansa tarkastamaan. Viereisestä huoneesta näin, kuinka hän monta kertaa veti ulos ennen mainittua pientä salalaatikko milloin enemmän milloin vähemmän ja joka kerta meni — salaperäisesti kuten kissa, joka kyttää hiirtä — naulanpäätä tarkastamaan. Tulipa minultakin kysymään, paljonko laatikko oli ollut silloin auki, kun kultakello oli laskulevyllä ilmestynyt. Sitä en kuitenkaan voinut muistaa.

Kun muutaman minuutin perästä palasin huoneeseen, makasi lipaston koko sisustus laatikkoineen kaikkineen keskellä lattiaa, ja poikani seisoj tyhjennetyn lipaston edessä uteliaiain katsein kopeloiden sen monia pienempiä ja suurempia salakomeroita, joista nyt kuitenkin ehkä puolet olivat tyhjinä. Sedän kertomus oli löydetty.

Nyt ymmärsin, miksi kellon napse oli kuulunut yhtä äänekkäältä, mihin paikkaan hyvänsä painoin korvani. Sekä kyljet että selkä- ja päällislevy olivat näet kaksinkertaiset, noin kahdeksan millimetrin paksuisista laudoista tehdyt. Sisä- ja ulkoseinät oli poikki-pienain avulla toisiinsa kiinnitetty, muodostaen siten suuren määrän pienempiä ja suurempia komeroita.

Poikani oli ollut oikeassa. Kun hän ei saanut tietoa, paljonko pieni salalaatikko oli ollut auki, kun kello ilmaantui, oli hän koetteeksi vetänyt sen melkein kokonaan auki ja sitten laskulevyllä lykännyt kiinni, kunnes tämä meni lukkoon. Hän oli osunut oikeaan. Rautanaulan pää oli hävinnyt ja pieni reikä ilmestynyt sen sijalle. Kun hän nyt laski laskulevyn takaisin alas, työntyi koko sisustus hyvällä voimalla kappaleen eteenpäin ja oli käsin vedettävissä paikaltaan, joten kaikki salakomerot paljastuivat.

Kellon ilmaantumista laskulevyllä en voi muulla tavalla selittää, kuin että sedän palvelijatar, joka oli täysin luotettava ja uskollinen, mutta utelias, oli onnistunut näkemään, miten setä nuo salakomerot avasi. Kun hän illalla huomasi minun turhaan yrittävän päästä niihin käsiksi, oli hän nukkumaan mentyänä käynyt huoneessa ja ottanut mainitun esineen kätköstään. Hän ei kehdannut minulle ilmoittaa tuntevansa lipaston salaisuuden, kun hän hyvin ymmärsi minunkin tietävän, ettei setä olisi sitä hänelle näyttänyt, mutta ei myös tahtonut totuutta vastaan sanoa, että setä ennen kuolemaansa olisi hänen kauttansa tahtonut minulle asian ilmoittaa. — Täten selittyy sekin seikka, miten sain tuon kuvitelman, että joku oli juuri huoneesta poistunut, ja sekin, että kaikki lipaston laatikot olivat silloin paikallaan, vaikka olin ne illalla lattialle ja tuoleille jättänyt. Jos ainoakaan laatikko ei ollut kiinni työnnettynä paikallaan, paitsi sitä, jonka piti olla auki, pysyi näet koneisto suljettuna eikä tehnyt tehtäväänsä.

* * * * *

Sedän kertomus oli kuten kaikki, mitä hän teki, erinomaisen huolellisesti tehty. En ole kuitenkaan uskaltanut sitä tähän sanasta sanaan jäljentää. Sillä koska setä oli elämänsä ajan ollut nimismies, oli hän niin perin tottunut pöytäkirjatyylisiin, että yksin hänen yksityiskirjeensäkin olivat mallikelpoisia pöytäkirjoja. Hän puhui kuin jokainen muu ihminen, oli useimmiten leikkisäkin seurakumppani. Mutta niin pian kuin hän sai kynän käteensä, heräsi hänessä heti pöytäkirjurinvaisto, ja pykälät seurasivat toisiaan samalla säännöllisyydellä kuin rikosasiain tutkimuksessa. En muista myöskään nähneeni ainoatakaan sedän kirjoittamaa riviä, mikä ei olisi kirjoitettu puoliarkin kokoiselle paperille. Setä tosin itse väitti, ettei hän koskaan käytä muistikirjaa siitä syystä, että hän ilmankin muisti kaikki; mutta minulla oli aina vähäinen epäily, ettei hän näitä kirjoja hyväksynyt siitä syystä, että niiden koko oli hänelle vastenmielinen.

Kun siis lukiessani sedän kertomusta huomasin, että ensimmäisen §:n ensimmäinen lause päättyi vasta neljännen sivun keskipaikoilla, en ole rohjennut sedän käsikirjoitusta sanasta sanaan käyttää. Mutta jos olenkin uskaltanut sitä jossain määrin toisenmuotoiseksi muodostella, olen kuitenkin vakuuttunut siitä, että seuraavan kertomuksen sisältö on täysin yhtäpitävä löydetyn käsikirjoituksen kanssa. Mitä tapahtumista itse muistan, olen myös kertomukseen liittänyt.

I.

Istuin huoneessani kaksi täyteen ahdettua matkalaukkua vieressäni. Viimeinen tutkinto oli suoritettu, ja kandidaattikirja oli matkalaukussa hyvin suojeltuna. Täysihoito oli maksettu ja jäähyväiset sanottu. Vielä oli kuitenkin tunnin aika junanlähtöön.

Silloin kuulin kirjeen putoavan kirjelaatikkoon. Se oli minulle, ja pelkäsin jo pahoin saavani jonkin toimitettavan, mikä estäisi minua tänään lähtemästä. Näin onnettomasti ei ollut kuitenkaan asia. Kirje, joka oli sedältä, kuului näin:

Riitalammilla, 13 p. huhtikuuta.

Kunnon Veli!

1 §.

Niitten seikkain johdosta, joita täällä Riitalammilla kahtena viimeksi kuluneena vuotena on tapahtunut ja joista minun ei tarvitse sinulle seikkaperäisempiä tietoja antaa, koska ne ovat sinulle jo entuudesta hyvin tutut, sekä jotka ovat Riitalammin pitäjän kaikissa rauhallisissa ja lainkuuliaisissa asukkaissa herättäneet pelkoa ja kauhua, minkä johdosta Riitalammin pitäjän äänioikeutetut kuntalaiset ovat, sittenkuin laillisessa kuntakokouksessa on asiasta keskusteltu ja lain voiman saanut päätös tehty, hallitukselle valtuutetun asiamiehen kautta jättäneet anomuksen, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin, jotka turvaisivat pitäjäläisiä hengen, vapauden ja omaisuuden puolesta, ja sittenkuin nimismiehenvirasto on hallituksen vaatimuksesta antanut lausuntonsa kyseisen alamaisen anomuksen johdosta, puoltaen täysinoikeutettuna kuntalaisten pyyntöä ja nimismiehenviraston puolesta lisäten, että asian pikainen ratkaisu on paikkakunnan rauhallsuudelle ja edistymiselle elinehto, ja sittenkuin hallitus oli minulta kysynyt, suostuisinko minä ja minkälaituisilla ehdoilla ryhtymään yllämainittuihin paikkakunnan rauhallselle edistykselle tarpeellisiin toimenpiteisiin, vai olisiko asialle edullisempaa, että hallitus tähän toimeen määräisi jonkun nuoremman, jossain hallinnollisessa virastossa palvelevan virkamiehen, johon hallituksen armolliseen kysymykseen alamaisesti vastasin tuntevani luullakseni paikkakunnan oloja, hoidettuani yli kolmekymmentä vuotta kruununnimismiehen virkaa tässä Riitalammin nimismiehenpiirissä paremmin kuin joku nuori, kokematon virastoissa palveleva ylimääräinen virkailija, — on hallitus, vapauttaen minut tämän kuun 15. p:stä toistaiseksi, ei kuitenkaan pitemmäksi ajaksi kuin kuudeksi kuukaudeksi, Riitalammin nimismiehenpiirin kruununnimismiehentoimen vakinaisista tehtävistä määräten samalla kertaa apulaiskamreeri A. Stiernstrandin näitä toimia hoitamaan, tämän ohessa antanut minulle määräyksen ryhtyä niin pian kuin mahdollista toimenpiteisiin noitten rauhanhäiritsijäin kiinniottamiseen ja lailliseen edesvastuuseen saattamiseksi, myöntämällä minulle samalla määrärahan ja valtuuttaen minut hankkimaan ja palkkaamaan tämmöiseen toimeen sopivia apumiehiä harkintani mukaan.

2 §

Tämän armollisen hallituksen minulle antaman määräyksen mukaan olen asiaa nyt juurta jaksain harkinnut ja sitä tunnollisesti ja seikkaperäisesti punnittuani sekä sanomalehdistä huomattuani, että olet juuri tutkintosi suorittanut ja että olet siis esteetön tähän tehtävään ryhtymään, antanut seuraavan välipäätöksen:

Filosofian kandidaatti Karl Albinus Taninkalma ja renki, vanginkuljettaja Vilhelm Janhunen määrätään täten apumiehinä seuraamaan Riitalammin pitäjän nimismiestä ja uskollisesti häntä auttamaan kaikissa niissä toimissa, jotka tarkoittavat niitten rosvojen kiinniottamista, jotka parina viimeksi kuluneena vuonna ovat mainitussa pitäjässä ilkitöitä harjoittaneet, josta toimestaan saakoot palkkion sekä vapaan ylläpidon niin kauan, kuin heidän toimensa kestää.

Joka tähän päätökseen ei tyydy, tehköön laillisen valituksen asianomaiseen paikkaan ennen 30 päivän kulumista tästä tiedon saatuaan. Riitalammin kruununnimismiehen viraston kansliassa, 11 p. huhtikuuta.

Hallituksen määräyksestä

Ole nyt, Veli hyvä, niin kiltti, että niin pian kuin mahdollista annat minun tietää, otatko määräyksen vastaan vai aiotko tehdä valituksen; sillä kun toimeen olisi astuttava niin pian kuin suinkin, tahtoisin heti ryhtyä valmistuksiin, ja harras toivoni olisi saada juuri sinut apumiehekseni tässä paikkakunnallemme niin perin tärkeässä asiassa.

Uskollinen setäsi.

Kirje ei ollut aivan loppuun luettu, ennenkuin mieleeni johtuivat ymmärtäväisen Pietarin sanat »Hirvenhiihtäjistä»:

»...
juuri
nyt
aikees
luontuu,
käy
kuin
juusto
se
kaavaan
uurtoja
myöten.»

Olin kehoituksesta ottanut kootakseni yliopiston kokoelmia varten lintujen sekä muitten eläinten nahkoja ja olin tämän tähden ajatellut kesäksi hankkia asunnon jostakin syrjäisestä metsäkylästä, josta päin lähtisin pitemmille ja lyhyemmille metsästysretkille. Asianomainen professori oli minulle hankkinut, paitsi ehdottomasti tarpeellista lupaa ampua rauhoitetullakin ajalla riistaa, kaikki välttämättömät säilyttämisineokset sekä muut toimeen tarvittavat kojeet. Jos siis setä katsoisi käyvän päinsä yhdistää yliopiston määräämän tehtävän hänen omaan määräykseensä, oli kaikki hyvin. Päinvastaisessa tapauksessa tulisi hän varmaan muitta mutkitta vapauttamaan minut omasta määräyksestään.

Kello 6 aamulla kolmantena päivänä tämän jälkeen koputin hiljaa sedän oveen. »Sisään!» kuului ankara ääni. Setä ei koskaan ollessaan itse kotona pitänyt kamarinsa enempää kuin porstuankaan ovea lukittuna. Astuin siis muitta mutkitta huoneeseen, jossa setä paraikaa joi aamukahviansa vuoteessa, kuten siihen aikaan oli tapana. Sanoin: »Hyvää huomenta», johon setä vastasi: »Jumal' antakoon. Istu penkille.» Heti minun jälkeeni tuli sedän renki, jo mainittu Vilhelm Janhunen, sanomaan hyvää huomenta ja pyytämään »päiväkäskeynsä» saaden saman vastauksen ja saman käskyn kuin minäkin.

Ville, hyvä ystäväni ja riitaveljeni, oli noita Pohjanmaalta Karjalaan muuttaneita miehiä, jotka sydän-Karjalassakin puheessaan ja tavoissaan pysyivät pohjalaisina. Hän oli palvellut Suomen kaartissa kymmenen vuotta ja sedän renkinä kaksikymmentä vuotta, oli jo ikämies, mutta vielä täysissä voimissa. Itse hän ei tahtonut puhua voimistaan, mutta setä väitti, ettei ainakaan Riitalammilla ollut sitä miestä, joka olisi Villen kumoon pannut — eikä naapuripitäjissä myöskään. Puhui ja vastasi isännälleen mieluummin sotilaan tavalla. Riitalammin ja naapuripitäjien metsiä, järviä, jokia ja vuoria ei tuntenut kukaan niinkuin hän, sillä hän oli pienestä pojannalkista kahdenteenkymmenenteenviidenteen ikävuoteensa elättänyt itsensä yksinomaan metsästäjällä ja kalastamalla. Riitalammin roistojoukon jäljillepääsyasiassa luotti setä täydellisesti Villen metsästäjänvainuun. Ja tämä luottamus Villeen ei pettänyt.

Ville ja minä olimme sinutelleet toisiamme siitä asti, kun olin ratsastanut hajareisin Villen jalkapöydällä. Tämä hyvä suhde jatkui, kun Ville minulle opetti »nahkapoikain äksiisiä» ja myös ylioppilaaksi tultuani, sillä Ville ei pitänyt piimälakkeja kovin korkeina herroina. Nyt hän kuitenkin puoleksi arastellen kysyi minulta, oliko maisteri kuinkakin korkea herra. Selitin hänelle, että Ruotsissa sinuttelee talonpoikainen mies itse kuningastakin. Tämä ei ollut toki Villen mielestä sopivaa, sillä, arveli hän, kunnia sille, jolle kunnia tulee, ja kuningas on hänkin virkamies. Ville itse ei ollut mikään tavallinen renki vain, vaan hän oli myös pitäjän nimismiehen apulainen, eivätkä häntä isäntämiehetkään tavallisesti sinutelleet saatikka sitten tavalliset moukat. Enempää ei asiasta puhuttu, — Ville jo ymmärsi yskän ja tiesi, että välit pysytetään entisellään.

Setä oli kahvinsa juonut ja puki paraikaa päällensä. Meillekin tuotiin kahvia sedän huoneeseen, mikä Villen mielestä ennusti jotain tähdellisempää.

Setä ei ollut vielä mitään virkkanut. Nyt hän kääntyi minuun ja sanoi äänellä, jonka piti muka olla tyytymätön:

— Ole tervetullut, vaikka olet minulta yhden virkakirjeen turmellut. Ja tärkeän kirjeen. Mikä tuuli sinut toi noin nopeasti tänne?

— Sedän käsky.

— Älä hulluttele, et sinä ole minulta vielä mitään käskyä saanut. Olisit odottanut Helsingissä vielä pari päivää, niin olisit saanut minulta kirjeen.

— Sainhan minä jo yhden, kolme §:ä sisältävän. Ja kun setä tahtoi, että vastaus olisi annettava niin pian kuin mahdollista, lähdin tuntia sen jälkeen kuin minulla oli kirje kädessäni, ja olen matkustanut yöt päivät ja saan ilmoittaa olevani valmis lähtemään heti, kun olen tämän kahvin vatsaani saanut.

— Ei niin kiire, ettei lähtemään kerkeä. Ei tänään vielä lähdetä. Suostut siis ehdotukseeni?

Selitin nyt sedälle asiani ja sanoin, että jos hän katsoo voivansa minua käyttää, vaikka minulla on toinenkin tehtävä, tulen mielelläni. — Vai mitä sinä, Ville, siihen tuumit?

— Elää koira yhden isännän, kahden kuolee.

— Enpä minä aiokaan tällä matkalla koiran virkaan ryhtyä. Minulla on kaksi virallista määräystä, toinen yliopistolta saatu, toinen lailliselta nimismieheltä.

Setä samassa lopetti Villen ja minun sananvaihdon määräämällä, että me kumpikin erikseen tekisimme luettelon eväistä ja kaikista niistä esineistä, mitkä luulimme matkalla tarpeellisiksi edellyttäen, että olimme pakotetut oleskelemaan useita kuukausia yhtä painoa erämaissa.

II.

Se tehtävä, johon setä hallituksen kehoituksesta nyt oli ryhtynyt, ei ollut mitenkään helppo. Rosvojoukkoon, jonka toiminta oli lopetettava, kuului kuusi miestä, kaikki pelottomia täysverisiä roistoja. Väitettiin, ettei mukaan otettu ketään, joka ei ollut ainakin yhtä ryöstömurhaa tehnyt. Ja johtaja oli, sellainen kävi kansassa puhe, seitsemän miehen surma.

Tämä johtaja, jonka nimi oli kirkonkirjoissa Jaakob Hahne, oli koko joukosta ainoa, joka oli Riitalammilta kotoisin. Hän oli yleisesti tunnettu nimellä Kyttyrä-Jaska, mutta rikostoverit kutsuivat häntä »mestariksi». Hän oli jo kuudenkymmenen ikäinen ja, kuten hänen lisänimensä osoitti, kyttyräselkä. Ruumiinviastaan huolimatta hän oli voimakas mies, kaikkiin rikoksiin ja paheisiin harjaantunut. Rikostoveritkin pelkäsivät häntä hänen tavattoman julmuutensa ja nurjamielisyytensä tähden. Omin käsin hän oli surmannut kaksi entistä toveriaan, kun nämä eivät olleet empimättä totelleet hänen käskyään.

Tämän miehen rikostovereista oli yksi, Iso-Iivana, venäläinen, muut kaikki suomalaisia. He olivat oleskelleet näillä seuduilla jo pitkät ajat ja tunsivat olot Venäjän puolella yhtä hyvin kuin rajan tälläkin puolella. Venäjän puolelle he eivät ulottaneet ryöstöretkiään, vaan kulkivat siellä yksinomaan myymässä saalistaan, joilla matkoilla välistä olivat kuukausia paikkakunnalta poissa. Mutta juuri kun ihmiset alkoivat toivoa, että joukkue oli jo ainaiseksi poistunut, osoitti jokin uusi ilkityö, että miehet olivat palanneet takaisin ryöväyksiänsä jatkamaan.

Kolmatta vuotta jo oli Kyttyrä-Jaskan joukko pitänyt riitalampilaiset ja naapuripitäjien asukkaat raskaan hirmuvaltikkansa alaisina. Setä oli monta kertaa ollut heidän jäljillään, mutta nopea pakeneminen rajan yli oli joka kerta pelastanut heidän nahkansa. Ilkitöittensä mitan he olivat edellisenä talvena täyttäneet kukkuralleen viedessään Riitalammin naapuripitäjän rikkaimmasta talosta erään lumimyrskyn aikana kaikki arvotavarat ja talon omilla hevosilla kuljettaneet ne mukanansa. Aamulla löydettiin talon väki kukin eri paikalta lujasti köytettynä. Ketään ei ollut tapettu, mutta talon ainoa tytär ja eräs nuori palvelustyttö olivat kadoksissa. Palvelustytön laskivat roistot seuraavana syksynä puolikuolleena irti, mutta talon tytär oli jo kesällä heidän räkkäyksistään kuollut. Kolmen pitäjän

nimismiehet olivat ryöstön jälkeen olleet ajamassa Jaskaa ja hänen miehiänsä takaa, mutta jatkuva lumituisku teki kaikki järjestysvallan yritykset turhiksi. Setä ei ollut kuitenkaan palannut toisten kanssa, vaan jäi yksin jatkamaan takaa-ajoa rajan toiselle puolelle. Täällä hän oli lopulta tavannut Jaskan ja Ison-Iivanan, jotka olivat palanneet kuultuaan, että vain yksi ainoa mies oli heidän jäljillään. Setä tuli vuorostaan takaa-ajetuksi, ja eräässä talossa, jossa asui rosvojen ystäviä, tapahtui yhteentörmäys. Setä pelastui revolverin avulla, roistoilla kun ei ollut tässä tilaisuudessa ampumaseita. Sekä Jaska että Iivana olivat tulleet »merkityiksi», ja elleivät olisi olleet ystävien luona, olisivat varmasti joutuneet kiinni.

Syksyllä palannut tyttö kertoi, että kun Jaska ja Iivana taas yhtyivät toveriensa joukkoon, oli Jaskan oikeasta kädestä puuttunut kaksi sormea. Hän oli tovereille sanonut hankkivansa sellaisen pistoolin, joka laukaistaan peukalolla. Ja kun tyttö laskettiin irti, oli Jaska käskenyt hänen viedä sellaiset terveiset, että hänellä on nimismieheltä vähäisen kipurahoja vaadittavana ja ensi kerralla, kun he tapaavat toisensa, on nimismies matkustava paikalta pois jalat edellä, maaten selällään kärryjen pohjalla.

Eräällä kulkurimiehellä, jota yleisesti pidettiin Jaskan urkkijana, lähetti setä vastatervehdyksensä, ettei hänen ovensa ollut vielä ikinä ollut siten lukittuna, ettei ollut avainta suulla. Mutta jos Jaska ei aikonut kuolla kuin yhden kerran, sopisi hänen vielä hioa ymmärrystään, ennenkuin kävisi nimismiestä tervehtimässä. Hänellä oli itsellään nimismiehen vieraskäynti odotettavana.

III.

Aamupäivällä oli sedällä vielä tehtävien luovuttaminen sijaiselleen, mutta heti päivällisen jälkeen hän vaati Villeltä ja minulta matkatarpeitten luettelot. Villen luettelo oli saanut tämän muodon:

»Kuudet käsiraudat ja yhdet jalkaraudat.»

Setä nauroi nähdessään Villen luettelon.

— Etkö aio ollenkaan ottaa tupakkaa ja tulitikkuja? Ja entä ruokaa sitten?

— Kyllä, herra komisarius, mutta muistanhan minä nuo kirjoittamattakin. Mutta kun kiinniotettavia miehiä on kuuteen asti, olisi hullua, jos virkani arvomerkit loppuisivat kesken.

— Mitä eväitä olet ottanut?

— Kuormaan olen pannut kaksi säkkiä ruisjauhoja, kaikki reikäleivät mitä talossa oli, puolnelikon silakoita, voita, sianliikkiön, suolapussin ja korvollisen hapanta kaalia. Kun kalastamalla eletään, niin eiköhän tämä särpimeksi riitä?

Setä oli hyvin tyytyväinen Villen ruokalistaan, mutta minä en voinut olla kysymättä, mitä hän kaalikorvolla tarkoitti.

— Kaali se on kesällä hyvää, kun sitä osaa hyvin hoitaa.

Ville oli suuri kaalin ystävä ja osasi mieliruokaansa niin hoitaa, että se oli hyvää läpi vuoden.

Setä vielä lisäsi useita höysteitä, joista Ville ei ollut välittänyt, sekä ryynejä ja herneitä. Minunkin luettelostani lisättiin yhtä ja toista, ja Villen vankkurit tulivat jotenkin raskaasti kuormatuiksi.

Seuraavana aamuna ani varhain lähdimme kahdella hevosella matkalle. Maantiematkaa ei ollut kuin vähän kolmatta penikulmaa erääseen taloon Sitkajoen rannalla. Sieltä aikoi setä kulkea Sitkajokea ylös kaksi penikulmaa, jolloin tullaan Sitkajärvelle, joka on runsaasti kolmen penikulman pituinen. Sitkajärven pohjoiseen päähän laskee Latvajoki niin jyrkkänä koskena, ettei sitä voi laskea veneellä eikä sauvomalla nousta. Sitkajoen, Sitkajärven ja Latvajoen itäinen ranta on ihan asumatonta seutua. Sankat metsät, liejuiset rämeet ja jyrkät vuoret vaihtelevat. Seutua sanotaan Sadanvirstan korveksi. Jossain paikassa tässä korvessa arveltiin Kyttyräisen joukkokunnan piilopaikan olevan. Kun seutu oli ammoisista ajoista ollut pahassa huudossa, ei kukaan sielläpäin kulkenut, emmekä siis myöskään voineet saada juuri ollenkaan tietoa seudusta. Se vain tunnettiin, että Latvajoki oli erinomaisen kalaisa, ja samaten myöskin Sitkajärven pohjoinen pää, johon Latvajoki laskee. Tämä tieto ilahdutti suuresti Villeä, joka tiesi, että muonavarain hankkiminen suureksi osaksi tulisi riippumaan kalastamisesta.

Sitkajoen rannassa kellui jo sedän iso, melkein uusi kolmihankainen, joka oli jo viime rekikelillä tänne tuotu, ja tunnin perästä olivat kaikki matkakapineemme hyvässä järjestyksessä veneen pohjalla.

Talon väki arveli, ettemme moneen viikkoon saisi kuulla mitään Kyttyräisen miehistä, sillä kuuleman mukaan oleskeli ainakin neljä heistä tätä nykyä Venäjän puolella tavaroita kaupittelemassa. Kyttyrä-Jaska itse oli luultavasti talonvartijana kotona. Hänellä näet ei ollut tapana itse lähteä mukaan noille rajantakaisille matkoille, mutta hän ei myöskään ikinä ollut yksin liikkeellä asutuilla seuduilla. Mutta missä osassa Sadanvirstan korpea heillä oli asumuksensa, siitä talonväellä ei ollut mitään tietoa ja jos heillä olisi ollutkin jokin aavistus siitä, eivät luultavasti olisi uskaltaneet sitä meille ilmoittaa. He olivat eläneet alituisessa pelossa, että joukko kävisi heilläkin ryöstöretkellä, mikä olisi ollut helppo asia, kun heillä ei ollut naapureita lähempänä kuin kahden penikulman päässä.

Mutta edellisenä kesänä oli Kyttyrä-Jaska itse, ja vastoin tapaansa yksin, käynyt heidän talossaan ja tarjonnut heille »ikuisen rauhan» ehdolla, että talo vuosittain maksaisi hänelle kaksi tynnyriä rukiita ja että talonväki sitoutuisi olemaan urkkimatta, missä hän ja hänen miehensä pitivät asuntoa. Isäntä oli suostunut tähän välipuheeseen, jonka Jaska oli luvannut tehdä vaikka kirjallisestikin ja kahden todistajan läsnä ollessa. Vielä hän oli luvannut, että isäntä saisi viedä sen vaikka käräjiin tuomarin vahvistettavaksi. Ei suostunut kuitenkaan tulemaan itse mukaan nimikirjoitustaan vahvistamaan. Sanoi tuomarin kyllä muutenkin tuntevan nimikirjoituksen. Ainakin, oli Jaska lisännyt, vanha laamanni tuntee, jos tulee itse käräjiä istumaan. Hän on minulle ennenkin vahvistanut kahdentoista vuoden sepelinhakkuusopimuksen Kakolan isännän kanssa. Ja oikein mahtoi kirjoittaa, koska sekä hovioikeus että senaatti hyväksyivät. Jaska oli luvannut »kaplatsoonin» loputtua tulla laamannille kirjoituspalkkaa maksamaan, mutta laamanni oli vain nauranut ja sanonut saaneensa ennenkin monta samanlaista hyvää lupaus ja kuitenkin aina jääneensä palkatta.

Isäntä kertoi kysyneensä, miksei Jaska ollut laamannin puheilla myöhemmin käynyt. Jaska oli siihen vastannut aikoneensa joukkonsa kanssa eräänä myrskyisenä syysyönä käydä, mutta Iso-Iivana oli kieltäytynyt tulemasta mukaan. Hän oli kuullut, että tämä herra omisti semmoisen pyssyn, jolla ampui kaksitoista laukausta peräkkäin välillä lataamatta. — Jaska oli kyllä myöhemmin sattumalta tavannut laamannin metsässä, mutta laamanni oli hänet huomannut ennenkuin hän laamannin, ja hänellä oli myös ollut se sama hirmupyssy kädessään. Hän oli kohta tähdännyt Jaskaa ja käskenyt tämän juosta niin paljon kuin koivista lähti; muuten tulisi siinä paikassa kuolemaan mies saappaat jalassa. Ja Jaska sanoi juosseensa.

Jaska oli lisännyt, ettei hän oikeastaan ollutkaan laamanniin suuttunut. Täytyihän tämän niin tuomita kuin virkansa vaati.

Setä nuhteli isäntää siitä, että hän oli ryhtynyt välipuheeseen roiston kanssa, ja selitti, ettei tällainen välipuhe ole mitenkään laillinen.

— En tiedä, sanoi isäntä, onko se niin laillinenkaan, mutta ainakin tähän asti on Jaska sen pitänyt kuin mies.

— Annoitko todella tuolle ryövärille kaksi tynnyriä rukiita?

— Annoin kuin annoinkin. Ja kukkuramitalla mittasin aitasta. Jaskalla oli itsellään säkit, ja vielä autoin veneeseen kantamaan.

Minä en oikeastaan voinut isäntää moittia. Kun yhteiskunta ei voinut häntä suojata, hankki hän itse väellensä elämismahdollisuuden, kuten parhaiten ymmärsi. Mutta Ville löi isäntää olalle ja sanoi:

— Vai on Jaska pitänyt sanansa kuin mies. Luottakaa te vain Kyttyrä-Jaskan lupauksiin!

Ville ei pitänyt tämän talon väestä.

Olimme käyneet talossa kahvia juomassa. Tämän tehtyämme rupesimme lähtöä puuhaamaan. Venesatamalle mennessämme lyöttäytyi talon vanha ukko minun seuraani. Hän huomasi kai esiintymisestääni, etten ollut ennen tällaisissa hommissa mukana ollut.

— Ottakaa te, nuori herra, sanoi hän, tehtäväksenne tällä matkalla ottaa selkoa Latvasaaren kuninkaan hovilinnasta.

Kysyvän katseeni johdosta hän kertoi seuraavaa:

»Latvajoella on ennen aikaan ollut oma kuningas. Ja hänen hovilinnansa pitäisi olla eräällä saarella, jota on sanottu Latvasaareksi. Tämän hovin tai linnan — kumpi se sitten onkaan — hän on itse poikansa

avustamana rakentanut, ja on, sanotaan, asunut ja elänyt siinä vielä viime vuosisadan alussa. Hän oli kuninkaallista sukua, mutta jonkin kapinallisen teon tähden hänet oli karkotettu omasta maastaan. Silloin hän on ottanut mukaansa kaikki äärettömät sodissa kootut aarteensa ja purjehtinut laivalla Suomeen. Viipurinlahdessa on astunut maihin ja talven tultua ostanut kaksikymmentä hevosta ja rekeä ja lähtenyt tavaroineen ja miehineen sinne päin, missä nyt käy raja Suomen ja Venäjän välillä. Täältä hän on löytänyt mieluisan paikan eräällä saarella, johon on vienyt omaisuutensa; miehensä hän on lähettänyt takaisin. Miehet ovat seuraavana keväänä purjehtineet Viipurista pois ja ryhtyneet merirosvoiksi vierailta vesillä. Mutta monet vuodet he ovat joka kesä palanneet ja vieneet herralleen ryöstetyt aarteensa ja taas poistuneet uusia kokoilemaan. Monen vuoden jälkeen heidän laivansa on joutunut haaksirikoon, ja sen ajan perästä Latvajoen kuningas ei ole ollut missään tekemisissä toisten ihmisten kanssa. Linnaansa lie kuollut poikinensa, mutta missä linna on, sitä ei kukaan nykyajan ihminen tiedä.»

Ukon kertomukseen en kiinnittänyt paljon huomiota. Tärkeämmät tehtävät täyttivät nyt ajatukseni. Kohteliaisuudesta utelin kuitenkin ukolta, eikö hän mitään enempää tuosta hovilinnasta tietänyt. Ukko selitti silloin uskovansa, että linna oli jollakin saarella Sitkajärven pohjoisessa osassa. Tuon salaperäisen herran todellisesta olemassa olostä hän näytti olevan täysin vakuuttunut. Ja kun hän luuli minusta saaneensa asiaa harrastavan kuulijan, hän kertoi vielä salaperäisesti kuiskaten minulle seuraavaa:

»Olen itse kerran elämässäni ollut Latvajoen kuninkaan läheisyydessä. En tosin saanut häntä nähdä, mutta niin lähellä olin, että sekä näin että kuulin hänen jumalatonta menoaan. Kymmenvuotiaana otti isäni minut mukaansa kalastusretkelle Sitkajärvelle. Eteläosassa järveä ei ole kaloja, mutta pohjoinen ranta on kalaisa. Sinne aikoi isä soutaa. Hän ei näet uskonut kansan kertomuksiin, ettei ole luallista mennä järven pohjoiseen osaan. Järvenpinta oli rasvatyyni. Kun olimme vielä noin puolen penikulman päässä pohjoisesta rannasta, näin rannalla edessämme pienen pilven, ja samassa lensi veneen viereen veteen jokin esine semmoisella voimalla, että vesi purskui yli koko veneen, joka rupesi ankarasti liikkumaan. Kastuin läpimäräksi, ja veneeseen oli tullut ainakin pari korvollista vettä. Isäni, joka souti ja siis istui selin pohjoisrantaan, käänsi veneen niin nopeasti, että minä, joka olin veneen perässä noussut seisomaan, keikahdin kumoon ja syöksyin suin päin järveen. Isäni sai minua tukasta kiinni, ja samassa, kun hän nosti minut veneen laidan yli, kuului niin hirvittävä jyske, ettei paljon puuttunut, ettei hän pudottanut minua toista kertaa järveen.

Isäni ei tiennyt mitä ajatella, kun samassa pilvi uudistui, suhahtava ääni kuului ja vesi takanamme nousi korkealle ilmaan. Kun pamaus taasen uudistui, nousi isäni seisomaan, pui nyrkkiään sinne päin, missä pilvi näkyi ja kirkkaisi kamalasti suuttuneella äänellä:

'Nuo laukaukset tulen sinulle vielä maksamaan!'

Mutta kun tuli vielä kolmas laukaus, joka särki veneen keulan, souti isä voimiensa takaa rannalle päin, kunnes pääsi suojaan erään niemen taakse. Kun isä oli tyhjentänyt veneen ja saanut keulan kutakuinkin korjatuksi, kertoi hän minulle, että se, jota sanottiin Latvasaaren kuninkaaksi, oli meitä kanuunalla ampunut ja että hän nyt jo toisen kerran oli ajanut hänet pois tämän omalta alueelta ja estänyt häntä kalastamasta taloon kuuluvassa järvessä. Ja sen lisäksi, sanoi isä, on tuo pakana ruvennut minulta lupaa kysymättä asumaan minun maallani ja kalastaa mitään vuokraa maksamatta minun kalavesilläni. Isä lisäsi aikovansa itse pian käydä laittomalta anastajalta vuokraa kantamassa.

Yöllä soudimme kotiin takaisin.

Isäni kävi jo seuraavana päivänä kirkonkylässä sekä nimismiehen että itse tuomarin puheilla. Pari päivää hän sitten istui kotona talonpapereita ja talonkarttoja tutkimassa, mutta mitään työtä ei tehnyt. Sitten hän laittoi viikon eväät konttiinsa, latasi molemmat pyssynsä, hyväili minua, mitä hän ei ollut ikinä ennen tehnyt ja sanoi nyt lähtevänsä veronkantomatikalle. Sen lisäksi, sanoi isä, on minulla itselläni myöskin vähäisen maksettavaa tuolle vieraalle herralle. Tällä kertaa isä ei lähtenyt veneellä, vaan jalkaisin. Jos äitini olisi elänyt, olisi isä arvatenkin jättänyt veronkantomatkan tekemättä. Minä en uskaltanut mitään sanoa. Itkin vain. Herran haltuun, poikaseni, sanoi isä ja lähti matkalle pyssy olalla, toinen kainalossa.

Takaisin ei palannut.

Olin kymmenvuotias, kun tulin talon isännäksi. Talo jäi autioksi, ja minä lähdin kirkonkylään paimenpojaksi. Kuusitoistavuotiaana palasin takaisin, ja kaikki oli tuvassa samassa kunnossa kuin lähtiessäni. Mutta peltotilkkuset oli uudestaan kuokittava. Ja kuten herra itse näkee, tullaan talossa nyt, Jumalan kiitos, taasen hyvin toimeen. Monta kertaa on minulla ollut vahva halu lähteä isäni jälkiä etsimään, mutta en ole koskaan voinut mieltäni siihen rohkaista, ja mitäpä jälkiä olisi vuosikymmenien kuluttua enää löytynytkään. Pari ruostunutta pyssynpiippua ehkä, mutta kukapa ne suuresta erämaasta löysi. En ole myöskään ikinä kuullut, että kukaan olisi noitten tapahtumien jälkeen Sitkajärvellä

kulkenut. Siikajoella olen aina vapaasti kulkenut, mutta järvensuusta olen joka kerta takaisin kääntynyt.»

Vasten tahtoani oli loppupuoli vanhuksen kertomuksesta minuun tehnyt syvän vaikutuksen. Otaksuin, että poika oli kalastusretkellä veneeseen nukkunut ja ampumiset uneksinut. Mutta isän kostoretki antoi tapahtumille jonkinlaisen todellisuuden varjon ja pani mielikuvitukseni oudosti liikkumaan. Olin kuitenkin muutaman päivän perästä unhottanut koko jutun.

Ukon juttellessa olimme saapuneet venevalkamaan talonväen seuraamina. Setä oli isännän kanssa sopinut hevosten viemisestä takaisin; vankkurit ja sedän kiesit jäivät taloon. Veneeseen astuessamme sanoi isäntä sydämestään toivovansa meille menestystä matkalle ja lisäsi, että meidän menestyksemme tulee vähentämään talon verot puoleksi siitä, mitä nyt.

Ville astui viimeisenä veneeseen.

Kun hänellä oli jo toinen jalka veneessä, sanoi ukko hänen puoleensa kääntyen:

— Viiden kilometrin päästä tulette paikkaan, jossa Suomen puolella kasvaa tavattoman sankkaa kuusimetsää. — Joen läntistä rantaa sanottiin Suomen puoleksi, itäistä Venäjän puoleksi, vaikka raja kulki toista penikulmaa joesta itään päin. — Siinä paikassa ei ole koskaan lunta maassa, ja paikka on kuiva ja suojainen. Yöpykää siihen. Tarvitsette hyvin suojatun nuotiopaikan, sillä ensi yöksi tulee sade. Viime yönä oli laaja kehä kuun ympärillä, ja aamulla ei kukko laulanut ainoatakaan kertaa.

Istuttiin airoille, minä kokkatuhdolle, Ville keskiteljolle ja setä perään ohjaamaan.

Olimme juuri saaneet veneen hyvään vauhtiin, kun ukko notkeana kuin nuorukainen hyppäsi talon veneeseen ja ripein aironvedoin rupesi soutamaan perässämme. Setä luuli, että vanhuksella oli jotain tähdellistä meille sanottavaa, jonka vuoksi hän käski Villen hetkiseksi heittää soudun. Ville ei ollut kuuleviansa, vaan lisäsi vauhtia. Pian hän kuitenkin huomasi, että ukko sittenkin tyhjällä veneellä soutaen meidät saavuttaa, ja heitti soutamisen. Kuulin Villen itseksensä mutisevan:

— Menköön ukontollo Perhoon isäpuoleksi.

Kun ukko jo soui vieressämme, sanoi hän sedän puoleen kääntyen:

— Tässä tulee kilometrin päästä kaksi koskista paikkaa, joita ette voi nousta muuten kuin sauvomalla. Saatan teidät niistä ohitse ja näytän parhaimman sauvomapaikan. Muuten ehkä ette pääse niistä ollenkaan nousemaan. Niistä lähtien pääsee kyllä soutamalla järvelle asti, vaikka virta on muutamin paikoin hyvin vuolas. Saa nähdä, onko jää jo järvestä lähtenyt.

Ville, joka yhä vielä epäili ukkoa, kysyi häneltä odottamatta:

— No mitenkä te, vaari, aiotte meille tien näyttää sauvomispaikoissa, teillä kun ei ole sauvointakaan?
— Meillä oli kolme tukevaa neljänsylen sauvointa veneessämme.

Ukko hymähti.

— Lykkää sinä vain, poikaseni, voimiesi takaa. Kyllä minä tyhjin venein puoleni pidän ilman sauvointakin. Luota sinä vanhan miehen sanaan. Minulla oli jo pitkä parta, kun sinä vielä paitaressuna käydä lylleisit.

Ukko soui nyt edellä, ja me seurasimme hänen veneensä vanassa. Hän näkyi tarkoin tuntevan kaikki akanvirtapaikat, mikä suuresti helpotti soutua.

Ensimmäinen koskipaikka meni hyvin, vaikka meistä Ville oli ainoa, joka oli tottunut sauvointa käyttämään. Liejupohjaisissa metsäjärvisissä olen kyllä tottunut porkkaamalla lautta työntämään, mutta vastavirran voittaminen sauvoimella vaatii ihan toista taitoa. Kun tulimme toiselle koskipaikalle, joka oli pitempi ja kivisempi, tahtoi Ville, että nousisimme soutamalla, joka hänen mielestään kävisi hyvin päinsä. Ukko varoitti sanoen, että alussa kyllä pääsemme, mutta vähää ennen koskenniskaa tulemme paikalle, josta emme kevätveden aikana mitenkään saa soutamalla lastissa olevaa venettä nousemaan. Setä ja minä emme asiaan mitään puhuneet, ja Ville jatkoi soutamalla. Ukko yritti vielä kerran taivuttaa häntä aikeestaan sanoen, että kun tuo paha paikka tulee, on melkein mahdotonta vaihtaa airoja sauvoimiin; mutta kun hän huomasi, ettei hänen sanoistaan ollut mitään apua, lähti hän uudestaan soutamaan edellä.

Noin puolet koskea oli soudettu, kun uoma tuli kapeammaksi ja virran valta kasvoi. Nyt setä kehoitti vaihtamaan aivot sauvoimiin, mikä erään ison kiven alapuolella olisi vielä hyvin käynyt päinsä. Mutta Ville, joka ei tahtonut myöntää erehtyneensä, sanoi käyvän soutamallakin hyvin, ja kun Ville oli tottunut venemies, arveli kai setä hänen ymmärtävän asian paremmin, koska ei suoranaishella käskyllä

pakottanut häntä vaihtamaan. Vetämällä voimiemme takaa pääsimme myöskin ukon viittaamaan pahimpaan kohtaan, joka näytti olevan noin kahdeksan tai kymmenen sylen pituinen. Ukko souti edellä vetämällä hyvin tiheään ja pääsi onnellisesti valtavuon läpi paikkaan, jossa virta oli vähemmän vuolas. Tähän hän pysähtyi ja katseli meidän voimanponnistuksiamme. Ponnistaen voimiamme äärimmilleen onnistuimme nousemaan ehkä puolet tuosta pahasta paikasta, mutta silloin rupesi vene vastustamattomasti laskemaan taakse päin koskea alas. Villen toinen airo katkesi, ja ennenkuin huomasimme, miten asia tapahtui, oli vene kääntynyt, toinen laita koskea, toinen kiveä vasten. Iso hyökyaalto löi samassa laidan yli, ja vene oli kaatua, koski kun painoi suurella voimalla.

Samassa kun Villen airo katkesi, oli ukko potkaissut ankkurikivensä veteen ja pitäen ankkuriköyden käsissään laskenut veneensä koskea alas. Sekunti sen jälkeen, kun veneemme törmäsi kiven kylkeen, seiso i ukko samalla kivellä, hänen veneensä kelluessa koskessa monta sylvä alempana. Että hyppäys veneestä liukkaalle, melkein vedenalaiselle kivelle nuorellekin miehelle oli hengenvaarallinen, ymmärsimme hyvin. Hyppäys oli tehtävä ankkuriköysi kädessä, ja ellei oikeassa silmänräpäyksessä heittänyt köydestä irti, joutui auttamatta kosken valtaan. Ukon onnistui heti saada veneemme parempaan asentoon, niin ettei siihen tullut enää vettä. Hän piti veneen tässä asennossa pitämällä molemmin käsin veneenlaidasta kiinni, seisoen vedessä kainaloihin asti ja nojautuen selin kiveen. Ellei hän olisi jaksanut pysyttää venettä tässä asennossa, olisi hän itse joutunut kosken puristettavaksi veneen ja kiven väliin.

Heti tartuttuansa veneen laitaan otti ukko komennon. Äreällä äänellä tiuskaisi hän komentosanansa Villelle, joka ääneti totteli. Kahdella sauvoimella saatiin vene pönkitetyksi, ja ukko pääsi jääkylmästä kylvystä. Ukko sitoi kaksi airoa yhteen varasauvoimeksi, ja kymmenen minuuttia myöhemmin olimme onnellisesti suvannossa koskenniskan yläpuolella.

Tähän asti ukko ei ollut puhunut ainoatakaan sanaa, joka ei olisi koskenut veneen ohjausta. Mutta niin pian kuin vaara oli ohitse, tiuskaisi hän Villelle:

— Miks'et sinä, hirtehisen pakana, totellut minua, joka tunnen nämä kosket paremmin kuin sinä? Olisit ylpeydessäsi komisariuksenkin ja nuoren herran hukuttanut, ellen minä olisi pannut parhainta sarkatakkiani vanutettavaksi.

Ukko katseli murhemielin takkiensa, joka oli kai jo kuivanakin ollut ahdas ja nyt veti hänen olkapäitään arveluttavasti selkäpuolelle päin. Siitä ukko ei ollut tietävinään, että oli henkensä pannut alttiiksi ja vanhat luunsa jääveteen likoamaan. — En ole koskaan ennen enkä jälkeen nähnyt Villeä niin häpeissään ja nolostuneena kuin tässä tilaisuudessa.

Seurasimme heti rannalle, ja minuutin perästä kaikui metsä Villen kirveeniskuista. Tehtiin mahtava hirsituli, ja pian seiso i tulen ympärillä neljä höyryävää miestä, kääntyen aina sen mukaan kuin liiallinen lämpö pakotti. Ukko, joka seiso i paljoa lähempänä tulta kuin me muut, oli vetänyt pieksusaappaansa jalasta ja pannut ne loitommaksi tulesta kuivamaan; valitteli, ettei nahka kestä lämmintä, niin pian kuin se on ruumiista nyletty irti. »Missä voi sulaa, siinä nahka palaa», arveli vanhus.

Setä ja minä emme voineet kyllin ihmetellä, miten ukon oli mahdollista kestää niin lähellä tulta. Ukko silloin kertoi:

»Minä olen aina ollut hyvä löylyä ottamaan. Yhden ainoan kerran eläissäni on ollut pakko astua lavalta alas, kun toinen jäi. Ja tuo oli herrasmies. Olin nuorempana ollessani kerran Viipurissa ansiotyössä. Siellä asui eräs herra, jonka sanottiin olevan semmoisen kossin löylyä ottamaan, ettei ole kukaan vielä häntä voittanut. Olin monta kertaa toivonut joutuvamme yhdessä saunaan, kun kerran satuinkin tapaamaan hänet juuri saunan ovella. No olipa tuo ikävä, sanoin, että herra on jo kylpenyt, olen kuullut herran olevan hyvän löylyä kestävä. Eihän lämmin luita riko, vastasi hän, voinhan kylpeä samalla huomisillankin edestä. Tehdenhän työstä pääsee, syöden leivänkannikoista. Riisuin nopeasti ja menin lauteille. Herra tuli perässäni, hapuili käsillä katonrajaa ja sanoi olevan kylmänpuoleista. Ei hän muka viitsi niin vähän edestä riisua vaatteitaan. Istui sitten rahille. Nyt olin voitosta varma ja rupesin löylyä lyömään. Kuta enemmän viskasin, sitä enemmän tuo vain huokaili hyvinvoinnista. Huomasin hetken perästä, että ellen nyt lähde, lähtee nahka; minun täytyi lauteilta pois. Tuo kovanahkainen vain jäi rahilleen ja minun mennessäni pyysi antamaan vielä pari napollista lisää. Kiusalla heitin koko kiulullisen. Silloin vasta tuli hänkin alas, yski vähän ja sanoi tulevan sisälliselle ihmiselle jotenkin lämmintä. Vielä tänään ihmettelen, miten ihminen voi noin lämmintä kestää. Ja vielä iso turkki päällä», päätti vanhus pakinansa.

Nauroimme sedän kanssa makeasti ukon ihmettelylle. Emme hennoneet hänelle sanoa, että herrasmies oli pitänyt häntä pilanaan. Äijä sai jäädä luuloonsa, että Viipurin herra oli hänet rehellisessä saunakilpailussa voittanut.

Vanhus oli ensimmäisenä kuiva, vaikka hän oli ainoa, joka oli ollut likomärkä. Setä rupesi kysymään

häneltä, kuinka hän oli uskaltanut tehdä hyppäyksen veneestä liukkaalle kivelle.

— Ettekö yhtään pelännyt?

— Mitäpä vanhan kannattaa kuolemaa pelätä. Nuoren kuolema on kun sattuu, mutta vanhan on pakosta. Minä olen ikäni jo täyteen elänyt eikä minusta ole enää paljon hyötyä. Mutta teillä pitäisi olla monta vuotta elettävänä. Ehkä te, nuori herra, ette ole vielä kolmeakaankymmentä?

Selitin olevani vasta pari vuotta kolmattakymmentä, suorittaneeni juuri maisterintutkintoni ja aikovani koulunopettajaksi.

— Näytätte olevan riski ukko.

— Olenhan minä, Jumalan kiitos, ollut aina terve, mutta rupeavat ne vuodet lähenemään, joista raamattu sanoo: ne eivät minua miellytä. Ei pidä vanhaksi toivoa, vanhan on paha elää.

Setä puuttui puheeseen.

— Kun isäntä kertoi maksaneensa Kyttyrä-Jaskalle lahjuksia, luulin teidänkin kuuluvan rosvojen suosijoihin enkä paljon luottanut talosta saamiini tietoihin. Nyt ymmärrän, että te ainakaan ette kuulu rosvojen ystävien joukkoon.

— Kyllä kaikki, mitä poikani kertoi, oli totta, valitettavasti lahjuksista myöskin. Kyttyräisen kuullen kieltelin poikaani antamasta, ja rosvo lupasi sopivassa tilaisuudessa pitää minut muistissaan; mutta niinkuin äsken sanoin, olen vuoteni elänyt enkä minä Kyttyräisen uhkauksista välitä.

— Miten te olisitte isäntänä ollen menetellyt?

— Jaskalle olisin sanonut, että talo on liian köyhä semmoista ylimääräistä verotusta maksamaan. Sillä sitä se onkin. Ja Jaskan lähdettyä olisin vienyt kirkonkylään vaikka viimeiset jyvät aitasta ja ostanut tuommoisen kaksitoista laukausta ampuvan pyssyn, jommoinen on tuomarillakin. Ne kuuluvat olevan muutenkin erinomaisia metsästyspyssyjä. Isännällä on ennestään isoreikäinen haulikko, molemmilla pojilla on luodikot, ja ovat jo koko hyviä ampumaan, vaikka ovat puolikasvuisia vain. Oma pyssyni laukeaa myös nopeasti, ja silmät on minulla vielä kuin kotkalla. Kyttyräisillä ei kuulu olevan tätä nykyä kuin neljä pyssyä vain. Kyllä me heitä vastaan olisimme puoliamme pitäneet.

— Mutta jos Jaska olisi yön aikana talon polttanut väkineen kaikkineen?

— Ei Halli laske yön aikaan ketään vierasta niin lähelle taloa. Eikä Kyttyräinen ole niitä miehiä, joka saalista toivomatta menee tuommoista tekemään. Myös luulen, että sakki pysyy nyt jonkin aikaa hiljaisempänä, sillä ainakin kahdentoista isännän kanssa on rosvolla nyt vuosisopimus. Hän on viime aikoina huomannut tämän konstin vähemmän vaaralliseksi ja kuuluu aikovan tehdä vielä paljon uusia sopimuksia. Suurimmista taloista kuuluu saavan aina neljään tynnyriin asti. Kyllä se hänen polttimonsa tarpeeksi riittää.

— Mitä hullutuksia. Onko hän salapolttaja myöskin?

— On. Ja parhaimpia keittomestareita kuuluu olevankin. Sanotaan saavan kolme kannua enemmän tynnyristä kuin parhaimmat. Hyvän osan ryyppää itse kaveriensa kanssa, niin että iltasilla ovat kaikki pahoin päihtyneet. Mutta paljon myös myy sekä Suomen että Venäjän puolelle. — Eikö komisarius ole tätä tietänyt?

— En ole tietänyt salapolttajaksi. Enkä ole voinut aavistaakaan, että monet isäntämiehet ovat ryhtyneet tuommoisiin häpeällisiin kauppoihin julkisen rosvon kanssa. Sehän on enemmän kuin häpeällistä. Tiedättekö ketään noista raukoista? Poikannehan sanoi itse olevansa yksi.

— Tiedänhän minä useitakin. Mutta kun ilmianto katsotaan ihmisten kesken häpeälliseksi, en tahdo nimiä sanoa.

Setä ymmärsi ukkoa eikä vaatinut enempiä tietoja, vaan lupasi ottaa itse myöhemmin asiasta selkoa.

— Vanhus rupesi nyt tekemään lähtöä, ja setä kysyi, miten hän aikoi päästä veneeseensä. Ukko sanoi aikovansa kiertää vitsaköyden ja sen päähän sitoa härkkimentapaisen puupalikan, jonka avulla kyllä saisi veneen rantaan vedetyksi. Setä lahjoitti ukolle lujan uistinsiiman, joten tämä pääsi vitsaköyden teosta. Kiittelimme kaikki ukkoa henkemme pelastuksesta, ja setä lisäsi tietävänsä nyt varmuudella omistavansa Sitkan talossa — talon nimi oli Sitka — ainakin yhden ystävän, johon voi luottaa. Ville pyysi ukolta epäilyksiään anteeksi, ja ripein askelin poistui äijä joenrantaa pitkin.

Seuraavana uudenvuodenpäivänä annettiin ukolle kirkossa jumalanpalveluksen jälkeen hopeamitali »ihmishengen pelastamisesta», jonka setä oli hänelle hankkinut, ja kun vanhus päivällisen jälkeen

poistui nimismiehen talosta, kantoi hän olallaan sedän antamaa lahjaa, kaksitoista laukausta ampuvaa pyssyä. Jos setä olisi tietänyt, että »Sitkanvaari» oli ahkerimpia soitimelta-ampujia, luulen, että lahja olisi vaihtunut johonkin hyödyllisempään esineeseen.

IV.

Ukon poistuttua ryhdyimme mekin hankkiutumaan matkalle. Vilellä näytti olevan ikävä, jonka tähden kysyin häneltä hänen alakuloisuutensa syytä.

— Eivätkö ole housusi vielä kuivaneet, kun olet noin apealla mielellä?
Niistä nenäs ja nosta housus ja ole niinkuin, muutkin miehet!

— Jos olisi komisarius edes haukkunut aika tavalla, olisi minun jo puolta parempi olla. Mutta nyt te molemmat vain hommaatte, niinkuin kaikki olisi »juu» ja »jaa», ettekä puhu minun konnantyöstäni mitään?... Kukapa olisi uskonut, että tuo ukon kanttura sen koskipaikan niin tarkoin tunsu. Ja edellisessä koskessa oli sauvominen ihan turhaa työtä. Minä luulin toisenkin kosken samanlaiseksi virtapaikaksi vain.

— Se kosken tavat tietää, joka korvalla asuu. Mutta älä nyt enää koskesta keskustele, vaan puhu jo muista asioista.

— Kauan minä saan vielä tätä asiaa katua, ennenkuin se minulle anteeksi annetaan.

Nyt puuttui setä puheeseen.

— Ei sinun tarvitse tätä asiaa kauemmin katua, jos vastaisuudessa teet niinkuin käsketään, kun ymmärrät, että käskijä tietää asian paremmin kuin sinä. Nyt ei tätä onnettomuutta enää ajatella eikä siitä keskustella, vaan se olkoon kaikin puolin anteeksi annettu ja unhotettu. Tee sinä nyt niinkuin maisteri sanoi ja karkaise mielesi vastaisuuden varalle.

Villen raskas mieli oli minun leikkipuheistani jo vähäisen helpottunut. Mutta nyt vasta, kun setä näin suoraan antoi hänelle anteeksi, tuli hänestä jälleen entinen Ville, joka löi vastuksetkin leikiksi.

Olimme soutaneet hyvää vauhtia jokea ylös. Ilma, joka tähän asti oli ollut aurinkoista, oli nyt muuttunut. Mahtavat mustat pilvet nousivat edessämme taivaalle. Sanoin sentähden Vilelle:

— Taisi ukon kantturasi tuntea taivaankin merkit paremmin kuin sinä, koska näkyy olleen oikeassa, kun ennusti sadetta.

Ville nousi seisaalle, tarkasteli taivasta edessämme, mutta sanoi vain: »Peloittaa pimeä pilvi, savenkarvainen sataa.» Istuutui takaisin soutuuhdolle ja kiskoi mitä käsivarsista lähti.

Rupesi jo vähäisen hämärtämään, kun saavuimme ukon osoittamaan yöpymispaikkaan. Se oli todellakin semmoinen, että siinä taisi sateellakin pysyä kuivana. Maa oli kuivaa, ja pilvenkorkuiset kuuset muodostivat todellisia, sateenvarjoja. Teimme nuotiomme erään puun juurelle, jossa maa oli hyvin tasaista ja jossa selvät merkit osoittivat, että siinä oli monesti ennenkin oltu yötä. Huonommassakaan yöpaikassa ei olisi tarvinnut sadetta pelätä, sillä sedällä oli vedenpitävästä kankaasta tehty telta, joka oli niin tehty, että kun sitä käytettiin nuotiolla, nostettiin etupuoli katolle, joka täten tuli kaksinkertaiseksi. Yksinkertaisenakin, kesäteltaksi käytettynä, se ei rankkasateellakaan vuotanut.

Heti kun telta oli pystytetty ja vuoteet tehty, sytytti Ville nuotion, otti kahvipannun ja poistui. Tullessaan takaisin oli hän täyttänyt pannun jokivedellä, joka oli nyt kevättulvasta sameata, kellertävänruskeata. Minä en luvannut juoda sitä kahvia, joka tästä vedestä oli keitettävä, vaan menin etsimään puhdasta lunta, jota vielä oli paljon notkopaikoissa ja isompien kivien pohjoispuolella. Palatessani kämppään oli Ville jo tuonut koko sangollisen lunta ja nostanut puuropadan tulelle. Kun puuro oli valmistunut, käski Ville meidät illalliselle. Ja Villen kehoitus ei tapahtunutkaan hukkaan, päivällinen kun oli tänään mennyt aivan myttyyn.

Kun olimme saaneet kylliksemme, tuumi Ville, että ruoan jälkeen seuraa siunaus ja siunauksen jälkeen tupakka. Tupakoidessaan kertoi Ville kahden tupakannälkäisen savolaisukon keskustelun, kun he maantiellä kohtasivat toisensa kauniina kesäpäivänä. Ukot istuutuivat maantien syrjälle eivätkä pitkään aikaan puhuneet mitään. Näytti kuitenkin siltä, kuin kummallakin olisi ollut jotain sydämellään,

vaikk'ei kumpikaan tahtonut panna alkuun. Vihdoin sanoi kuitenkin toinen:

— Pannaank's tupakaks'?

— No pannaan voan.

Hetken perästä kysyi taas edellinen:

— Kummank's massikast pannaan?

— Kumman voan.

Edellinen rupesi massiansa kopeloimaan, käänsi sen nurin ja sanoi:

— Kah kun olikin minun massikkan' tyhjä.

Toinen teki samaten ja arveli:

— Kah kun oli minunkin.

— No poltetaan kun soahaan.

— No poltetaan voan.

Sitten ukot hyvästelivät ja jatkoivat kumpikin matkaansa.

Olisin mielelläni istunut vielä hetkisen, mutta Ville joudutti maatapanoa. Kun setäkin oli sitä mieltä, täytyi minunkin kallistua vuoteelle. Maata pannessamme sain vielä mielihyväänsä kuitenkin huomauttaa Villelle, että ukko oli sittenkin ollut oikeassa. Rupesi näet satamaan. Mutta Ville ei ollut puhettani kuuleviansa, näytti vain kovin uniselta. En saanut häneltä muuta vastausta kuin: »Satoihan ennen Savossakin eikä kielletty.»

Nukuin makeasti kello kahteen asti, kun minut herätti jokin outo ääni metsästä. Kuulosti ensin niinkuin joku ihminen tai eläin olisi ähkynyt tai voihkinut metsässä. Sitten se äkkiä lakkasi. Hetken perästä se taas uudistui ja tällä kertaa äänekkäämmin. Ajattelin jo, pitäisikö minun herättää Ville tai setä, kun äkisti kuului mitä hirvittävin kiljunta, niin että luulin korvakalvojeni puutuvan. Setäkin heräsi ja nousi istualle, mutta sanoi vain: »Mikä isoa kissaa vaivaa, kun näin myöhään keväällä pitää naukujaisia?» Käänsihe toiselle kyljelle ja nukkui taas.

Minä, joka en ollut ikinä ennen tähän aikaan vuodesta viettänyt yötä metsässä, en voinut näin välinpitämättömästi asiaa käsitellä. Ääni, joka nyt jatkui melkein yhtäjaksoisesti, oli erinomaisen korvia vihlaiseva. Kuvittele kuulevasi sata kissaa, jotka yhdellä kertaa pitävät kissannaukujaisia, vuorotellen kirkuen, vuorotellen tapellen. Silloin voit saada heikon aavistuksen siitä konsertista, mikä minun korvieni täytyi tänä huhtikuun yönä kärsiä. Ellen sedän sanoista olisi ymmärtänyt, mikä tässä oli kysymyksessä, en olisi mitenkään voinut käsittää, että jokin pienempi eläin kuin karhu voi saada noin hirvittäviä, suoraan sanoen kamalia ääniä aikaan. Muutamia kertoja hetkiseksi keskeytyen jatkui tuota peliä kello neljään. Silloin heräsi Ville, nauroi vähäisen minulle, kun kerroin, etten ollut voinut nukkua, ja sanoi, että hänelle itselleen oli käynyt ihan samaten, kun ilves oli ensi kerran hänet laulajaisiin kutsunut. Mutta nyt hän oli sen temppuihin jo niin tottunut, etteivät ne voineet hänen untaan häiritä.

Ville aikoi mennä ajamaan rauhanhäiritsijää pois, otti kirveen kainaloonsa ja lähti metsään. Laulajaiset lakkasivat todella heti, ja minä nukuin kello seitsemään, jolloin Ville käski kahville. Setä istui jo kahvipöytämme ääressä, ja puolitekoinen airo oli nostettu puunkylkeä vasten.

Aamiaisen syötyämme korjasimme kapineemme ja telttamme ja lähdimme veneelle.

Vene oli poissa.

Katselimme avuttomina toisiamme.

Villen katseesta huomasin, ettei hän vieläkään oikein luottanut Sitkavaariin, mutta minun luottamukseni ukkoon oli täydellinen. Ville oli kiinnittänyt veneen ja sanoi kiertäneensä pestin kaksi kertaa vieressä olevan puun ympäri ja vielä heittäneensä nenän oksan yli. Setä sanoi, että kaksi puolimutkaa pidetään merellä laillisena puolustuksena, ja sen tehtyään saa nenän kiinnittää miten sopii, mutta joka touvin kiertää, tapahtuipa tuo sitten vaikka viisi kertaa maston ympäri, hänet on raa'annokkaan hirtettävä. — Vesi oli yön aikana noussut toista jalkaa ja vienyt veneen mukanaan, sitä ei sopinut epäillä. Ville ei uskonut, että tämä onnettomuus on ilman ihmisen apua tapahtunut, vaan mutisi itsekseen jotain siitä, että sekin päivä voi tulla, jolloin kiusa kiertyy omaan kuppiin. Sedän käskystä hän kuitenkin lähti paikalla venettä etsimään.

Tunnin perästä hän jo palasi — soutamalla. Hänellä oli ollut hyvä onni. Vene oli tarttunut muutamaan puuhun, joka rannasta oli kaatunut jokeen. Ville lupasi vastaisuudessa sitoa veneen yhtä lujasti kuin muutkin karkurit.

Päivästä lupasi tulla kaunis ja lämmin. Ville heitti takin päältänsä ja lupasi kiskoa kahden edestä, jos minä tahtoisin pitää silmällä vesilintuja, joita tänä aamuna lensi paljon jokea ylös ja alas. Kun tämä olikin minulle matkani päätehtävä, olin hänelle ehdotuksesta hyvin kiitollinen, vaikka tosin epäilin, että hän enemmän ajatteli päivällistä kuin minun tieteellisiä pyrintöjäni. Onnistuinkin jo aamupuolella ampumaan hanhen, mikä oli Villelle erittäin mieleen, sillä hän sanoi pitävänsä rasvaisista linnuista. Hän kehoitti minua erikoisesti pitämään hanhia silmällä ja ampumaan niitä niin monta kuin mahdollista. Koetin saada hänet ymmärtämään, että valtakirjani eivät minulle myöntäneet kuin muutamia harvoja kappaleita kutakin eläinlajeja, mikä oli kuitenkin hänen mielestään joutavaa pikkumaisuutta.

Olimme toivoneet ehtivämme järvelle tämän päivän illaksi. Kevättulva oli kuitenkin tehnyt virran niin vuolaaksi, että vasta seuraavana päivänä päivällisaikana tulimme joen niskaan. Vastoin odotuksiamme oli järvi vielä kauttaaltaan jäässä. Jää oli kuitenkin rannoista irti, ja ellei yöpakkasia tullut, ei näyttänyt kestävän enää kovin monta päivää avoveteen.

Kun aivan laskupaikassa oli Venäjän puolella sopiva poukama, päätimme tässä paikassa odottaa jään lähtöä. Ville lähti jo varhain seuraavana aamuna päivän eväillä varustettuna käymään pitkin järven rantaa pohjoiseen päin. Hän sanoi tahtovansa nähdä, minkälaiset olivat maat sielläpäin, ja samalla ottaa selkoa, oliko talvella tai tänä keväänä näillä seuduilla kulkenut ihmisiä. Kun hän illalla palasi kämppään, oli hän käynyt pitkin rantaa järven keskipaikoille asti. Siinä oli ollut hyvin korkea vuorenhuippu, josta oli erinomainen näköala yli koko järven. Ville oli tuohipalaselälle piirtänyt kartan, joita kaartissa ollessaan oli oppinut tekemään. Kartta osoitti, että Venäjän puoleisessa osassa järveä oli paljon saaria, erittäinkin pohjoisessa päässä, kun Suomen puoleinen osa oli melkein yhtenä selkänä. Suuret alat Suomen puoleista rantaa oli kanervakangasta, kun taas Venäjän puolella maa oli sellaista, kuin oli sanottu: metsiä, vuoria, soita ja rämeitä. Siellä täällä näkyi pienehköjä metsäjärviä, jotka kaikki kuitenkin vielä olivat jäässä. Vuorenhuipun juurella lasi järveen isohko puro, jonka rannat näyttivät kasvavan nurmikkoa ja jonka kulkua voitiin vuorenhuipulta seurata noin puolen penikulman matka. Myös oli Ville nähnyt järven pohjoisessa päässä sen paikan, missä Latvajoki laskee järveen. Hän arveli jäänlähdon alkavan siitä päästä, sillä joen suulla näkyi melko paljon avovettä.

Minkäänlaisia merkkejä ihmisten läsnäolosta Ville ei ollut huomannut. Savua ei mistään näkynyt. Yhden entisen nuotiopaikan hän oli rannalta tavannut, mutta se oli Villen arvelun mukaan jo kahden vuoden vanha. Polun tapaista ei missään näkynyt, ei hiiren hiiskahtamaa.

Villellä oli minulle tuliaisista, ja erinomaisen tervetulleita tuliaisista. Hänen oli näet onnistunut saada kiinni siipiorava, valkomuunnos. Eläin oli täysin lumivalkoinen. Jos hänen olisi täytynyt ampua se, ei siitä olisi jäänyt kuin palasia vain. Villen kivääri oli näet tavallinen Berdan-kivääri, jollainen sedälläkin oli. Minulla oli tavallinen kaksipiippuinen uusi pyssy, jossa toinen piippu oli haulikko kal. 12 ja toinen luodikko kal. 360. Sen lisäksi minulla oli pikkulintujen ampumista varten salonkikivääri, haulikko kal. 9.

Mutta yhtä paljon kuin valkoinen siipiorava ilahdutti minua Villen kertomus, että ainoastaan parin kilometrin päässä leiripaikastamme oli metsonsoidin. Professori oli näet määrännyt, että minun oli ammuttava mikäli mahdollista soitimelta neljä tai viisi metsoa, joitten nahat oli käytettävä tieteellisiä tutkimuksia varten värimuutoksista soitimen aikana. Pelkäsin, että soidin olisi jo aivan loppumaisillaan, mutta Ville opetti minulle, ettei soidin pääty, ennenkuin pihlajan lehti on yhtä suuri kuin metson jalka. Kun lainkuuliaisena miehenä en ollut koskaan lintua soitimelta ampunut, tulin hyvin iloiseksi ja pyysin heti Villeä opettamaan minulle, miten tämä ampuminen tapahtuu. Teoreettisesti tiesin tietysti, miten tulee menetellä. Ville kertoi minulle silloin hyvin kuvaavasti, miten soidin tapahtuu.

Soidin alkaa tavallisesti jo huhtikuun alkupuolella, jolloin metsot ovat jo pari viikkoa olleet soidinpaikalla, vaikka heidän varsinainen kiima-aikansa ei ole vielä alkanut. Soidin jakautuu jotenkin selvästi kolmeen eri kauteen. Ensimmäinen kestää pari viikkoa, jolloin yksin vanhat miehet antavat kuulla äänensä. Pojat — edellisen kesän pojat — istuvat äänettöminä puissa ottamatta mitenkään osaa soitimeen. Ville arveli, että ne kai ihmetellen kuuntelevat ukkomiesten outoja ääniä. Koppelo ei näy vielä ainoatakaan. Tämä soitimen ensimmäinen vaihe kestää tavallisesti kaksi viikkoa. Silloin koppelot saapuvat soitimelle, »koppeloviikot» alkavat, ja soidin on silloin kuumimmillaan. Metsot ovat nyt kovin kiihtyneet, soivat innokkaasti, hyppäävät humauksessaan korkealle ilmaan välistä tapellen keskenään, että höyhenet tupruavat. »Koppeloviikot» kestävät ilmoista riippuen kymmenen päivää tai pari viikkoa, sopimattomalla säällä enemmänkin. Silloin koppelot ja suurin osa vanhoista metsoista poistuvat soitimelta, jota nuoret metsot vielä jatkavat kymmenkunta päivää. Tämä kolmas kausi jatkuu, kunnes pihlajan lehti on yhtä suuri kuin metson jalka. Silloin on tavallisesti soidin päättynyt. Mutta jokunen

yksityinen lintu välistä jatkaa soidinta aina toukokuun loppupuolelle. Tuommoisia kuhnailijoita sanotaan »lehtimetsoiksi».

Nyt olivat »koppeloviikot» juuri parhaillaan ja soidin siis myös mielenkiintoisin. Ville, joka nuorena oli ampunut paljon metsoja soitimelta, väitti, että ainoa, mikä voi vanhan soitimelta-ampujan parantaa, on ryhtyminen nimismiehen rengiksi. Aamulla kun hän sattumalta joutui soidinpaikalle ja kuuli kolmen metson yhtäikaa eri haaralta soivan, oli hän ruvennut vapisemaan ja sanoi olleensa pakotettu ottamaan pois patruunan pyssystään, muuten olisi voinut tehdä itsensä onnettomaksi. Vasta tämän tehtyään hän oli uskaltanut ruveta tekemään tavallisia hyppäyksiään metson sihistessä ja oli päässytkin aivan lähelle soidinpuuta, josta hetken perästä poistui samalla tavalla kuin oli tullutkin, peloittamatta lintua. Soidinpaikka oli vähäinen, noin kolmensadan metrin pituinen ja ehkä parin sadan metrin levyinen selänne. Siinä oli ollut ainakin kymmenen tai kaksitoista metsoa soitimella, mikä oli Villen mielestä nykyaikana samalla soitimella tavattoman suuri määrä. Semmoista soidinta, joista vanhat ukot puhuivat ja joissa olisi pitänyt oia neljäkymmentä, jopa viisikymmentäkin lintua, ei Ville sanonut koskaan nähneensä. Teerensoitimella sitä vastoin hän oli kyllä nähnyt niin paljon lintuja. Eräänä talvena hän oli helmikuun alussa nähnyt metsoparven, jossa oli neljäkymmentäkaksi tai -kolme lintua. Ne söivät havuja mäntyjen latvoista erään nevan reunalla. Hän oli tätä joukkoa seurannut kaksi viikkoa ja luodikollaan siitä kaatanut kolmekymmentä lintua. Mutta se olikin suurena lintuvuotena, ja sattui niin hyvin, että oli koko ajan hyvin kylmä.

Villen kertomus oli minua niin innostuttanut, että ehdottomasti vaadin häntä herättämään minut huomenaamulla kello viisi soitimelle. Ville rupesi nauramaan ja selitti, että joka kello viisi lähtee metsonsoitimelle, ei saa höyhentäkään laukkuunsa. Myöhempään kuin kello puoli kolme ei hän ainakaan tule mukaan. Täytyy ehdottomasti olla soitimella jo ennen kuin pyssyn jyvä rupeaa näkymään taivasta vasten. Ja missä on pienet soitimet, täytyy jo edellisenä iltana mennä lintuja »kuulustamaan». Linnut tulevat silloin ja istuutuvat rymisten yööksälle, jolla ne myös aamulla aloittelevat soidinta. Tottumattomallekin on helppo kuulla, mihin paikkaan metsää kukin lintu istuutuu yööksälle.

Varhainen nousu ensin vähän oudoksutti minua. Mutta olihan aikaa päivällä nukkua, ja Ville ehdotti, että ellei aikaa riitä, niin haetaan Laukaalta lisää. Sovittiin siis lähtö puoli kolmeksi.

Kulku pimeässä metsässä oli minulle, joka en ollut sentapaisiin retkiin tottunut, varsin vaikeata. En ymmärrä, kuinka Ville, joka oli vain yhden kerran tuon välin edestakaisin käynyt, osasi oikeaan. Mutta oikealla paikalla olimme, ennenkuin vielä mitenkään olisin nähnyt edes haulikolla ampua. Istuuduimme kivelle kuuntelemaan.

Hetken perästä pani Ville kämmenensä käsivarrelleni. Kuuloni on oivallinen, mutta en huomannut mitään outoa. Ville kysyi kuiskaten, enkö kuullut metson napsausta, osoittaen samalla, mistä päin ääni kuului. Silloin kuulin todella jotain pientä napsetta, ensin pitkäköin väliajoin, mutta lopulta melkein yhtäjaksoisena äänenä. Ville sanoi, että lintu istui lähes parin sadan metrin päässä. Mutta se ei vielä soinut muuta kuin alkusoittoansa. Samassa kuulin samanlaisen äänen paljoa lähempää. Ville uudisti liikkeensä kämmenellä ja viittasi minua olemaan ihan hiljaa. Ääni kuulosti siltä, kuin olisi lyönyt toisiansa vasten kahta kuivaa tuumanpaksuista puupalikkaa, ensin pitkäköin väliajoin, mutta lopulta hyvin tiheään. Napsaukset uudistuivat ehkä kymmenkunta kertaa ja sitten lakkasivat pieneksi väliajaksi. Tätä jatkui ainakin parikymmentä minuuttia, ja koko ajan täytyi minun istua aivan ääneti. Silloin yht'äkkiä yksi napsaussarja päättyi kulauksella, ikäänkuin lintu olisi vetänyt korkin pullosta, ja heti tuon jälkeen seurasi soitimen kolmas sarja, sihistys. Linnun sihistessä Ville sanoi ihan ääneen: »Jo se rupeaa viikatetta teroittamaan.» Minulla meni suu nauruun, sillä niin sattuvasti Ville oli kuvannut äänen laadun. Sihiseminen todella kuului ihan samalta kuin ääni, joka syntyy, kun niittomies kovasimella teroittaa viikatettaan. Minun piti juuri samassa vastata Villelle jotain, kun hän pui nyrkkiä minulle olemaan vaiti. Tiesin aivan hyvin, että ainoastaan sihisemisen kestäessä lintu on haltioissaan eikä välitä ulkomaailmasta mitään, mutta napsauksen ja kulauksen aikana se on erinomaisen tarkkaavainen. Mutta olin itse niin innostunut, että olin unohtaa koko asian.

Lintu lakkasi nyt soimasta ehkä viideksi minuutiksi. Mutta etäämpänä istuva lintu soi sen sijaan ahkerasti. Napsaukset, kulaukset ja sihisemiset seurasivat toisiaan täysin säännöllisesti. Kulaus oli se ääni, joka näistä kuului parhaiten. Ihan tyvenellä voi tarkka korva huomata kulauksen noin kolmensadan metrin päähän. Omituista, että näin suurella linnulla ei ole sen vahvempi ääni, kun esim. teeren soidin kuuluu monta vertaa etäämmälle. Mutta metson hiljainen kiimalaulu soveltuu erinomaisesti metsän juhllaiseen hiljaisuuteen aamuhämärässä. Ja ihmeellisesti se sähköistää metsästäjän sydäntä. Ymmärsin hyvin Villen sanat, kuinka vaikeaa on soitimelta-ampujalle luopua intohimostaan.

Lähempänä istuva metso rupesi nyt uudestaan soimaan, ja pian yhtyi kolmaskin lintu takanamme soitimeen. Useampia ei kuulunut siihen paikkaan, jossa istuimme, mutta mahtava korvanherkku oli minulle saada samalla kertaa kuulla kolmen metson äänet. Useat kerrat nostin pyssyn taivaanrantaa

kohti, mutta silmä erotti ainoastaan hämärästi jyvän, ja Ville pudisti päätään.

Hetken odotettuamme sekoittui lehtokurpan »ort-*psp*» viereiseltä rantaniityltä soitimenääneen, ja samassa lensi salaperäisellä, äänettömällä lennollaan tuo pitkänaamainen lintu ylitsemme. Melkein heti sen jälkeen kaikuvat metsäkivisen heleät liverrykset metsän läpi. Olin pyssyllä seurannut lehtokurppaa, ja jyvä näkyi jo selvästi. Valo riitti ampumiseen.

Ville viittasi nyt minulle, että oli aika ruveta hypättämään. Joka sihisemisellä teki Ville pari kolme loikahdusta lintua kohti, ja ennen sihisemisen päättymistä hän seiso i jonkin puun takana liikkumattomana kuin kuvapatsas. Minä jäljittelin Villeä parhaan ymmärrykseni mukaan. Asia ei ollutkaan niin vaikea kuin edeltäkäs in olin ajatellut. Kerran vain, kun lintu arvaamatta päätti kulaukseen eikä sihisemistä seurannutkaan, oli käydä hullusti. Lintu kai huomasi jotain, koska se hetkeksi lakkasi soimasta. Rauhoittui kuitenkin ja pani uudelle alulle. Mutta ne pari kolme minuuttia, joina se oli vaiti, uhkasivat tehdä minut matiksi. Asentoni oli näet jäänyt hirveän epämuikavaksi, ja tiesin hyvin, että jos koetan sitä korjata, on lintu samassa poissa.

Ville oli parikymmentä metriä edelläni, hyvin suojattuna tuuhean kuusen takana, ja aavistin, että jos minäkin onnellisesti pääsen samaan paikkaan, olen osuvissa. Tämä onnistuikin. En kuitenkaan malttanut heti ampua, minun täytyi ensin saada ihailta tuota suurta lintua. Soimista seurasivat omituiset kuvaavat elkeet. Aloittaessaan napsahdukset heilutti lintu kaulaansa, sitten se kurotti sen aaltomaisesti eteenpäin, laski siivet, levitti pyrstöä, nosti leukaparran ja pöyhisteli höyheniään siten, että ruumis tuli melkein pallonmuotoiseksi. Tehdessään kulauksen se nosti äkisti levitetyn pyrstön viuhkanmuotoisena ilmaan, ja sihistessään tärisi koko lintu ankarasti. Ville kertoi minulle sittemmin, että metso sihisemisen aikana tärisyttää ruumistaan niin voimallisesti, että myöskin puu, jossa se istuu, rupeaa värisemään. Hän oli kerran joutuessaan saman puun alle, jossa metso istui, panemalla kämmenen puun rungolle tullut täydelleen vakuutetuksi, että tämä ei ollut mikään metsästäjävalhe, kuten hän oli ennen uskonut.

Ihailtuani hetkisen komeaa lintua antoi Ville minulle merkin jo ampua, ja sekunnin perästä makasi metso siivet hajallaan karhunsammalilla. En voinut kyllekseni katsella sen sulkain väriloistetta.

Laukauksesta pelästyi toinen metso ja lensi rymisten pois. Mutta se lintu, joka oli äsken takanamme soinut, ei poistunut. Emme ainakaan kuulleet mitään. Ville sanoi, että jos laukaus kuului juuri linnun sihistessä, oli melkein varmaa, ettei se lakkaisi soimasta. Sanoi aina ampuneensa linnun sihistessä ja pari kertaa pitkältä ampumamatkalta ampuneensa luodikolla sivu, ja lintu oli siitä huolimatta jatkanut soimistaan. — Palasimme siis kivellemme kuuntelemaan.

Mutta jo ennenkuin kivelle tulimmekaan, kuuli Villen tottunut korva kulaukset, ja pian oli meidän pakko ryhtyä hypättämään. Kymmenen minuutin kuluttua makasi toinen metso edessämme maassa. Tämä oli hyvin vanha lintu. Sen nokka oli kellertävän valkoinen ja kova kuin luu.

Ensimmäinen soitimelta ampumiseni oli onnistunut harvinaisen hyvin.

Seuraavina päivinä oli myrskyntapainen tuuli, jommoisella ilmalla ei kannata soitimelle lähteä. Mutta ilman taasen tyyntynyt onnistuin ampumaan määräni täyteen, ja professori oli erittäin tyytyväinen.

Toista viikkoa täytyi meidän odottaa täällä, ennenkuin järvestä lähti jää, jolloin pääsimme sen pohjoiseen päähän, mihin setä oli ajatellut asettaa päämajamme, ainakin nyt kevätpuolella. Minusta tämä odotusaika ei mitenkään mennyt hukkaan, sillä onnistuin ampumaan useita vesilintuja, niistä muutamia harvinaisiakin. Toiset ammuin professorin erityisestä määräyksestä, niitä kun ei ollut kevätpukuisina kokoelmissa. Myöhemmin ammuin toistakymmentä suokulaista; professori oli kehoittanut minua hankkimaan niin monta väriavahdusta kuin mahdollista. Nämä täytin paikalla, ja ne muodostivat todellisen sotajoukon. Varsin hauskaa oli muuten nähdä niiden omituisia sotaleikkejä.

V.

Oli huhtikuun 28. päivä, kun ohjasimme veneemme Sitkajoen laskupaikasta Sitkajärven pohjoista rantaa kohti. Tuuli oli puolimyötäinen, jonka tähden nostimme purjeen. Päivä oli erinomaisen ihana, ja olimme mitä iloisimmalla tuulella. Setä sanoi, ettei hän koskaan ennen ollut käynyt tällaisella matkalla, joka oli enemmän huvi- kuin virkamatka. Se muistutti hänen mieleensä nuoruuden aikoja, ja hän kertoi useita hauskoja muistoja ylioppilasajoiltaan. Erittäin huvitti Villeä kertomus eräästä ottelusta ylioppilaiden ja kaartilaiden välillä. Ja kun setä kertoi käsikahakan kuumuudessa kepillään iskeneensä

erästä kaartilaista suuhun, niin että tämä oli niellyt pari etuhammasta, purskahti Ville aika nauruun sanoen: »Se on helkkari viekään valhe, ja aika valhe onkin.» Samassa hän otti suustaan kaksi tekohammasta, näytti ne sedälle ja sanoi: »Tässä näette, herra komisarius, että hampaat ovat vielä nielemättä ja yhtä eheitä kuin ennenkin. Korjasin ne poskeeni. Kun tulin kotiin kasarmille, sanoi välskärei, että minut luultavasti hylätään sotapalvelukseen kelpaamattomana noitten hammasten tähden. Minun onnistui kuitenkin saada asia salatuksi muutamia päiviä, ja eräs kultaseppä, joka puoskaroi tekemällä tekohampaista — hammaslääkäreitä silloin ei vielä ollut — teki hampaista tekohampaat. Ja hyvät tekikin, koska ei kukaan muu kuin tuo välskärei ole vielä huomannut muuta, kuin että ne ovat omani. Ja omanihan ne ovatkin, vaikka eivät enää suussa kasva.»

Ville tuli erinomaisen hyvälle tuulelle, kun sai tietää, että hänellä oli ollut kunnia tapella itse komisariuksen kanssa. Mutta minusta tuntui ikäänkuin setä, jos hän olisi tiennyt kenenkä hampaat hän oli suusta lyönyt, olisi jättänyt koko jutun kertomatta. Setä oli jossain määrin jäykkä esimies ja katsoi ehkä jutun arvolleen sopimattomaksi.

Purjehdimme pitkin itäistä rantaa, välistä oikaisten jonkin lahdelman poikki, välistä kulkien kapeita salmia saarien välitse. Tämä itäinen osa järveä mahtoi olla erinomaisen ihana puitten ollessa lehtipuvussa. Useimmilla saarilla kasvoi lehtipuita, ja melkein kaikkialla riippuivat puitten oksat veden yli. Tehdessämme käännöksen muutaman niemen ohi onnistuin ampumaan joutsenen, joka noustuaan veden pinnalta suuntasi lentonsa suoraan veneen yli. En ole koskaan ennen tätä Suomen suurinta lintua ampunut, ja onnistunut laukaus ilahdutti minua suuresti. Sen nahka, selkäpuoli vaaleanvihertävästi vipevöitsevä, oli minusta kaunein kaikista, mitä matkalta toin mukani.

Lähestyessämme järven pohjoista päätä rupesi kuulumaan vesiputouksen pauhinaa yhä selvemmin. Latvajoen laskupaikka Sitkajärveen oli siis edessämme. Johonkin sopivaan paikkaan tämän Haarakosken läheisyydessä oli setä ajatellut pystyttää telttamme pitkäköksi ajaksi. Löysimmekin parisataa metriä kosken alapuolelta Suomen puolella hyvin sopivan paikan pienen puron varrelta. Kämpä pystytettiin noin viisikymmentä metriä järven rannasta aivan puron rannalle. Puro sai tässä alkunsa tavattoman vesirikkaasta lähteestä. Meillä oli täten tärkein omaisuutemme, vene, hyvin kätkeytyä ja aivan silmäimme edessä. Maaperä oli hiekkaista ja kuivaa, ja kun paikalla kasvoi korkea hongikko, ei nuotiostamme lähtevä savu näkynyt järvelle. Puron rannoilla ja lähteen ympärillä kasvoi sen verran koivupensaikkoo, että kämpä oli hyvin suojattuna kaikilta tuuilta.

Illalla sovimme sedän kanssa, että seuraavana aamuna Ville ja minä lähtisimme partioretkelle Sadanvirstankorpeen etsiäksemme Kyttyräisen sakin jälkiä. Olimme jotenkin varmat siitä, ettei kukaan rosvoista tuntenut minua eikä Villeä, kun sitä vastoin sekä Kyttyräinen itse että useimmat hänen miehensä hyvin tunsivat sedän. Jos siis äkkiarvaamatta osuisimme yhteen koko joukkueen kanssa, voisimme esiintyä tavallisina eränkävijöinä, joten luultavasti emme herättäisi heissä epäilyä. Sitä vastoin oli hyvin tärkeätä, että sedän läsnäolo niin kauan kuin mahdollista salattiin. Tätä edisti myös eräs huhu, joka pitäjälle kuului levinneen, että uusi nimismies oli muka tullut juuri rosvojen etsimistä varten ja että setä renkeineen oli matkustanut pois nauttimaan kesälomaa. Sitkalla oli setä ankarasti kieltänyt talonväkeä kellekään ilmoittamasta, että olimme talossa käyneet, vaikka Ville tosin ei uskonut tästä kiellosta olleen paljon hyötyä. — Varustimme siis viikon eväät, ja aamulla setä souti meidät itäiselle rannalle. Järvi oli tässä paikassa tuskin kilometrin levyinen.

Partioretkemme tuli kuitenkin aivan lyhyeksi. Seuraavana aamuna ennen auringon nousua heräsimme molemmat pyssynlaukaukseen. Kun täälläpäin ei kukaan tavallisesti kulkenut, arveli Ville kohta laukauksen olleen jonkun kyttyräisen laskema. Viskasimme nopeasti laukut hartioillemme, jätimme raskaan evässäkin ja kiiruhdimme siihen suuntaan, mistä laukaus kuului. Kauas ei tarvinnut kulkea, ennenkuin tapasimme kaksi miestä pyssyt olalla ja kummallakin laukkunsa täynnä metsälintuja. Heidän pyssynsä olivat ihka uudet yksipiippuiset takaaladattavat haulikot.

Rupesimme puheluun miesten kanssa, ja Ville näytti heille, miten hänen pyssynsä ladataan. Sanoi aina halunneensa takaa ladattavaa haulikkoa ja rupesi toisen kanssa hieromaan vaihtokauppaa, johon tämä ei näyttänytkaan haluttomalta. En ymmärtänyt, miksi Ville näyttäessään pyssynsä koneistoa otti pois patruunan ja sulkiessaan kiväärin jätti sen lataamattomaksi. Pian olin sen ymmärtävä. Hän antoi kiväärinsä miehelle ja rupesi miehen oman kiväärin koneistoa tarkastamaan. Mies ei kuitenkaan laskenut pyssyä olaltaan, vaan pitäen sitä siinä antoi Villen tarkastella sen lukkoa. Äkkiä, ikäänkuin Ville olisi menetellyt kömpelästi, laukesi pyssy ilmaan ja samassa hetkessä hyppäsi Ville semmoista vauhtia toisen miehen kimppuun, että tämä syöksyi suin päin kumoon. Nyt huomattiin, ettei miehellä ollut ensi kertaa berdani käsissään, sillä silmänräpäyksessä hän jännitti lukon ja ampui Villeä selkään. Ampui — mutta tyhjä kivääri sanoi vain naks! Samassa oli myöskin minun viritetty kaksipiippuiseni suunnattuna miehen rintaa kohti, ja huudostani »kädet ylös» nosti raukka heti kätensä. Monta sekuntia ei kestänyt, ennenkuin maassa olevalla miehellä, joka teki kovaa vastarintaa, oli käsiraudat ranteissaan.

Ville oli hyvin tyynen näköinen. Kuulin hänen vain sanovan miehelle: »Sulla tuntuu olevan rautaiset

kädet, minä varustan niihin sopivat hansikkaat.» Hän otti nyt patruunan miehen kivääristä, pystytti kiväärin puuta vasten ja varusti sitten toisenkin miehen »virkamerkeillään». Miehet kirosivat kamalasti uhaten kosta. Toiselle miehelle sanoi Ville, kun käsiraudat tupsahtivat lukkoon: »Kauniisti kävi kuin kaavilaisten tanssi.» Vilellä oli aina tapanaan ilahduttaa vankejaan tuontapaisilla kehoitussanoilla.

Koko tämä tapahtuma oli vienyt lyhyemmän ajan, kuin olen tarvinnut sen kertomiseen. Ville otti nyt haltuunsa miesten puukot ja patruunat sekä toisen laukusta pienen käsikirveen; muita aseita miehillä ei ollut. Sitten hän sitoi lujalla nuoralla, jonka hän vielä kiersi monenkertaiseksi, miehet käsistä yhteen, kuitenkin siten, että he saattoivat käydä vapaasti. Sitten hän antoi ankaralla komentoäänellä miehille käskyt, miten heidän tuli marssia, lisäten, että hänen pyssynsä oli vaarallisen nopsa laukeamaan. Lähdimme marssimaan järveä kohti, vangit edellä, minä ja Ville perässä. Miesten pyssyt olin sitonut yhteen ja heitin ne toiselle olalle, kantaen omaani kädessä. Ville lupasi itse yksin huolehtia vankien vartioimisesta, mikä minulle olikin mieluisinta, erittäinkin kun olin hyvin epäröivällä kannalla, miten meidän kävisi, jos sittemmin näyttäytyisi, että miehet ovat rauhallisia metsästäjiä. Tiesin, ettei salametsästyksessä ole oikeus vangita. Kuiskaten ilmoitin Vilelle epäilykseni. Ville vastasi, ettei näin vähäisestä virkavirheestä joudu muuta kuin muutamaksi kuukaudeksi »silakan niskoja taittamaan». Niin paljon kai täytyykin uskaltaa, kun ollaan näin vaarallisia rosvoja etsimässä. Hän oli vain siitä tyytyväinen, että oli raudat mukana. Muuten häviäisivät pian miehemme kuin tina tuhkaan.

Lähestyimme sitä paikkaa, jossa olimme olleet yötä. Ville käski minun jättäytyä vähän jäljelle ja ottaa evässäkistä neljä leipää, kaalirasia ja kymmenkunta silakkaa päivälliseksi. Hän lupasi viheltää ja laulella, että pysyisin oikeilla jäljillä.

Kun taasen yhdyin muihin, olivat miehet täysin tyyntyneet, mutta mökisivät Vileä vastaan uhaten hänelle happamia seurauksia siitä, että hän oli rauhallisia ihmisiä syyttömästi vanginnut. Puhelu oli äänekästä, ja jo kaukaa kuulin Villen ankaran äänen vastaavan:

— Mitä sinä siinä karjut kuin Karjalan härkä! Luuletko, että minä olen ensi kertaa pappia kyydissä? Monelle miehelle minä olen ennenkin laittanut kirjavat housut jalkaan ja niin laitan teillekin.

— Laittanette itsellenne, kun me toimitamme valituskirjan laittomasta vangitsemisesta.

— Kyllä tuommoisia sala-ampujia aina saa vangita, ehkä palkitaankin vielä vangitsemisesta.

Miehet näyttivät taas tyytyväisemmiltä, ehkä toivoivat tulleen vangituiksi vain sala-ampumisesta, missä tapauksessa heitä kai ei vartioitaisi aivan tarkasti.

Kello yhdentoista aikana tulimme aukkopaiikkaan metsässä ja Ville komensi: »Seis, tässä ollaan murkinalla.» Miehet istuutuivat kivelle ja me vastapäätä heitä kumoonkaatuneen puun rungolle. Ville taritsi miehille leivänpuoliskon ja pari silakkaa kummallekin, mutta miehet eivät sanoneet välittävänsä tuommoisesta moukanruoasta: he olivat yön aikana paistaneet metson, eikä heidän ollut nyt nälkä. Ville ja minä söimme hyvällä ruokahalulla, ja hapankaalikin maistui minusta oikein hyvältä.

Toinen vangeista rupesi nyt kovin valittamaan, että Ville oli pannut käsiraudat liian kireälle — ne olivat semmoiset, joita voi muuttaa väljemmiksi tai tiukemmiksi — ja pyysi surkealla äänellä, että Ville laskisi ne vähän väljemmälle. Mutta Ville, joka hyvin tunsii vankien konstit, ei laskenut. Mies hetken perästä rupesi itkemään ja näytti kuinka rauta painui ihoon ja kädet tulivat sinisenpunaisiksi. Minäkin jo yhdyin hänen pyyntöönsä ja kehoitin laskemaan väljemmälle. Ville vain vastasi: »Ei nyt auta äidin armot eikä muorin moimotukset.»

Ymmärsin, että Vilellä oli syynsä, miksi ei myöntynyt pyyntöön, sillä hän ei ollut mitenkään mikään kovasydäminen mies. Miehet istuivat ehkä pari sylvä meistä. Ja yht'äkkiä syöksyivät miehet kuin komennosta Vileä kohti, nostivat kädet ja yrittivät raskailta käsiraudoillaan lyödä Vileä päähän. Jos olisivat onnistuneet, olisi Villen pääkallo auttamattomasti murskaantunut. Mutta Ville, jolla oli vielä puukko vieressään, nosti sen salaman nopeudella lyöntiä vastaan, ja miehet eivät ehtineet kyllin nopeasti ehkäistä raskasta lyöntiä, vaan toinen heistä, se sama, joka oli yrittänyt Vileä ampua, telasi vähäisen kättänsä.

Epäonnistuneen yrityksensä jälkeen istuutuivat miehet kiroillen takaisin kivelleen.

Ville ei mitenkään kiihtynyt, mutta ei myöskään ollut ensin huomaavinaan miehen kädestä juoksevaa verta. Sanoi vain: »Enkö minä jo sanonut teille, etten ole ensimmäistä kertaa pappia kyydissä. Ja vielä yhtäaikaan ryhtyvät, niinkuin pyhäjärveläiset pappiinsa.» — Vilellä näkyi olevan sananlaskuja melkein joka pitäjältä.

Minun täytyi nyt uhrata nenäliinani ja sitoa miehen haava. Huomasin silloin ihmeekseni, että toisen miehen käsiraudat, hänen, joka oli niin pahasti ruikuttanut, olivat ihan löyhällä. Jos olisivat vähänkin löyhemmällä olleet, olisi mies helposti vetänyt kätensä niistä irti. Nauraen näytti mies minulle, miten

hän kiristämällä kädet toisiansa vasten sai käsiraudat näyttämään kovin kireiltä. Hänkin oli saanut pienen naarmun toiseen käteensä, mutta niin mitättömän, ettei maksanut vaivaa sitä sitoa.

Yhteinen etu oli tähän asti pitänyt vangit ystävinä. Mutta nyt, kun he huomasivat, että heidän vartijansa valppaus teki kaiken karkaamistoivon tyhjäksi, oli sopu hävinnyt. Se, jonka Ville oli sysännyt kumoon, rupesi katkerin sanoin soimaamaan toista murhayrityksestä. Ja jos Villen kivääri olisi ollut panostettuna, ei ole epäilemistäkään, että kuula olisi mennyt molempien maassa makaavien miesten läpi. Toinen puolustihe sillä, että hänenhän oli pakko ampua pelastaakseen toverinsa ja kiireessä hän ei tullut ajatelleeksi, että olisi voinut sattua häneenkin. »Valehtelet», tiuskaisi toinen, »luulit parhaiten pääseväsi velastasi ampumalla minut; siten olet kerran ennenkin velkasi maksanut, roisto.» — Jos miehet olisivat olleet vapaat, olisi varmaan syntynyt tappelu.

Minun täytyi yrittää saada miehet sopimaan, jolloin kävi selväksi, että he olivat edellisenä yönä nuotiolla ollessaan pelanneet korttia. Toinen oli menettänyt kaikki rahansa toiselle ja vielä jatkanut peliä, kunnes oli toiselle sata ruplaa velkaa. Tämä häntä nyt sapetti, sitä enemmän kun toveri lisäksi tuommoisen syytöksen teki.

Ville, joka jo ikävystyi vankiensä sanasotaan, komensi nyt »mars». Toinen nousikin kohta, mutta se, joka kätensä oli telannut, oli kuin vastarannan kiiski. Ei liikahtanut paikaltaan, ruikutteli haavaansa, josta ei enää näkynyt tulevan vertakaan, ja väitti, ettei hän mitenkään jaksaa paikaltaan liikkua. Ilkkuvasta naamasta huomasin, ettei miestä vaivannut mikään muu kuin halu kiusantekoon. Ville sanoi tuovansa kohta voimanuudistustippoja, leikkasi aika paksun raipan, ja kun mies ei sittenkään luvannut lähteä liikkeelle, sivalsi hän häntä aika tavalla hartioille. Mies vain nauroi, mutta ei liikahtanut paikaltaan, ja toveri ilmoitti hänen olevan tottuneen tuommoisiin pikkuhyväilyihin, hän kun oli jo kaksi kertaa vinkumatta vastaanottanut neljäkymmentä paria. Siihen aikaan annettiin vielä raippoja.

Ville katseli hetkisen miestä ja mutisi itsekseen jotain yhdeksänmiehenvoima-voiteesta. Äkisti mies sylkäisi Villeä kasvoin. Ville, joka ei koskaan pikastunut, meni lähellä olevalle vesilätäkölle ja pesi hyvin verkalleen kasvonsa. Sitten hän palasi miehen luo ja katseli häntä hetkisen. Kun mies nyt jyrkästi kieltäytyi käymästä, sanoi Ville: »Ei lie selkä sen pahempi, jos halolla haudellahan», ja sanoessaan viimeisen sanan löi uudestaan miestä hartioille. Mies kavahti paikalla pystyyn, ei puhunut mitään, mutta kyneleet rupesivat tippumaan.

Miehet lähtivät nyt ilman erityistä käskyä liikkeelle saatuaan laukkunsa uudestaan selkäänsä, ja niin jatkettiin matkaa järveä kohti. Minä katselin useita kertoja kompassia, mutta Ville ei edes ottanut kompassia esille; hän tiesi ilmankin oikean suunnan, vaikka taivas oli tasapilvinen eikä tuulenhenkäystäkkään liikkunut. Metsä on paras kompassi, sanoi hän; puun pohjoispuoli on harva ja lyhytoksainen, eteläpuoli on tuuhea. Muuta kompassia en käytä metsässä. Minulle Ville myöhemmin valitteli olleensa pakotettu käyttämään noin ankaraa keinoa saadakseen vangit mukaansa. »Mutta», lisäsi hän, »jos tuontapaiset miehet huomaavat voittavansa jotakin juonittelemalla, silloin ollaan pian itse helisemässä. Ei auta muu kuin kovuus.»

Matka ei sujunut nopeasti, kun oli aina pakko etsiä aukeimpia paikkoja metsässä karkausyritysten estämiseksi, ja minusta rupesi kolme pyssyä jo tuntumaan raskaanpuoleiselta taakalta. Tulen sentähden hyvin iloiseksi, kun pari kertaa olin kuulevinani kaukaisen kosken ääntä. Kello oli puoli kolme, miehet rupesivat näyttämään väsyneiltä ja valittelivat useasti nälkää. Kysyin sentähden Villeltä, eikö olisi pian aika suostua heidän pyyntöönsä ja antaa heidän levähtää hetkisen. Eiväthän nuo jaksaneet enää kunnollisesti käydäkään, vaan heiluivat kuin hämäläiset heinikossa. — Ville katseli minua vähäisen ja sanoi: »Säkkiinsä päin se teinikin saarnaa, taidat olla jo itsekin väsynyt. Kello kolme syödään päivällinen.»

Kello kolme komensi Ville »seis», ja nyt oli miehistä silakka ja leipä hyvää ruokaa. Ville laski toisen miehen oikean ja toisen vasemman käden irti ja kehoitti heitä syömään tappelematta. Kun Ville ja minä nostimme lakit viereemme syömään ruvetessamme, teki se mies, jolla oli rautaiset kädet, samaten, mutta toinen, joka oli kätensä vahingoittanut, ei näyttänyt aikovan seurata esimerkkiä. Menin sentähden hänen luokseen ja nostin lakin hänen päästään.

Miehellä, joka oli vielä nuori, ei ollut hiuskarvaakaan päälallaan.

— No onpa hiisi hiukset vienyt, lempo liemetkin kerinyt, tuumi ihmeissään Ville.

Mies ei puhunut mitään. Ville oli jo kauan ollut varma siitä, että miehet kuuluivat rosvojoukkoon; nyt tulen minäkin täysin vakuuttuneeksi, sillä olin kuullut puhuttavan siitä, että yksi kyttyräisistä oli aivan kalju.

Päivällisen jälkeen rupesivat vangit kysymään, oliko vielä pitkältikin tänään marssittavaa. Ville vastasi:

— Ei Turku tuvan takana, Saksa saunan porstuassa.

— Ei meitä Turkuun asti kuljeteta jalkaisin, vastasi toinen. Riitalammin vanginkuljettajalta asti viedään meidät kruunun kyydillä, jos nimismies hyväksyy vangitsemisen, jota hän kylläkään ei tee. Taitaa passittaa teidät itsenne vapaata kyytiä nauttimaan.

— Huomenaamalla hän passittaa teidät lähtemään. Mutta käydään nyt. Meillä on vielä vihainen virsta marssittavana, sitten pääsette palasen venekyydillä.

— No käylään, käylään vain, sanoi Kurun äijä, kun kurruun vietiin.

— Minusta olette tähän saakka paremmin noudattaneet keuruulaisen esimerkkiä. Hän vastusti ankarasti poliiseja. Hänestä sai alkunsa sana: sinne minä en mene enkä hevostanikaan pane, sanoi keuruulainen kurrua.

— No ollaan tästä lähtien Kurun miehiä.

Vangit eivät kuitenkaan kauan lupaustaan pitäneet, ennenkuin taas ryhtyivät kiusantekoon. Ellei Ville olisi kaikkea leikin kannalta ottanut, olisi matkamme käynyt aivan sietämättömäksi. Vähää ennen rantaan tuloamme oli näreikkö, jota ei voinut kiertää. Siinä rupesivat vangit kulkemaan siten, että toinen kävi näreitten toista, toinen toista puolta, muka erehdyksestä. Siten eteenpäin pääsy kävi varsin vaivalloiseksi. Vihdoin miehet pysähtyivät ja kieltäytyivät menemästä kauemmaksi.

— Teillä on liian kapeat kadut. Ei ole laillista näin kapeita katuja ketään kurruun viedä.

— Jos vielä yhden ainoankaan kerran yritätte juonitella, tulette huomaamaan, että kirveen varsi on hyvä kasvattaja. — Raippansa oli Ville heittänyt pois, mutta kirves heilui tupessaan hänen kupeellaan.

— On minua ennenkin yritetty kovuudella kasvattaa, mutta en minä siitä paremmaksi mieheksi tullut, vastasi rautakourainen mies.

Se mies, jota Villen oli ollut pakko aamupäivällä kurittaa, tahtoi nyt mennä ja yritti vetää toista mukanaan, mutta rautakoura ei liikahtanut paikaltaan. Ville työnsi samassa kiväärinperällä — minun mielestäni kylläkin kovakouraisesti — juonikkoa selkään. Tämä auttoi. Mies rupesi käymään, mutta katseli vihaisesti Villeä ja sanoi: »Tuokin tyrkkäys pidetään aikanaan muistissa.»

Ville vain sanoi: »Hyvä on, siinä tapauksessa ei minun ole pakko sitä uudistaa.»

Tunnin perästä seisoiimme järven rannalla. Setä istui meidän puoleisella rannalla onkimassa. Hän soui heti maihin, ja Ville antoi sotilaallisen raportin:

— Herra komisarius, minulla on mukanani vangittuina kaksi miestä, jotka todennäköisesti kuuluvat rosvojoukkoon.

— Tunnen ne molemmat. Poliisitutkinto on pidettävä heti, kun tulemme toiselle rannalle, missä ovat tarvittavat kirjoitusvälineet.

Setä onnitteli Villeä, kun heti ensimmäinen etsintäretki oli onnistunut näin hyvin. Palkinto, joka oli säädetty rosvosakin kiinniottamisesta, oli verrattain suuri, ja Ville tuli yksin saamaan, mitä näitten molempien kiinniottamisesta oli maksettava. Hän näytti myös itsekin nyt, kun vastuu miesten säilyttämisestä ei ollut enää yksin hänen hartioillaan, hyvin tyytyväiseltä. Villellä oli jo monta vuotta ollut oman tuvan paikka katsottuna. Tämmöinen hyvä saalis lähensi tuntuvasti sitä aikaa, jolloin hän tiesi pääsevänsä sen omistajaksi.

Saavuttuamme kämppään setä aloitti heti poliisitutkinnon, joka kesti myöhäiseen iltaan asti. Vankien syntymävuodet, kotipaikka ym. henkilökohtaiset tiedot oli sedällä paperille kirjoitettuna, ja kaikki nämä tiedot he myönsivät oikeiksi. Mutta kun setä rupesi kyselemään heidän suhdettansa Jaakob Hahneen, kielsivät molemmat jyrkästi koskaan edes kuulleensa puhuttavan sen nimisestä henkilöstä. Ja kun setä sanoi Hahnen olevan saman miehen, jota kansa sanoi Kyttyräiseksi eli Kyttyrä-Jaskaksi, rikostoverit taas »mestariksi», kielsivät he uudestaan jyrkästi tietävänsä semmoisesta miehestä mitään. Myös kielsivät he jyrkästi tietävänsä mitään kaikista niistä rikoksista, joista heitä syytettiin. He olivat muka rauhallisia eränkävijöitä, jotka olivat matkalla Venäjän puolelle. Ja kun olivat erehtyneet metsään ja eväät olivat loppuneet, olivat he olleet pakotetut henkensä ylläpitämiseksi ampumaan metsälintuja. Jos laki heitä niin luonnollisesta työstä kykeni rankaisemaan, tulisivat he rangaistuksen nurisematta kärsimään. Mutta pahantekijöitä tai rosvoja he eivät olleet. Setä varoitti heitä, kuten hänen virkansa vaati, ja kehoitti puhumaan totta, mutta turhaan. Silloin hän päätti tutkimuksen ja julisti vangeille, että heidät passitetaan vankilaan siellä säilytettäväksi, kunnes syytökset heitä vastaan kihlakunnanoikeudessa tutkitaan. Miehet vielä kerran vastustivat vangitsemista, mikä pantiin heidän pyynnöstään pöytäkirjaan. Minä allekirjoitin sen läsnäolleenä todistajana — mikä kävi hyvin päinsä,

koska en ollut missään sukulaisuussuhteessa »setään» —, ja niin oli tutkimus päättynyt.

Vankien vartioiminen uskottiin nyt hetkeksi minulle, ja setä meni Villen kanssa telttaan tuumimaan asiaa. Setä katsoi erinomaisen edulliseksi, jos vangit voitaisiin saada kuljetetuksi vankilaan niin, ettei heidän vangitsemisensä tulisi paikkakunnalla tunnetuksi. Rosvojoukon muut jäsenet joutuisivat silloin siihen uskoon, että miehiä oli metsästysretkellä kohdannut jokin tapaturma, missä tapauksessa eivät tietäisi olla erityisen varovaisia. Muuten oli hyvin luultavaa, että jäljellä oleva osa koplasta karkaisi Venäjän puolelle ehkä koko kesäksi ja vasta talvella taas palaisi ilkitöitään uudistamaan.

Sitkajoki oli veneellä kuljettavaa ainakin kahdeksan penikulmaa. Yksi ainoa koski oli sellainen, että vene oli laskettava tyhjänä köydellä alas. Ville arveli voitavansa suorittaa tuon työn yksin, jos setä vie vangit maitse kosken ohi. Siinä paikassa, johon setä aikoi viedä vangit veneellä, meni maantie joen yli, ja kestikievari oli samassa paikassa. Setä tunsu isännän luotettavaksi mieheksi. Jos he sovittaisivat matkan siten, että tulisivat yön aikaan perille, oli hyvä mahdollisuus olemassa, että kaikki kävisi päinsä ja setä saisi vankinsa määräpaikkaan huomiota herättämättä. Mutta kun oli maantiematkaa parikymmentä penikulmaa, oli luultavaa, että matka edestakaisin kestäisi pari viikkoa. Setä ja Ville tulivat siihen päätökseen, että kaikissa tapauksissa pitäisi ainakin yrittää valita tämä tie.

Ville tuli nyt minua »löysäämään», ja minä menin vuorostani telttaan, missä setä esitti minulle tuumansa. Minulle hän antoi vapaan tilaisuuden joko seurata mukana tai jäädä matkan ajaksi kämpän vahdiksi. Ymmärsin, etten vanginkuljetusmatkalla voinut olla suureksikaan hyödyksi ja valitsin jälkimmäisen vaihtoehdon. Jäin siis leirille.

Kun seuraavana aamuna oli hyvä myötäinen, lähtivät setä ja Ville vankeineen. Hyvästi jättäessään sanoi Ville hymähtäen, että muutaman viikon yksinäisyys metsässä kasvattaisi minusta oikean miehen.

VI.

Olin siis yksinäni, muutamaksi viikoksi omiin turviini jätettynä. Ei käyne kiertäminen, että tuntui vähäisen oudolta ensin, kun vene poistui ja tiesin lähimpään asuttuun paikkaan olevan kuudettakymmentä kilometriä. Mutta hetken perästä väistyi kuitenkin tuo tunnelma. Aurinko paistoi yhtä kirkkaana kuin ennen ja lintujen viserryksessä en voinut huomata mitään muutosta tapahtuneeksi. Koskenkaan pauhaaminen ei painostanut, vaan päinvastoin elähdytti mieltäni. Kyttyräisen joukkoa en pelännyt: olin vakuuttunut siitä, ettei heillä ollut mitään asiaa tännepäin.

Päätin käyttää tämän ensimmäisen päivän tutustuakseni lähimpään ympäristöni, eikä tätä päätöstä tarvinnutkaan katua. Tuskin viisikymmentä metriä kämpästä löysin kärppää hätyyttäessäni tilavan kallioluolan, jonka sisäänkäytävän muutamat kuusinäreet niin erinomaisesti salasivat, ettei parempaa kätköpaikkaa voinut ajatella. Luola oli kuiva ja niin korkea, etten kaikin paikoin ulottunut kädellä kattoon. Päätin heti viedä sinne ruokavarastomme sekä muut tavarat, joita en joka päivä tarvinnut. Luola tuli minulle siis olemaan samalla kertaa viileänä varastohuoneena ja pakopaikkana, jos semmoinen tulisi tarpeen. Tätä jälkimmäistä tarkoitusta varten vein sinne myöskin pienen vesivaraston. Sinne kannoin myöskin vankien pyssyt, joita setä ei tahtonut viedä mukansa. Onneksi en tarvinnut luolaa pakopaikaksi — vaikk'ei tosin paljon puuttunutkaan —, mutta varustukseni osoittivat, miten ihminen omiin turviinsa jätettynä vaistomaisesti ajattelee suojautumista vihollisia vastaan.

Olin nyt ilman venettä. Ensimmäinen tehtäväni oli siis laittaa itselleni jotain veden päällä pysyvää; muuten en päässyt edes onkimaan. Ja ilman tuoretta kalaa en aikonut olla. Työaseita ja muuta tähän tarkoitukseen tarvittavaa oli minulla yllin kyllin. Setä, joka pelkäsi työttömiä odotuspäiviä, oli ottanut työkalukirstunsa mukaan. Ainoa, mikä puuttui, oli terva. Kaikkein ensimmäiseksi kaadoin sentähden rannalta pienenpuoleisen kelohongan, pilkoin sen hyvin pieniksi ja panin aurinkoiseen paikkaan kuivumaan. Lisäämällä runsaasti pihkaa tein viikon perästä tarvittavan tervan.

Lähellä lähdettä kasvoi mahdottoman suuri haapa. Parempaa venepuuta en olisi etsimällä ja valitsemalla voinut löytää — jos näet puu oli sydäimestä eheä, jota näin suuri haapa tosin harvoin on. Mutta hyvän ruuhan voisin joka tapauksessa siitä saada. Kaadoin siis jättiläispuun, ja ilokseni ei siinä ollut pienintäkään ruskeata pilkkua. Veneen päätin siis tehdä puusta. Ja muistaen, että haapainen aidas ja katajainen seiväs kestävät miehen iän, päätin tehdä siitä niin kunnollisen, että kehtaisin viedä sen kotiinkin. Haapainen vene ei mätäne koskaan, jos sitä vähänkin hoidetaan, ja Latvajoen suulla tekemäni vene on minulla vielä täydessä käyttökunnossa.

Veneen tein kahdenkymmenen jalan pituiseksi ja täsmälleen kolmen jalan levyiseksi. Olisin

mielummin tehnyt siitä vaikka kolmen ja puolen jalan levyisen, mutta kun kumpikin puolisko oli tehtävä yhdestä ainoasta kappaleesta, ei ainepuu myöntänyt leveämmän tekoa. Kovertaminen kävi paljon helpommin kuin olin luullut. Kirveen ja vaajan avulla irroitin muutamassa minuutissa keskinkertaisen halon suuruisia kappaleita. Huomasin, että kun löytää suorakasvuisen puun, ei veneen tekeminen kovertamalla vie enempää aikaa kuin laudoistakaan laatiminen. Jos veneestä tehdään pitkä ja kapea, on kai tällainen vene yhtä luja kuin laudoistakin tehty, mutta lyhyessä, leveässä veneessä tulee liian paljon päätypuuta esille.

Tervastani tuli vetelää ja se meni puuhun kuin öljy. Olin veneeseeni oikein tyytyväinen, kun se kymmenen pitkän työpäivän jälkeen valmistui.

Veneen valmistuttua lähdin seuraavana aamuna Latvajoen saarta tarkastamaan. Olisihan hauskaa nähdä, näkyisikö enää mitään merkkiä, joka osoittaisi, että Sitka-vaarin kertomuksessa oli jotain perää.

Latvajoki laskee Sitkajärveen kaksihaaraisena, muodostaen haarainsa väliin saaren, joka leveimmästä paikastaan on ehkä sataviisikymmentä metriä. Saaren pituus on noin kuusisataa metriä. Sivut ovat äkkijyrkät, nousten koskesta runsaasti kaksikerroksisen talon korkeuteen. Saaren alapäässä on pieni lahti. Minusta näytti tuo lahti hyvältä maallenusupaikalta ja soudin sentähden sinne. Mutta kun pääsin niin lähelle, että oli vielä noin viisikymmentä metriä lahden suuhun, oli virta jo niin vuolas, etten mitenkään kyennyt sitä soutamalla voittamaan. Ja veden syvyys oli neljättä syltä: sauvointa ei voinut siis käyttää. Soudin takaisin rannalle ja lähdin pitkin sitä etsimään ylimenopaikkaa. Etsintäni oli turha sekä meidän puoleisellamme rannalla että itäiselläkin. Kosken kumpikin haara oli noin neljänkymmenen metrin levyinen, muodostaen sekä saaren ylä- että alapäässä todelliset vesiputoukset. Vesiputouksien välinen osa koskea oli oikeastaan hyvin vuolas virta, ja siitä olisi rohkea mies ehkä päässyt soutamalla yli, mutta kun saaren rannat molemmin puolin olivat äkkijyrkkää kalliota, ei ollut ainoatakaan paikkaa, johon olisi sopinut kiinnittää vene, maallenususta puhumattakaan. Saari oli todellinen luonnollinen linna. Kun sille pääseminen näytti mahdottomalta, päätin jättää koko tuuman. Eihän minulla mitään varsinaista asiaa sinne ollutkaan.

Mutta odotettuani pari päivää turhaan sedän ja Villen kotiintuloa ja kun minulla ei ollut juuri mitään erityistä tointa — kaikki linnunnahkani olivat mitä parhaimmassa kunnossa —, rupesi Sitka-vaarin satu taas kytämään mielessäni. Tuumasta luultavasti ei olisi sittenkään tullut totta, ellei olisi sattunut tapahtumaa, joka kypsytti minussa päätöksen niin pian kuin mahdollista uudistaa yritykseni, ja jos vain kävisi päinsä, muuttaa kämppämme saarelle.

Varhaisena aamuna kuulin, vielä maatessani, puhetta järveltä. Kavahdin pystyyn ja kiiruhdin iloisena rannalle. Onnekseni kurkistin ensin pensaitten välistä. En kylläkään tehnyt tätä varovaisuudesta — en ajatellutkaan muuta kuin setää ja Villeä. Mutta ajattelin yllättää heidät astumalla äkkiarvaamatta esille. Nyt tulin itse yllätetyksi ja hämmästyin niin, että veri oli suonissani hyytyä. Veneessä oli neljä miestä *ja peränpitäjä oli kyttyräselkäinen*. He soutivat uistinta pitkin rantaa, ja samassa kun menivät ohitseni, kuulin yhden miehistä sanovan: »Tuossa on pienen puron suu, mennään maalle suurusta pitämään.» Tämä puhe ei mieltäni juuri tynnyttänyt. Samassa sai kyttyräselkäinen uistimellaan kalan. Hyvän tovin hän otteli kalan kanssa, ennenkuin nosti sen veneeseen. Pelkoni ei estänyt minua suurella jännityksellä tarkkaamasta kalan taistelua vapautensa puolesta. Miehen saalis oli iso lohi.

Heti saatuaan kalan veneeseen soutivat miehet maihin ja vetivät veneensä puron suuhun. Pujahdin takaisin teltalle, otin pyssyni, pistin muutamia sekä kuula- että haulipatruunia taskuun ja hiivin uudestaan pitkin puron rantaa niin lähelle miehiä kuin uskalsin. Olin selvillä siitä, että jos miehet huomaavat minut, en antaudu ilman taistelua. Ammun kahta miestä niin nopeasti kuin ehdin, ja ennenkuin miehet kerkeävät veneeseen pyssyjään ottamaan, on minulla kaksipiippuinen uudestaan ladattuna. Kaksi ensimmäistä laukausta tähtään sääriin vain, mutta jos tulee taistelu, täytyy menetellä asianhaarain mukaan. Olihan minulla sedän laillinen määräys. Olin nimismiehen apulainen Kyttyräisen joukon kiinniottamisessa, ja että miehet olivat juuri heitä, ymmärsin siitä, että yksi heistä oli kyttyräselkäinen ja toinen jättiläisen suuruinen. En voinut kuitenkaan katsoa velvollisuudekseni yksin ryhtyä taisteluun heitä vastaan, jos voin jotenkin sitä välttää. Paljon parempi olisi antaa miesten olla häiriintymättä, kunnes setä ja Ville tulisivat takaisin.

Kun tulin taas pensaani taakse, olivat miehet jo sytyttäneet aika rovon, ja yksi heistä perkasi paraikaa lohta, joka sitten pantiin hiillokselle paistumaan. Miehet näyttivät olevan hienossa hiivassa, ja kun kosken pauhina sekaantui heidän puheeseensa, en saanut täyttä selkoa kaikesta, mitä he sanoivat. Kyttyräisen ja Ison-Iivanan puhe kuului parhaiten. Iivana väitti, että tämä ranta haisee niin kovin asutulta ja tahtoi mennä katsomaan, eikö näkyisi merkkiä ihmisistä, mutta Kyttyräinen vain nauroi hänelle ja väitti, että hänen nenässänsä haisee aina »tuo miestä väkevampi». Samalla hän otti ison puisen leilin, ryyppäsi itse ja ojensi sitten Iivanalle, jonka suu ei tahtonut ollenkaan leilistä irtaantua. Toisetkin miehet ryyppäsivät, vaikka vähän varovaisemmin.

Kyttyräinen rupesi sitten puhumaan Iivanalle, että tämä lähtisi yksin ensi viikolla »luoman suulle»

verkoilla kalastamaan. Itsellään sanoi olevan muuta hommaa parin viikon ajaksi. Iivana ensin vastusteli menemistä, väittäen, että hänen täytyy yksin tehdä työ, kun toiset vain paistattavat aurinkoa. Viimein hän kuitenkin lupasi lähteä sillä ehdolla, että »mestari» hänelle keittäisi kymmenen kannua viinaa, ja vielä väkevintä laatua. Vähäisen vastustettuaan Kyttyräinen suostui Iivanan ehtoon, ja tämä puolestaan lupasi kaikkien pyhimyksien kautta pysyä niin raittiina, että voisi hoitaa verkkoja ja saada kalat peratuiksi ja suolatuiksi. Miehet olivat nyt syöneet ja juoneet kyllikseen, oikoivat laiskuuttansa ja rupesivat nukkumaan. Pian kaikui metsä heidän kuorsauksistaan.

Olisivatpa setä ja Ville olleet nyt täällä! Ei olisi mikään ollut helpompaa kuin nostaa miesten pyssyt, jotka kaikki olivat veneen keulassa, veneestä pois. Kaksi meistä olisi pyssyt vireessä pitänyt miehet kurissa sillä aikaa kuin kolmas olisi pistänyt heidät käsirautoihin. Mieleni oli kuohuksissa, kun minun täytyi toimettona nähdä tällaisen tilaisuuden menevän käyttämättä hukkaan. Turhaan ajattelin pääni puhki keksiäkseni jotain keinoa, jolla yksin ottaisin miehet kiinni. Vaikkapa olisin onnistunut saamaan kaikki miehet käsirautoihin, joka sekin näytti varsin mahdottomalta, olisi seuraus kuitenkin ollut oma tuhoni ja miesten pakeneminen rajan yli ehkä pitkiksikin ajoiksi.

Minun oli pakko antaa miesten häiritsemättä poistua, ja olla vielä kiitollinenkin, etteivät he läsnäolostani saaneet mitään aavistusta.

Nyt tunsin ainakin ulkonäöltään rosvot kaikki. Kaikilla heillä oli konnamaiset kasvot paitsi Isolla-Iivamalla, joka näytti paremmin juoppoudesta ränsistyneeltä jätkältä kuin konnalta. Heidän pyssynsä näyttivät olevan aivan uudet piippujen kiillosta päättäen ja olivat, jos huomasin oikein, samanlaisia haulikkoja kuin jo vangittujen miesten aseet.

Hetken aikaan miesten lähdettyä en voinut ryhtyä mihinkään toimeen, olin siihen liian kiihtynyt. Mutta syötyäni aamiaisen tyyntyi mieleni, ja lähdin uudestaan katsomaan, enkö mitenkään pääsisi saarelle muuttamaan. Siellä ainakin olisin varmasti turvattuna sellaisilta vierailuilta, jotka eivät olleet tervetulleita.

Menessäni selveni minulle tuuma, miten voisin ehkä onnistua, ja palasin takaisin kämppään ottamaan mukaani tuumani toteuttamista varten tarvittavat esineet. Saaren alimmassa kärjessä kasvoi niemen nenässä koivu. Jos onnistuisin ampumaan nuolen, johon olin kiinnittänyt nuoran, koivun yläpuolelta poikki saaren nenän itäiseen koskihaaraan, veisi koski nuolen järveen, ja siten saisin yhteyden saaren kanssa. Rannalta oli noin kuusikymmentä metriä siihen paikkaan, missä koivu kasvoi. Väli ei ollut siis kovinkaan pitkä. Etsin siis janhuksisen kuusen — janhus jousessa pitääpi, koivun kylki kirvehessä — ja tein jousen. Nuoran järjestelin huolellisesti polvitellen rantapaadelle ja kiinnitin pään nuolen koskipaikalle. Tarkoitukseni oli, että nuoli tulisi uimaan kylki koskea vasten, että virta jaksaisi vetää nuoran maan yli.

En uskaltanut toivoa, että jo ensimmäinen laukaus onnistuisi. Niin kävi kuitenkin. Virta vei nuolen, ja minuutin kuluttua se jo ui järven pinnalla. Tunnin perästä oli minulla köysi nuoran sijassa, ja vedin veneeni ja itseni saarelle. Seuraavana yönä vähää ennen auringon nousua oli kaikki omaisuutemme muutettu saarelle. Olin siis saarelainen.

Lahti saaren nenässä ei ollut suuri. Pari kolme venettä sinne kuitenkin hyvin mahtui. Suu oli vain muutaman metrin levyinen, mutta siitä se leveni poukamaksi, joka ulottui niin paljon toiselle sivulle, ettei nytkään, vaikka lehti puissa oli ihan alussaan, vene näkynyt järvelle. Kosken pauhatessa molemmin puolin oli tämä erinomaisen rauhaisa paikka.

Ensimmäinen tehtäväni saatuaani kaikki tavarat paikalle, oli vaihtaa vetoköyteni paksuun Villen tekemään vitsaköyteen. Koivu oli hyvä kiinnityspaikka. Muutamalla pikku kivellä upotin vetoköyteni pohjaan, pannen sen päähän lujan nuoran. Kellukkeeksi pistin nuoran päähän tuohenpalasen, joka mielestäni ei voisi olla kenenkään silmissä epäluuloa herättävä.

Olin tähän asti elänyt suureksi osaksi eväsruoalla, kun olin ollut malttamaton saadakseni veneeni valmiiksi. Nyt piti ruveta elämään kalastamalla ja pitää siitäkin huolta, että olisi tarjota tuoretta kalaa sedällekkin ja Villelle, joiden odotin joka tunti tulevan järvellä näkyviin. Laitoin sentähden lohionkeni kuntoon ja sain rannasta useita taimenia. Olin koko edellisen päivän ja yön ollut melkein syömättä ahkerassa työssä, enkä jaksanut siis kauan jatkaa onkimistani. Pian porisi kalakeitto tulella, jonka vieressä istui nälkäinen mies odottamassa keitoksen kypsymistä. Aamiaisen jälkeen uni ei maistunut huonommalta kuin ruokakaan, ja herätessäni oli aurinko korkealla taivaalla.

Sedän ja Villen pitkäallinen poissaolo rupesi minua jo vähäisen huolestuttamaan; päätin kuitenkin olla ainakin sen viikon — silloin oli tiistai — huoleton: olihan hyvin mahdollista, että jokin odottamaton este oli heitä viivyttänyt. Ikävä minulla ei ollut vähääkään, ja ilma oli niin kaunis, kuin toivoa voi.

Vanhassa kämpässä asuessani olin siitä asti, kun kumppanit lähtivät, joka yö kuullut suden ulvovan.

Se ei ollut juuri mikään kaunis yökonsertti, mutta joka tapauksessa kauniimpi kuin ilveksen. Ja aivan lyhyt vain, pari kolme kertaa kunakin yönä. Arvasin sudella olevan läheisyydessä pesänsä ja olin tarkasti ottanut selon suunnasta, mistä ulvonta kuului, ajatellen yrittää Villen kotiin tultua hänen avustamana pesäpaikan hakua. Ulvonta kuului joen rannalta ehkä pari kolme sataa metriä kosken yläpuolelta.

Kun nyt Ville ja setä viipyivät, päätin tehdä yksin yrityksen: ehkäpä onnistuisin, jolloin saisin Villeltä paljon ylistystä. En ollut aivan välinpitämätön tältä taholta tuleville kiitoksille, erittäinkin, kun Ville oli sanonut, että muutaman viikon yksinolo metsässä voisi minusta tehdä koko miehen. Teoreettisesti tiesin aivan hyvin, kuinka sudenpesää etsitään. Ja kun oleskeleminen kevätöinä metsässä kaukana asutuilta seuduilta on minusta aina tuntunut äärettömän mieluiselta, en katsonut käyttäneeni aikaani hukkaan, jos tulisin olleeksi pari yötä metsässä, vaikkapa tuloksetkin.

Eräs vanha eränkävijä kuvaa sudenpesän etsintää jotenkin näin:

Toukokuun iltana, kun ilma on tyven, lähdet yksin siihen salomaahan, josta sudenpesän luullaan löytyvän. Valitset jonkin ylänköpaikan metsässä, johon jäät illaksi ja iltayöksi istumaan. Harsolla suojaat kasvosi hyttysiltä ja istut ääneti. Aurinko laskee, mutta metsässä on vielä valoisaa. Ilma on selkeää ja läpikuultavaa. Linnut visertävät puheliaasti. Odostat. Hämärä tihenee vähitellen. Pian rupeaa pimenemään. Äsken niin rusottava taivas sinertyy yhä enemmän. Metsän lemu tulee yhä voimakkaammaksi. Kosteaa, tuskin tuntuva tuulahdus liehuu hetkisen ilmassa seuraavana hetkisenä haihtuakseen puitten väliin. Linnut lähtevät levolle toinen toisensa jälkeen. Pimeä metsässä lisääntyy yhä enemmän. Tummansiniselle taivaalle ilmestyy kainona ensimmäinen tähti. Miltei kaikki linnut nukkuvat nyt. Leppäkerttu vain ja pieni puunkiipijä visertelevät nukuksissaan ja vaikenavat pian. Vielä viimeisen kerran kukahtelee käki. Laulurastaan liverrys vastaa kaukaa. Vihdoin nekin ovat hiljaa.

Suurella tarkkuudella kuuntelee nyt metsänkävijä odottaen saavansa kuulla suden ulvonnan. Neljännestunti kuluu; pitkäveteinen ulvonta kuuluu ihan läheltä — tai kaukaa — metsästä. Siihen hän ei paljon huomiota kiinnitä, sillä tämä on koirassusi, joka lähtee ryöstämään.

Pian hän kuulee toiselta ilmansuunnalta pari ihan lyhyttä ulvahdusta. Tähän hän kiinnittää mitä tarkimmin huomiotaan, sillä naarassusi silloin pesänsä vierestä varoittaa toisia eläimiä lähestymästä sen poikasia sillä aikaa, kun hän lyhyeksi hetkiseksi jättää heidät yksikseen tutkiakseen itse lähiseutua. Ehkä metsämies ei vielä ehtinyt varmuudella kiinnittää korviinsa, miltä suunnalta tuo lyhyempi ulvonta kuului. Siinä tapauksessa hän jää vielä ääneti istumaan paikallensa. Tunti tai kaksi on kulunut. »Huu-u-huu» kaikuu nyt ulvonta selvänä läpi metsän, ja nyt tietää etsijä varmaan, missä päin susiemo nyt on. Muutamalla maahan lyödyllä seipäällä hän panee tarkkaan suunnan merkille tai katsoo kompassista, miltä ilmansuunnalta se kuului. Tämän jälkeen hän lähtee joko vasemmalle tai oikealle teräväkulmaiseen suuntaan ulvonnan suunnasta, kunnes uskoo olevansa paikassa, josta seuraavan ulvonnan pitäisi kuulua suorakulmaisesti äskeiseen ulvonnan suuntaan katsoen. Tähän hän pysähtyy. Vähän ennen auringonnousua hän saa kuulla naarassuden ulvovan jotenkin siltä suunnalta, josta oli odottanutkin. Hän menettelee kuten edelliselläkin kerralla. Sudenpesän paikka on nyt arviolta tunnettu. Jos mies kulkee kumpaakin suuntaviivaa, on sudenpesä etsittävä sen paikan ympäristöstä, missä ne kohtaavat toisensa metsässä.

Olin tosin nyt yksin etsimässä, mutta sen sijaan piti minulle etsintää helpottaa sen seikan, että olin niin monta yötä jo kuullut ulvonnan, että toinen suuntaviiva oli minulle jo edeltäkäsinkin tarkoin tunnettu. Lähdin siis liikkeelle tiistai-iltana kauniilla, tyvenellä ilmalla ja jätin veneeni vanhalle kämpälle. »Kirjelaatikoon», josta olin tehnyt sedän kanssa sopimuksen, jätin kirjeen ilmoittaen olevani poissa päivän tai pari ja antaen tarkat tiedot uudesta kämpästä ja sinne pääsemisestä. Säilytin laukkuni hartioilleni ja menin. Kulkien suurimmalla varovaisuudella saavuini hyvissä ajoissa ennen auringonlaskua paikalle, josta toinen suuntaviiva mielestäni oli otettava. Istuuduini kivellet odottamaan. Metsä edessäni oli jotenkin harvaa, ja joelle oli paikaltani kilometri; lähemmäksi en uskaltanut mennä peloittamatta sutta. Ville oli minulle kertonut, että naarassusi aavistaessaan pahaa siirtää pentunsa turvallisempaan paikkaan.

Istuin siis kivellet odottamassa, ja ilta hämärteli yhä enemmän. Joelta päin kuului vesilintujen vinkuva lento. Takanani olevan aukean nevan rannalla elämoitsivät vielä teeret, ja kauempaa nevalta kuuluivat kurkien sointuvat äänet. Teerien kuherrus jatkui vielä, kun kurjetkin olivat vaienneet. Sitä ääntä, jota hartaasti odotin, ei vain kuulunut. Koirassuden pitkäveteisen, voimakkaan ulvonnan kuulin, mutta se kuului nevan toiselta rannalta, runsaasti kolme kilometriä paikaltani, ja tätä ääntä kuullakseni en ollut lähtenyt yölliselle retkelleni. Huuhkajaparin vuorolaulu alkoi ja jatkui harvoin välihetkin lähes pari tuntia.

Omituinen on se tunne, joka valtaa mielen, kun istuu metsän hiljaisuudessa kaukaisessa korvessa odottaen suden ulvontaa. Se ei ole oikeastaan pelkoa, mutta pelonsekaiseksi tunteeksi sitä on sittenkin sanottava. Tässä jos missään tuntee ihminen pienuutensa luonnossa. — Mutta jos tunteeni olisikin

pelonsekainen, tai miksikä sen sanoisin, en olisi mitenkään tahtonut olla sitä vaillakaan. Jokainen hermosäie oli äärimmilleen pingotettu, joka sekunti odotin jotain outoa, omituista tapahtuvan. Jos olisi metsänemäntä astunut esille puun takaa ja ruvennut minua puhuttelemaan, olisin katsonut asian olevan aivan niinkuin olla pitää, niin, en ymmärrä, kuinka mielikuvitukseni ei loihtinut häntä esiin. Ehkä polvillani oleva pyssy kuitenkin piti mielikuvitukseni jonkinlaisessa kurissa. Pyssy ei oikein hyvin tahdo sopia yhteen maahisten ja keijukaisten kanssa.

Pelkäsin jo, että susi oli saanut vihiä läsnäolostani, kun se ei koko yön aikana ulvonut ainoatakaan kertaa. Mutta vähää ennen auringonnousua kuulin pari kertaa lyhyen sudenulvonnan. Ulvonta kuului hyvin selvästi, ja asetin heti merkkini.

Tiesin siis nyt jotenkin hyvin, mistä minun oli aloitettava etsintä. Mutta oliko pesä joen tämänpuoleisella rannalla vai toisella, sitä en voinut arvata. Pelkäsin, että jos rupean etsimään pesää tältä rannalta — pesän etsintä ei voi tapahtua aivan hiljaa —, mutta pesä onkin toisella rannalla, on pelättävä, että susi muuttaa poikansa toiseen pesään. Tätä mahdollisuutta en tahtonut panna vaaralle alttiiksi. Päätin siis jäädä vielä yhdeksi yöksi metsään, ainakin yrittääkseni saada tämän asian selväksi.

Tehden pitkän kierroksen lähdin päiväksi joen varrella noin kolme kilometriä ylempänä olevaan paikkaan. Mäntynäreiköistä leikkasin näreen ongenvavaksi ja sain suuria ahvenia enemmän kuin tarpeekseni. Aamiaiseksi paistoin suurimman vartaalla. Tätä valmistustapaa varten on kala suomustamatta leikattava auki siten, että selkänahka vain pitää sen koossa, suolattava ja parilla puikolla taasen pistettävä kokoon. Jos nälkä ei pakota heti paistamaan kalaa, on tämä muutaman tunnin kuluttua parempi. Kala pistetään pitkin pituuttaan puikolle, joka työnnetään vinosti maahan siten, että kalan selkäpuoli on maata kohti. Hehkuva hiillos kootaan alle. Kalan kovettunut kuori on hyvä lautanen. Vakuutan, että maukkaampaa kalaa kuin täten valmistettu aamiaiseni en ole syönyt.

Aamu oli ihana, paikka joen rannalla viehättävä, juuri puhjenneitten koivujen lemu voimakas; kaikki yhteensä saattoi minut iloiselle mielelle, pelkkä olemassaolo oli nautintoa. En ollut koko yönä unen hitustakaan nukkunut, mutta hyvän aamiaisen olin syönyt ja tunsin itseni erinomaisen terveeksi: olin nuori. Sitä ei käynyt kieltäminen.

Melkein koko iltapäivän nukuin ja illalla menin rantaa pitkin niin lähelle luultua sudenpesän paikkaa kuin uskalsin.

Sekä iltayöstä että ennen auringonnousua kuulin suden ulvovan ja molemmilla kerroilla tulin siihen käsitykseen, että ulvonta tuli minunpuoleiseltani rannalta.

Nukuttuani muutaman tunnin rupesin käymään pitkin rantatörmää ja tultuani paikalle tarkasti tarkastelemaan tiheitä pensaita, tuulen kaatamien suurempien puitten juurakoita, isompien kivien alustoita ja sentapaisia paikkoja. Tunnin ajan olin tointani jatkanut, kun äkkiä suuren kuusen juurelta hypähti susi. Jo ensimmäisellä mahtavalla harppauksella se pääsi pensaan taakse, mutta samassa, kun sen oli pakko hypätä aukeamman paikan yli, sattui laukaukseni niin onnellisesti sen kylkeen, että se paikalla kaatui kumoon. Kaksi raehaulia vain oli pitkänpuoleiselta ampumamatkalta osunut, mutta toinen niistä oli, kuten sitten huomasin, mennyt sydämen läpi.

Että susi täten antaa yllättää itsensä pesällä, lienee varsin harvinaista. Ville sanoi, että hän vain kerran oli kuullut kerrottavan semmoisesta tapauksesta. En voi asiaa muulla tavalla selittää, kuin että kosken pauhina niin sekoitti kaikki äänet, ettei susi kuullut askeleitani. Vainua minusta se ei voinut saada, sillä oli ruvennut käymään tasainen tuuli järveltä päin.

Kajahutin mahtavan »all'stot»-huudon, jonka koski kuitenkin nieli pauhinaansa. Rupesin nyt etsimään pesää, joka olikin puun juurien alla. Huomasin sen ensin pienestä pirinästä, joka juurien alta kuului. — Pesän löytäminen oli käynyt arvaamattoman helposti, mutta poikasten esille saaminen tuntui tulevan vaikeammaksi. Kuusen juurien väliin oli kasvanut kiinni laakakivi, ja tämän alla oli pesä. Kirvestä, joka tämmöisellä matkalla ehdottomasti pitää olla mukana, en ollut huomannut ottaa, ja reikä oli hyvin ahdas. Pistin käteni sinne ja onnistuin vetämään ilmoihin yhden penikan — se riippui kiinni sormenpäästäni. Menepäs toiste paljain päin havukan pesään! Hengellään sai tuo pikku roisto hävyttömyytensä maksaa. Vaikka oikeassahan tuo oikeastaan olikin puolustaessaan pesäänsä kotirauhan rikkojaa vastaan.

Penikat olivat vuodenaikaan katsoen hyvin edistyneet.

Käyttämällä hyppysiäni syötteinä olisin ehkä saanut kaikki penikat esille. Mutta siihen minulla ei ollut mitään halua, ja kun yritin onkenä käyttää tuoretta pajunoksa, pureutuivat penikat kyllä siihen, mutta niin pian kuin rupesin vetämään, laskivat ne heti irti. Ne murisivat jo aika vihaisesti. Toiseen metkuun oli ryhtyminen. — Kuusen yläpuolella oli törmällä vesilätäkkö, jonka veden ainoastaan kapea ja matala kivireuna esti tyhjentyä jokeen. Tuohiropposella rupesin ammentamaan vettä sulun yli ja pian

kuulin äänestä, ettei koti ollut enää poikasille mieluisa. Niitten oli pian pakko nousta kuivemmalle paikalle, josta helposti sain ne käsiini. Mutta kun kaksi tuli samalla kertaa itsestään kätköstään ulos, käänteli toinen niin sukkelaasti itseään, että vieri jokeen. Yksi putos', sanoi vöyriäinen, kun pudotti seitsemän kirvestä. Olisinpa mielelläni tuonkin ottanut, kun niitä yhteensä oli vain viisi. Mutta turhaan etsin sitä myöhemmin joen suulta.

Suden ja penikkain nylkemiseen meni koko päivä. Työ oli näet tehtävä hyvin huolellisesti. Mutta nyt ne muodostivatkin aika sievän ryhmän, ja professorini oli erinomaisen tyytyväinen. Arveli näitten yksinkin maksavan koko matkan ja hankkivan minulle ryhmän valmistuttua siitä kolmensadan markan palkkion. Vesihyönteiset puhdistivat minulle suden pääkallon. Nylkiessä huomasin, että järeä hauli oli lävistänyt sydämen — löysin sen toiselta puolelta ihan nahan alta — enkä voinut olla ihmettelemättä, että susi vielä oli irvistelleyt minulle rumasti astuessani sen viereen.

Vasta aamupuolella yötä tulin kämppään perin väsyneenä ja nälistyneenä. Sedästä ja Vilestä ei vielä kuulunut mitään. Tänään oli torstai ja seitsemästoista päivä heidän lähdettyänsä. Niin väsynyt kuin olinkin, ei minua kuitenkaan nukuttanut. Istuin heti valmistelemaan nahkojani, ja auringon noustessa oli ne kaikki myrkytetty ja mitä parhaimmassa kunnossa säilyttämistä varten. Peseydyttyäni otin lohivapani esille. Sillä vaikka kotiin tultuani olin mielestäni syönyt kyllikseni, oli minulla taas nälkä. Käytin ensin kaunista keltaista kultakärpystä saamatta tärppäystä. Samaten kävi, kun muutin ja panin sinipunaisena hohtavan perhosen, jota kaupassa olivat minulle erityisesti suositaneet. Pelkään, että he suosittivat sitä minulle niin lämpimästi siitä syystä, että heillä oli näitä perhosia iso varasto ja lohenonkijat katsoivat ne sopivammiksi puotikoristuksena käytettäväksi kuin lohiveteen heitettäväksi. Ainakin lohet ja taimenet näkyivät pysyttelevän tuosta kaunottaresta kaukana. Koetin nyt siimani päähän kiinnittää pienen vaaleanharmaan yöperhosen, jonka olin sedältä saanut ja jota setä piti erinomaisena selkeällä ilmalla tämäntapaisissa vesissä.

Lyhyellä heitolla viskasin perhosen juuri siihen paikkaan, missä kohiseva virta kohtasi akanveden.

Tuskin oli perhonen koskettanut veden pintaa, kun se samassa katosi. Ensin ei tapahtunut mitään erityistä, mutta kun kymmenen, ehkä viisitoista sekuntia oli kulunut, meni siima järvelle päin, niin että kela vingahti. Minulla ei ollut kahtakymmentä metriä siimaa enää kelassa, kun minun onnistui pysäyttää kala. Onnistuin saamaan parikymmentä metriä takaisin kelaan, kun seurasi uusi karkaus. Nyt hyppäsi kala useita kertoja peräkkäin ilmaan, jolloin näin, minkälainen kölli oli onkeeni tarttunut. Sitten seurasi karkaus karkausta, niin että minulla oli täysi työ välttääkseni kelan tyhjentymistä. Lisäksi tuli, että koko ajan pelkäsin siiman sotkeutuvan vetoköyteni kellukenuoraan. Kala kuitenkin vihdoin väsyi raivoamasta, ja sain sen johdetuksi lähelle rantaa, missä se meni kuin kivi pohjaan. Sinne se jäi jurottamaan noin neljännekseksi, mikä todella oli minulle tarpeen lepoajaksi. En ollut koskaan ennen taistellut oikein suuren kalan kanssa, ja joka hiuskarvasta tippui hiki. Pidin koko ajan siiman hyvin pingotettuna, ja kun kala oli aikansa jurotellut, tuli se itsestään pintaan. Pelkäsin sen uudestaan aloittavan edellisen pelinsä, mutta vasten odotustani se tuli kauniisti vastustelematta lippoon.

Kalani oli merilohi. Kun se oli suurin kala, minkä tähän asti eläissäni olin saanut, otin siitä tarkat mitat. Setä sanoi myöhemmin näitten mittain perusteella loheneen painaneen kymmenen ja yhdentoista kilon välillä. Tiesin, että vähäsuolainen lohi oli sedän mielestä parasta herkkua, ja laitoin sentähden sedälle tuliaisit, jotka loppuivat vasta usean viikon perästä. Yksin pää, selkärüoto ja evät riittivät keitettyinä minulle kahden päivän ruoaksi. Ymmärsin, etten tulisi saarellani nälkää näkemään.

Otellessani loheneen kanssa olin rantapaadella huomannut jotain ruskeata, jota luulin kuivettuneeksi koivunoksaksi. Syötyäni ajattelin mennä telttaan nukkumaan, kun samassa tuo esine uudestaan johtui mieleeni. Se ei voinut sittenkään olla koivunoksa. Minun täytyi mennä uudestaan katsomaan, mitä se oli.

Esine oli paksut rautavitjat.

Rautavitjat, joitten toinen pää oli kiinnitetty paksuun, kallioon lyötyyn rautarenkaaseen, johtivat järveen.

Tällä saarella oli siis ennenkin asunut ihmisiä.

Koetin vetää vitjoja maalle, mutta en saanut niitä vedestä nousemaan. Joko ne olivat painuneet pohjamutaan tai olivat ne yhdelle miehelle liian raskaat. Sitka-vaarin tarina Latvasaaren kuninkaasta ja hänen hovilinnastaan tunkeutui mahtavalla voimalla mieleeni. Tämä taru ei voinut olla yksin kansan mielikuvituksen luoma. Siinä täytyi olla jokin todellisuus pohjana. Ja jos niin oli, ehkei tämä rautarengas vitjoineen ollut ainoana todistuksena niiltä ajoilta, joina hän oli elänyt. Ei ollut ainakaan mahdotonta, että saarelta vielä nyt löytäisin jotain, josta voisin saada selville, minkälainen mies hän aikansa oli ollut ja miksi hän oli paennut tähän erämaahan kauas ihmisten ilmoilta. Mikään seuranhaluinen ihminen ei hän ainakaan näy olleen.

Olen jo sanonut, että se lahti, johon vein veneeni, leveni pieneksi poukamaksi, joka oli koivujen ympäröimä. Tämän poukaman pohjukkaan laski pieni puro, joka kuitenkin oli niin matala, että kun minulla oli hyvät vedenpitävät saappaat, kävelin sen pohjakivillä kuin polulla. Seurasin puroa noin viisikymmentä metriä, kun metsä arvaamattani loppui.

Se näky, joka ikäänkuin taikurin esiin loihtimana nyt kohtasi silmääni, oli sellainen, että tuskin uskalsin hengittää. Oli ikäänkuin olisin pelännyt, että näky poistuu yhtä äkisti, kuin se oli ilmaantunut. Edessäni oli aukea paikka, noin kolmensadan metrin pituinen ja leveimmältä paikalta toistasataa metriä leveä. Maaperä näytti olevan viljavaa, koska ruohon alku kaikkialla oli rehevää. Noin puolet tästä aukeasta paikasta oli järvenä, ja keskellä järveä oli saari.

Saarella oli Latvasaaren kuninkaan hovilinna.

Ei sopinut enää epäillä asiaa. Latvasaaren kuninkaan hovilinna ei ollut enää satua, se oli todellisuudessa olemassa.

Hovilinnan näköinen tämä rakennus tosin suuruuteensa katsoen ei ollut, mutta kyllä muodoltaan. Se oli rakennettu seitsemännentoista sataluvun rakennustyyliin, yksikerroksinen rakennus, mutta keskimäinen osa rakennuksesta kohosi torniksi. Rannalla rakennuksen edustalla oli vierekkäin teloillaan kaksi vihreäksi maalattua venettä, jotka näyttivät niin uusilta, kuin olisivat olleet vielä eilen vesillä. Huoneen kaikissa ikkunoissa oli valkoiset ikkunaverhot. Metsäviiniköynnökset kiertelivät torninseiniä ylös. Kaikki näytti niin asutulta kuin mahdollista. Odotin joka minuutti, että ovi avautuisi ja joku astuisi ovesta portaille, istuutuakseen penkille tai lähteäkseen venerantaan. En uskaltanut astua koivun varjosta esille. Terästin katsettani voidakseni huomata, oliko portaiden edustalla tuoreita hakoja tai vihreätä ruohoturvetta, mutta etäisyys oli liian suuri, en voinut nähdä.

En tiedä, olinko seisonut kymmenen minuuttia vai tunnin katselemassa, kun äkillisellä ponnistuksella ravistin huumaavan tunteen pois ja lähdin lähemmäksi pitkin järven oikeaa rantaa paikkaan, jossa kivinen silta yhdisti saaren itse Latvasaareen.

Keskellä siltaa oli lujarakenteinen rautainen ristikkoportti. Portti oli lukittu ja ulottui sillan kummallekin puolelle veteen asti, ja itse ristikko oli tehty siten, ettei päässyt kiipeämään portin yli eikä myöskään sivuitse. Tarkastin lukkoa, se oli lujaa tekoa. Asettamalla puun jalkaportaaksi portin yli pääsisi kuitenkin kiipeämään toiselle puolelle; mutta en tullut ottaneeksi edes kirvestä käteeni, kun lähdin löytöretkelleni. Palasin sentähden kirvestä ottamaan, hakkasin pitkän koivukangen ja pääsin vaikeuksitta saarelle.

Saarelle tultuani huomasin kyllä, ettei pihamaata tänä keväänä ollut siivottu. Mutta sittenkin vaikutti minuun kaikki niin asutulta, että suoraan sanoen en kehdannut astua portaille, vaan menin ensin venerantaan. Veneet olivat teloillaan, mutta molemmat olivat samassa kunnossa kuin kuningas Fjalarin ensimmäinen sotapursi, silloin kun Jalmar astui sitä katselemaan:

On halki runkopuu, raot ruohoiset, ja päivä laidan saumoista paistaa.

Kaukaa katsoen hohtivat veneet vielä vihreiltä; viereen tultuani huomasin, että jos kokasta pudistaisin, luhistuisivat ne kappaleiksi. — Nyt ei mikään estänyt minua astumasta asuinhuoneeseen, jos siihen pääsi sisälle; tiesin, että oli vuosikymmeniä kulunut siitä, kun tässä paikassa oli ihmisiä asunut.

Astuin portaille ja työnsin mahtavan, suuren ja raskaan ulko-oven auki. Se oli lukittuna, mutta lukko ei ollut salvassa ja teki moitteettomasti tehtävänsä. Astuin jotenkin suureen ja korkeaan poikki koko rakennuksen ulottuvaan eteiseen. Rakennuksen vastaisestakin pitkittäisseinästä johtivat toiset, tosin vähemmän mahtavat pariovet tähän eteiseen. Eteisestä johti yksi ovi vasemmalle, kaksi oikealle. Astuin ensimmäisestä oikealle vievästä ovesta sisälle huoneeseen. Ummehtunut, kellarintapainen ilma tuulahti vastaan; en voi kuitenkaan sanoa, että ilma olisi ollut suorastaan kostea. Huone, jotenkin iso, näytti olleen isännän työhuone, koska siinä oli isonpuoleinen kirjoituspöytä. Astuin läpi tämän huoneen ja tulini melkein samanlaiseen, mutta vähän pienempään huoneeseen, joka, kuten myöhemmin huomasin, oli pojan huone. Pihan puolella oli ruokasali ja keittiö, josta ovi johti jo mainittuun eteiseen. Kaikki huonekalut olivat paksun tomukerroksen peitossa, ja kun avasin isännän huoneessa ikkunan saadakseni raitista ilmaa huoneisiin, hajosivat ikkunaverhot tomuksi. Mutta tukevat tammiset ikkunakehykset ovat vielä tänä päivänä käyttökelpoisia. Onnistuin saamaan ruokasalin ikkunan auki, ja parin tunnin kuluttua oli isännän huone asuttavassa kunnossa, ja pystyvalkea leimuili hauskesti takassa. Milloinhan oli tässä liedessä viimeksi lämmittävä tuli ihmisen mieltä ilahduttanut?

Uuninreunukseen oli maalattu:

Beatus ille homo,
Qui sedet in sua domo,

Qui sedet post fornacem
Et habet bonam pacem.[1]

[1] Onnellinen se ihminen,
Joka istuu omassa kodissaan,
Joka istuu uunin loukossa
Ja nauttii hyvää rauhaa.

Olin kaukana omasta kodistani. Ja kuitenkin — kun luin tuon vanhan ajattelman, valtasi minut voimakas kodikkuuden tunne. En tuntenut itseäni sivulliseksi anastajaksi, vaan tämän kodin omistajavainajien lailliseksi perilliseksi. Minusta tuntui ikäänkuin paikan viimeinen omistaja nyt vasta olisi saanut tyydytystä sielullensa, kun hän tunsu, että hänen huoneensa ei ollut enää kylmänä, tyhjänä, hyödyttömänä, vaan että elävä ihminen ajatteli häntä kiitollisuudella ja tunsu iloa siitä työstä, minkä hän maan päällä eläessään oli tehnyt.

Rukoilin hiljaisen rukouksen hänen sielunsa rauhan puolesta.

Olin vetänyt hovilinnan isännän mukavan kirjoitustuolin takkavalkean eteen. Ajatukseni kääntyivät aina uudestaan häneen. Oliko hän todella ollut kapinoitsija kuningastansa vastaan, joka rikoksensa palkaksi oli karkoitettu tähän erämaahan? Vai oliko hän ollut merirosvo tai sotarosvo, joka ei uskaltanut lähempänä asutuita seutuja nauttia verellä tahratuista aarteistaan? Siihen päin vähän viittasi huoneen sisustus. Jokainen huonekalu oli itsessään taideteos, mutta ne eivät näyttäneet kuuluvan yhteen toistensa kanssa. Nuo monet pyssyt ja pistoolit, jotka seiniä koristivat, olivat hienosti tehtyjä ja kalliisti koristeltuja; muutamat olivat samanlaisia, joita olin museoissa nähnyt, toiset minulle aivan outoja. Yksi asia kuitenkin viittasi toiseen mahdollisuuteen: huoneessa oli paljon kirjoja. Kirjat eivät olleet ryöväri- eikä rakkausromaaneja, vaan kuudennentoista ja seitsemännentoista sataluvun etevimpiä tieteellisiä teoksia. Voltaire, Diderot, Rousseau ym. olivat edustettuina, mutta kuitenkin oli enemmistö luonnontieteellistä, erittäinkin fysiikan ja astronomian alaa käsitteleviä teoksia.

Kirjakaappi oli lukossa, mutta avain suulla. Otin Blaise Pascal'in »Pensées» ja rupesin lukemaan hänen ajatuksiaan uskon ja tiedon välisestä rajasta.

Tähän asti olivat vaikutelmat seuranneet toisiansa niin nopeasti, etten ehtinyt muistaa olleeni yhtä jaksoa valveilla lähes neljäkymmentä tuntia. Mutta tuon suuren matemaatikon ja keksijän syvämielisiä ajatuksia eivät perin väsyneet aivoni jaksaneet käsittää. Silmäni kiintyivät uudestaan tuohon takanreunustaan maalattuun ajatelmaan, joka minusta tuntui niin rauhoittavalta, kirja putosi kädestäni, ja heräsin vasta seuraavana aamuna, perjantai-aamuna. Olin ensi kerran pitkistä ajasta nukkunut katon alla.

Minun oli nyt päätettävä, muuttaisinko asumaan tänne, vai jäisinkö kämppääni rannalle. Vapaa elämä metsässä oli ihanaa, mutta asuminen vanhassa hovilinnassa, jossa moniin aikoihin ei ollut kukaan ihminen asunut, oli houkuttelevaa. Kuka tiesi mitä mielenkiintoisia löytöjä olisin tässä talossa vielä tekevä? Vaali ei ollut vaikea. Sillalla olevan portin avaimen olin löytänyt takan arinalta, ja iltapäivällä olin jo hovilinnan asujain. Pidin itseäni tämän talon isäntänä ja katsoin sentähden sopivaksi ryhtyä tarpeelliseen kotitarkastukseen. Ainoastaan siten toivoin saavani tarkempaa tietoa talon entisistä asujaimista. Jos Sitka-vaarin tiedot olivat oikeita, oli talossa ollut ainoastaan kaksi vakituista asujainta.

Ulkohuonerakennus ei ollut suuri. Puuvajassa olin jo käynyt polttopuita hakemassa. Niitä oli runsaasti, yhden vuoden tarpeeksi ainakin. Ulkohuonerakennus oli vain puinen, mutta sen katto oli, samaten kuin päärakennuksenkin, liuskakivinen. Liuskalaatat, jotka olivat isoja ja runsaan senttimetrin paksuisia, oli asetettu tuohialustalle. Tämmöinen katto kestäisi varmaan vaikka tuhat vuotta. En ainakaan minä voinut huomata mitään rappeutumisen merkkiä. Kun en löytänyt avaimia aittaan ja liiteriin, jotka olivat puuvajan vieressä saman katon alla, jäivät ne vastaiseksi tarkastamatta.

Päärakennuksen kivijalassa oli kummassakin päädyssä kellari. Avaimet niihin löysin keittiöstä. Toinen oli viinikellari, täynnä satoja pulloja, ja toista oli arvatenkin käytetty ruokakellarina, koska sieltä löysin jotain, joka aikanaan oli ollut, kuten arvasin, savustettu karhunliikkiö, mutta joka nyt näytti ruskealta puumöhkäleeltä. Alakerroksen keskimmäiseen osaan en päässyt, en löytänyt mitään sisäänkäytävää siihen. Ihmettelin vähän, minkä tähden kaikkialla, puuvajaa lukuunottamatta, oli tukevat, huolellisesti tehdyt lukot. Asukkaat olivat ehkä ajoittain kotoa poissa ja tahtoivat niiksi ajoiksi, niin hyvin kuin voivat, suojata kotiansa. Olinhan minäkin tämän kodin löytänyt, niin tarkoin luonnon suojaamana kuin se olikin.

Sanoin, että eteisen vasemmalla puolella oli vain yksi ovi. Tämä ovi johti minut suureen huoneeseen, joka ulottui poikki koko rakennuksen. Huone oli samalla kertaa käsityöläisen paja ja tiedemiehen työhuone. Työpaja näytti tarkoittavan yksinomaan pienten, tieteellisiä tarkoituksia varten tarpeellisten kojeitten valmistamista. Työkoneet olivat näet kaikki pieniä, mutta erinomaisen tarkkatekoisia.

Voimalaitos, joka näitä koneita käytti, oli jonkinlainen pneumaattinen voimakone. Se muistutti urkujen palkeita, jotka pantiin toimimaan nostamalla niitten päälle hyvin suuria kuutionmuotoisia kivilohkareita, joita oli lattialla kojeen vieressä useita. Siltä ainakin ensi katsannolta näytti. Koje siis oli käsivoimalla liikkeeseen pantava. Mutta mikä käsivoima noita monen sadan kilon painoisia kiviä palkeille jaksoi nostaa, sitä en ymmärtänyt. Ja jos tarvittiin useita miehiä työkoneitten käyttämistä varten, miksi heidän voimansa pantiin toimimaan näin mutkallisella tavalla? Olisivathan tavalliset polkimet olleet paljon käytännöllisemmät. Mutta ehkä työkoneet niillä eivät käyneet tarpeellisen tasaisesti.

Huoneen toisessa päässä, joka oli venevalkamaan päin, oli useita pitkiä pöytiä täynnänsä kaikenlaisia, enimmäkseen fysikaalisia kojeita. Monet niistä olivat fysiikan historiasta minulle tunnetut, mutta toisten tarkoitus oli minulle tuntematon.

Tässäkin huoneessa, samaten kuin eteisen toisella puolella olevissa asuinhuoneissa, oli kaikki hyvässä järjestyksessä. Näytti siltä, kuin talon omistaja olisi lähtenyt pitkälle matkalle ja ennen lähtöään järjestänyt kaiken omaisuutensa siten, että mahdollisesti tuleva vieras saisi kaikesta hyvän vaikutelman. Jos tämä oli hänen tarkoituksensa, oli se ainakin minuun katsoen onnistunut. Nyt jo ihailin tämän talon muinaista omistajaa. Mikä hän oli ollutkaan, mikään merirosvo tai muu pahantekijä hän ei ollut.

Päätyhuone tämän huoneen sisäpuolella oli hyvin järjestetty kirjasto. Tarkastamalla muutamia pöydällä olevia kirjoja huomasin, että omistaja oli ollut kosketuksessa ulkomaailman kanssa ainakin niin myöhään kuin 1815. Muutamassa tieteellisessä teoksessa oli näet tämä painatusvuosi. Yksi kirjajhylyistä oli lasiovilla varustettu ja sisälsi yksinomaan arabialaisia nahkapaperille kirjoitettuja käsikirjoituksia. Nämä olivat säilytettyinä puristetusta nahasta tehdyissä koteloidissa, jotka oli varustettu tekijän nimellä ja vuosiluvulla. Kaikki näyttivät koskevan joko matematiikkaa tai astronomiaa, ja niillä oli arvatenkin suuri tieteellinen arvo.

Olen jo kertonut, että keskimäinen osa hovilinnaa oli torni. Torniin johtivat eteisestä kierreportaat. Välikaton kohdalla johti näistä ovi ullakolle. Avasin tämänkin oven ja katselin ullakolle, joka näytti olevan varastohuone. Sielläkin oli kaikkialla hyvä järjestys. Huomasin, että omistajalla oli ollut hyvä järjestyshalu, joka ei sallinut mitään epäjärjestyttä. Koko torni välikatosta alkaen näytti olevan varastohuoneita tai sentapaisia: laskin yhteensä kahdeksan ovea, ennen kuin tulin ulos tasakatolle, joka oli kuparinen. — Näköala tornin katolta oli erinomaisen ihana. Toisella puolella vaahtoava koski, josta kuitenkin ainoastaan ylin osa näkyi tänne, toisella puolella järvi, joka neljättä penikulmaa pitkänä levisi silmäini eteen. Keskellä tornia oli lavetillaan pitkä malminen kanuuna, joka oli katoksella varustettu. Nyt tiesin varmasti, että Sitka-vaarin kertomus tapahtumista kalastusmatkalla ei ollut unennäöstä johtunut. Tämän talon omistaja ei ollut eläessään mikään vieraanvarainen herra, ei ainakaan kutsumattomia vieraita kohtaan. — Omituisen, melkein naurettavan vaikutuksen teki tässä ympäristössä tornin rintamuksella oleva pieni tuulimylly, semmoinen, joka maalla nähdään vilja-aitan kurkihirteen kiinnitettyinä. Tämä oli kuitenkin messingistä tehty ja varustettu hammasrattailta, jotka pienen tangon avulla veivät siipiakselin liikkeen katonalaiseen huoneeseen. Laite herätti uteliaisuuttani ja menin alas mennessäni siihen tornihuoneeseen, johon tuo tanko vei.

Tämä huone, joka oli kaikista tornihuoneista suurin, oli täydellinen astronominen havaintoasema. Suuri näköputki oli varustettu koneistolla, jonka avulla se jalustoineen kaikkineen oli nostettavissa läpi katon tornin päälle. Koneisto minusta näytti varsin heikolta tuommoisen painon nostamiseen. Huoneessa oli neljä kronometriä, jotka kaikki kävivät, osoittaen melkein minuutilleen samaa aikaa. Asetin kelloni niitten mukaan. Tuulimylly oli niitten vetäjä. Niin pian kuin kronometrien kellonkoneistot oli vedetty, irtaantui niistä tuulimyllyn vetotanko yhdistyäkseen niihin määräajalla uudestaan. Raskas paino oli tuulimyllyn synnyttämän voiman välittäjänä kellojen koneistoon. Tähtitieteellisten havaintojen tekijä oli siis välistä pitempiäkin aikoja poissa, ja oli rakentanut kronometrinsa pitkälle vetoajalle. Muutenhan jonkin viikon tyven ilma olisi tehnyt hänen havaintonsa mahdottomiksi. Talvisaikana koskesta lähtevä sumu arvatenkin useasti teki hänelle häiriötä.

Mitä tähän asti olin nähnyt, oli antanut minulle jotenkin hyvän käsityksen talon asukkaiden elämäntavoista ja harrastuksista. Mutta keitä he olivat olleet ja mikä oli saattanut heidät tähän erämaahan asustamaan? Eivätkö he olleet jättäneet minkäänlaisia tietoja jälkeensä? Kirjoituspöytien laatikoista ehkä löytyi vastaus näihin kysymyksiin. Ehkä. Pelkäsin kuitenkin suuresti heidän luonteensa olleen semmoisen, etteivät he välittäneet siitä, saiko jälkimaailma heistä mitään tietoa vai ei. Olipa tämä asia millainen oli, tulisin ainakin tekemään parastani saadakseni heistä kaikki ne tiedot, mitkä olivat saatavissa.

Molempien kirjoituspöytäin kaikki kaapit ja laatikot oli lukittu; mutta toisen pöydän keskimäinen laatikko ei ollut tavallisella lukolla lukittu, vaan kirjainlukolla. Mutta tämä kirjainlukko ei ollut mikään tavallinen, neljällä tai viidellä kiertolaatalla varustettu, vaan siinä oli seitsemän kiertolaattaa, seitsemän kirjainta kunkin reunassa. Mahdollisten yhdistelmien luku tuli siis tavattoman suureksi. Tavallisen

kirjainlukon avaamissanan keksii useasti päivässä, ja jos lukko on vain keskinkertaista tekoa, vielä nopeamminkin. Tämä oli hienotekoinen, sen avaamiseen voisi mennä viikkoja, ehkä kuukausia. Niin salaperäisistä ihmisistä, kuin tämän talon asukkaat olivat olleet, voi aivan hyvin uskoa, että he olivat laittaneet lukonkin semmoiseksi, että heidän salaisuutensa — jos heillä oli mikään salaisuus säilytettävänä — oli yhteydessä lukon kanssa. En ainakaan vielä tahtonut sitä särkeä.

Perjantai-iltapäivän ja koko lauantain käytin turhiin yrityksiin lukon avaamiseksi. Silloin pälkähti päähäni laskea, montako kirjainyhdistelmää tämmöisessä lukossa oli mahdollista. Ja kun tulin siihen tulokseen, että oli mitättömän pieni mahdollisuus yhden ihmisen iällä riittää lukon avaamiseen, löin suutuksissa nyrkkini pöytälaattaan ja panin maata.

Jos nyt kaikki olisi tapahtunut niin kuin tapahtua pitää, olisi tietysti kirjoituspöydän omistajan pitänyt tulla unessani sänkyyn viereen ilmoittamaan minulle lukon avaamissana. Mutta eipä niin tapahtunutkaan. Heräsin sunnuntaiamuna tuntien, että jolleivät setä ja Ville tule tänäänkään kotiin, on minun omin päin ryhdyttävä jonkinlaisiin yrityksiin Ison-Iivanan kiinniottamiseksi. Minut on määrätty Riitalammin kruununnimismiehen apulaiseksi rosvojen kiinniottamista varten. Tiedän, missä kaiken todennäköisyyden mukaan yksi heistä huomenna on: kalastamassa järven itäisellä rannalla. Velvollisuuteni on tehdä kaikki voitavani ottaakseni tuon miehen kiinni ja kuljettaakseni hänet vankilaan. Toistaiseksi on minun heitettävä kaikki ne kysymykset, jotka herättivät yksityistä harrastustani. Huomenna minun ehkä täytyy ensi kertaa elämässäni toimia virkamiehen vastuulla.

Melkein koko sunnuntaiamupäivän istuin rannalla tähystellen järvelle päin. Nyt en ollut väsyksissä, ja Pascalin selvitykset uskon ja tieteen rajoista olivat minusta erinomaisen mielenkiintoisia. Tiesin kyllä, että tuo suuri matemaatikko oli innokkaasti ottanut osaa taisteluun jesuiittoja vastaan ja että juuri hän oli »Lettres provinciales»-kirjassaan näyttänyt, minkälaista väkeä he olivat. Mutta että hän oli näin hurskas mies ja innokas kristitty kuin hänen kirjansa todisti, oli minulle ennen tuntematonta. — Iltapäivällä kävelin pitkin rantaa saareni ympäri. Saaren niemeke järvelle päin oli ainoa mukava, jopa kauniskin satama, muualla olivat rannat pystysuoraa kallioseinää. Elleivät kalliolohkareet olisi olleet niin äärettömän suuria, olisin uskonut, että ne oli ihmiskädellä sinne järjestetty, niin hyvin ne sopivat yhteen toisiinsa, muistuttaen jättiläisten rakentamaa muuria. Saarelle päin sitä vastoin ei luonto ollut mitään järjestystä noudattanut, vaan kivet olivat toistensa päällä huiskin haiskin, miten sattui.

Vielä myöhään illalla menin rannalle katselemaan, eikö sedän venettä näy, mutta turhaan. Heitin aran silmäyksen noihin raskaisiin käsi- ja jalkarautoihin, mitkä olin jo päivällä vienyt rannalle ja heittänyt veneeni pohjalle. Ville oli ne teettänyt vartavasten Isoa-Iivanaa varten. Hänen uskomattomat ruumiinvoimansa saivat aikaan, että häntä oli kunnioitettava jalkarautoillakin, jota kunnioitusta Ville ei ollut tarkoittanut edes itse Kyttyräisenkään osaksi. — Heitin aran katseen, sanoin, noihin rautaisiin laitteisiin. Rupesin jo kauppaani katumaan. Ei minun luontoni soveltunut nimismiehen apulaiseksi. En ollenkaan ajatellutkaan sitä mahdollisuutta, että minun pitäisi kenenkään ihmisen kalvoimia tuommoisilla koristuksilla heloittaa. Ja miten nuo rautasäärykset olivat päälle puettavat, sitä en ollut ikinä nähnytkaan.

Asemani olisi muuten aivan mieltäni masentanut, ellen olisi ajatellut, että tämä virkatoimitukseni on edeltäkäsini tuomittu epäonnistumaan. Eihän minussa ollut miestä Isoa-Iivanaa näillä heloilla vasten hänen tahtoansa koristamaan. Ei hän siis minun toimestani tule kirjavia housuja käyttämään. Mutta koska nykyinen virkani velvoittaa minua tekemään hänestä harmaitten veljien luostarin asujaimen, täytyy minun kai tehdä viran puolesta parastani.

Maanantaiamu tuli: setää ja Villeä ei näkynyt, ei kuulunut. Raskaalla mielellä varustin laukkuuni muutaman päivän eväät, heitin pyssyn olalle, lukitsin oven — minusta tuntui, että se oli nyt lukittava — ja lähdin matkalle.

Matka kului hitaasti, sillä minun täytyi noudattaa mitä suurinta varovaisuutta pysyäkseeni salassa. Soudin hiljaa, tähystellen, kuten intiaani kanootissaan, näkyisikö missään merkkiä ihmisten läsnäolosta. Erittäin pidin silmällä, näkyisikö missään kalanpyydyksiä. Nuo sadat pikkusaaret ja salmet olivat nyt niin ihania, että välistä pakostakin unhotin, miten vastenmielisessä toimessa olin liikkeellä. Raudat veneen pohjassa kuitenkin pitivät siitä huolen, etten pitkiksi hetkiksi uinahtanut.

Vasta myöhään illalla rupesin lähestymään puroa, jonka Ville oli nähnyt. Ellei täälläkään mitään merkkiä Iivanasta rupeaisi näkymään, hän arvatenkaan ei ollut vielä saapunut, sillä puron toisella puolella ranta ei enää näyttänyt niin kalaisalta kuin tällä puolella. Ollessani noin kilometrin matkan päässä puron suusta vedin veneeni maalle ja kätkin sen huolellisesti pensaihin. Varovaisesti hiivin pitkin rantaa purolle päin. Jo parinsadan metrin päästä näin, että puron suu oli kahdella rysällä suljettu. Rysäaidat ulottuivat järvelle päin ja näkyivät pitkine seipäineen kauas. Kulkuni tästä paikasta puron rannalle tapahtui sellaisella varovaisuudella, että luulisin itse Cooperin Hirventappajankin sen hyväksyneen.

Rannalle tultuani pistin pääni erään kiven vierestä niin paljon esille, että selvästi näin kaikki toisella rannalla olevat esineet. Puro oli ainoastaan parinkymmenen metrin levyinen ja näytti nopeasti kapenevan ylempänä. Ihan vastapäätä minua oli toisella rannalla vene, puoleksi rannalle vedettynä. Parikymmentä metriä rannasta oli hietaisella paikalla kolmiseinäinen vaja eli koppeli, semmoinen, jota tervanpolttajat, tukkimiehet ym. tilapäiset metsässä-asujat tavallisesti käyttävät. Vajassa hietalattialla nukkui selällään, suu auki, Iso-Iivana. Vaikka lähes viisikymmentä metriä erotti meidät toisistamme, kuului hänen kuorsauksensa tänne kuin kaukainen ukkosenjyrinä. Ei hän ainakaan puolestaan mitään varovaisuutta noudattanut.

Eipä kestänyt monta minuuttia, ennenkuin olin veneellä ja työnsin sen uudestaan vesille. Jos onnistuisin yllättämään Iivanan unessa, ei ollut mahdotonta, että myös onnistuisin saamaan »hansklovat» kalvoimiini. Eilis- ja tämänpäiväiset arveluni haihtuivat nopeasti, ja minusta tuntui yksinomaan naurettavalta, että onnistuisin tuota kuorsaavaa jättiläistä petkuttamaan. Kuinka hän saattoi olla noin varomaton, vaikka tiesi olevansa ryöväri, joka oli alituisella sotakannalla yhteiskuntaa vastaan?

Ei kuulunut riipaisuakaan vetäessäni veneen maalle Iivanan kalarannalle. Käsiraudat toisessa kädessä, pyssy toisessa hiivin hiljaa vajalle. Varovaisuuteni muuten ei ollut tarpeellinenkaan, sillä miehen kuorsaukset voittivat kaikki heikommat äänet. Katselin seinänraosta. Jättiläisen suunnaton ruumis makasi hiedalla selällään kuten äskenkin pyssy vieressään. Ja hana oli vireissään! Siinä hänen varovaisuuskeinonsa. Hiipien varpaillani sieppasin pyssyn käteeni, otin patruunan pois ja kätkin aseensa vajaan taakse. Pahinta oli, että jättiläinen makasi kätet hajallaan. Oli mahdotonta hänen ollessaan tässä asennossa saada käsiraudoja paikoilleen. Minun oli pakko varustautua kärsivällisyydellä. Sääsket purivat minua armottomasti, ja samassa eräs veripunainen sääski yritti turhaan vetää kärsäänsä Iivanan nenännipukasta irti. Iivana kai unissaan tunsu, miten verenimijä pingotti jalkansa hänen loistotorniansa vasten, sillä lyönnillä, joka olisi kaatanut heikon miehen, hän tappoi rauhanhäiritsijän ja käänsihe samassa kyljelleen. Nyt oli nimismiehenapulaisen hetki tullut. Jos Iivana herää, käy minun kai samaten kuin hytysenkin.

Astuin toisen kerran Iivanan viereen ja yritin niin vikkellästi kuin taisin jäljitellä Villen temppeä. Elleivät nukkuvan kätet olisi olleet aivan vierekkäin, en olisi kai rohjennut koettaa. Mutta nyt onnistui temppeäni paremmin, kuin olin uskaltanut toivoakaan. Miten oli mahdollista, ettei mies herännyt, vaikka raskaat rautarengat oli pantu hänen kalvoimiinsa? En vaivannut kuitenkaan monta sekuntia pääteni tuumimalla tätä, vaan niin pian kuin huomasin kuorsaamisen jatkuvan, kiiruhdin takaisin veneeseen, ja parin minuutin kuluttua olivat jalkaraudatkin paikallaan. Kun nukkua ei nytkään liikkunut, istuin pölkylle vajan suuhun ajattelemaan, mitä nyt olisi tehtävä. Iivana oli vangittu, mutta nukkui vangittuna yhtä sikeästi kuin vapaanakin.

En ollut tähän asti ehtinyt tarkastaa, miten Iivanan koju oli kalustettu. Mutta nyt huomasin jotain, joka silmänräpäyksessä selitti edellisen tapahtuman. Vajan nurkassa oli ainoana huonekaluna — suunnaton viinaleili, tuo kymmenen kannun leili, jonka Iivana oli pannut kalastusmatkansa hinnaksi. Olin vanginnut humaltuneen miehen, ehkä tiedottomuuteen asti humaltuneen. Tekoni rupesi minua hävettämään.

Pitkää aikaa häpeämiseen ei jättiläinen minulle kuitenkaan suonut. Raskaat raudat olivat sittenkin hänet herättäneet, vaikka hänen humaltuneen tilansa tähden herääminen oli käynyt hitaasti. Huomasin äkisti, että toinen silmä oli vähäisen raollaan ja tirkisteli minuun päin. Tuo katse ei kestänyt kuin sekunnin, mutta olin varma siitä, etten erehtynyt. Pidin miestä tarkasti silmällä. Hän makasi liikkumatta jatkaen raskasta kuorsaamistaan. Hetken perästä hän ikäänkuin unissansa käänsihen siten, että puukontuppi, joka oli ollut hänen allansa, tuli esille. Nyt hän selvästi siristeli silmiänsä. Nopsalla liikkeellä yritin saada hänen puukonsa temmatuksi tupesta. Mutta Iivana, jonka päässä oli varmaan vielä pahoin kukonviinaa, oli siitä huolimatta minua nopeampi, kavahti jaloilleen ja seisoi samassa sekunnissa edessäni, kätet kohotettuina pään yli ja toisessa kädessä hirvittävän suuri välkkyvä puukko. Hän ei selvästi ollut ensimmäistä kertaa käsiraudoissa, koska ne eivät häntä sen enempiä vaivanneet.

Jos Iivana nyt olisi lyönyt heti, olisi tämä kertomus jäänyt kirjoittamatta, mutta sen sijaan hän jäi sekunniksi katsoa tuijottamaan minuun, ikäänkuin ihmeissään siitä, että tuommoinen kääpiö oli hänet, Ison-Iivanan, rautoihin pannut.

Minua on pidetty nopeana lennosta-ampujana, enkä tuhlaakaan turhaa aikaa tähtäämiseen. Tuo sekunti, jonka Iivana tuhlassi, pelasti henkeni. Hypähdin pari askelta taaksepäin, ja samassa paukahti laukaukseni. Järeä haulipanos löi viholliseni veitsen murskaksi, ja uskoen kätensä poikkiammutuiksi painui Iivana polvilleen eikä uskaltanut käsivarsiaan laskea alas. Pistäessäni uuden patruunan pyssyyneen kuulin hänen sopertavan itsekseen: »Hyi, kun kirvelee, hyi, kun kirvelee.»

Iivana piti yhä vielä käsiä nostettuina pään yli. Kehoitin häntä laskemaan kätet alas, mutta hän sanoi luontonsa olevan niin heikon, ettei hän voi tyhjiä käsivarrentynkiään katsella. Kysyin, miten hänen

luontonsa olisi myöntänyt upottaa kahden korttelin pituisen puukon minun sydämeeni, kuten hän juuri äsken oli aikonut? Siihen hän vain vastasi, ettei hänen luontonsa siitä tunne mitään, jos minun sydänvereni hietaan juoksee. »Ja täytyyhän minun itseäni puolustaa», lisäsi hän.

Iivana yhä valitteli, että hänen käsiänsä hirveästi kirveli. Kun kyyneleet rupesivat vierimään jättiläisen poskille, suututti minua mokoma vetelyys, ja äreällä komentoäänellä — oikein Villeä matkien — uudistin käskyni »kädet alas». Kun Iivana ei vielääkään näyttänyt mitään tottelemisen yritystä, nostin pyssyni, jolloin kädet tulivat heti alas. Nyt huomasin, miksi Iivana valitteli. Oikean käden pikku- ja nimetön sormi olivat molemmat menneet ylimmän nivelen kohdalta sijoiltaan ja näyttivätkin väännyksissä ollessaan hyvin rumilta. Luulin ensi katsannolta niiden olevan poikki. — Iivana oli pitänyt kaikin voimin puukon varresta kiinni, ja laukauksen voima oli repinyt nuo sormet sijoiltaan; tietysti oli koko käsikin saanut aika täräyksen.

Kun Iivana nyt huomasi, että molemmat kädet olivat sijallaan, jos tosin toinen omituisen näköinen, rupesi hän latelemaan suustaan kaikkia niitä kirouksia ja sadatuksia, mitkä hän vain osasi, vuorotellen suomeksi ja venäjäksi. Hän oli silminnähtävästi aivan suunniltaan sentähden, että oli antanut yllättää itsensä.

Panostaessani pyssyni uudestaan olin kiireessä sattunut panemaan patruunapesään tupruhauleilla ladatun patruunan. Selvitin nyt vangilleni, minkälainen aseeni oli, tehdäkseen siten hänelle selväksi, kuinka välttämätöntä hänelle oli ehdottomasti totella minua. Kun hän oli uskonut minun ampuneen hänen kätensä poikki, oli hän joutunut hirvittävän kauhun valtaan. Selvitin siis hänelle, että jos hän vastustelee minua, olen oman turvallisuuteni tähden pakotettu ampumaan häntä tupruhauleilla kasvoihin. Hän ei kuole siitä, mutta tulee sokeaksi, joten minun on helppo pakottaa hänet tottelevaisuuteen. Tämän asian Iivana helposti ymmärsi ja näkyikin pitävän sen luonnollisena puolustuskeinona minun puoleltani. Hän lupasikin pyhästi olla tästälähtien vastustelematta ja todisti hyvää tarkoitustansa lakkaamalla käskystäni kiroilemasta.

En voinut kuitenkaan vielä hänen lupaukseensa niin paljon luottaa, että olisin uskaltanut nykäistä hänen sormensa sijoilleen takaisin. Tätä ei saanut kuitenkaan enää kauan viivyttää, sillä jos nivelpussit saivat vielä hetken venyä ja käsi pääsi turpoamaan, eivät sormet enää pysyisi sitomatta sijoillaan. — Iivanan kojusta oli eräässä paikassa hirsi irtaantunut seinästä, jättäen seinään leveän raon. Käskin siis Iivanan pistää vahingoittuneen kätensä raosta ulos, missä tapauksessa lupasin panna sormet sijoilleen takaisin. Hän ei tosin näyttänyt paljon luottavan kykyyni tässä asiassa, mutta sanoi tottelevansa mieluummin kuin tulevansa sokeaksi. Voimieni takaa sain nykäistä, ennenkuin odotettu »naks» kuului ja sormi meni sijoilleen. Kun toinenkin sormi meni vastustelematta sijoilleen, oli Iivanan ilo rajaton. Kyyneleet lakkasivat heti vuotamasta, ja ennenkuin olin ehtinyt estää, oli miehellä jo viinaleili suun edessä. Vaikka uhkasin pyssylläkin, ei Iivana hellittänyt, ennenkuin oli määränsä saanut kurkkuunsa, ja hänen määränsä ei ollut vähäinen. Tottunut juomari joi viinaa kuin vettä.

Nyt oli pakko saada vanki veneeseen, ennenkuin hän ehti humaltua. Hän menikin vastustelematta ja istuutui veneen perään. Leiliä hän ei kuitenkaan laskenut käsistään. Komensin häntä heittäämään leilin järveen, mutta hän vain nauroi ja kun uhaten löin kädelläni pyssyn piippua, nosti hän leilinsä kasvojen eteen, sanoen »ampukaa nyt». Hetken perästä hän nukkui jo veneen pohjalla, lujasti pitäen leilin rivasta kiinni. Iivanan veneen otin mukaan. Vaikka soutu täten tuli puolta raskaammaksi, en tahtonut jättää sitä roistojen haltuun.

Vasta tiistai-iltapäivänä olin kotisatamassa. Iivana oli koko ajan nukkunut, mikä olikin minulle mieluisinta. Kun nyt herätin hänet ja käskin nousta maalle, oli hän sävyisä kuin karitsa. Hän oli melkein sepiselmä. Sanoi jo kauan odottaneensa tätä ja kyllästyneensä rosvonelämään, joka ei tuottanut hänelle muuta kuin raskasta työtä. Kyttyräinen oli ottanut hänet koplaansa yksinomaan hänen suurten ruumiinvoimiensa tähden. Ryöväysretkillä pantiin aina kolmen miehen taakka hänen hartioillensa, ja hauskoille kaupparetkille hänen omaan kotimaahansa otettiin hänet harvoin mukaan. Hän sai hoitaa talonvartijan tointa kotona ja ikävöiden odottaa toisten kotiintuloa. Vieläpä herjattiin, ellei kaikki kodissa ollut määräyksen mukaan toimitettu. Aikoja sitten olisi hän jo koplan jättänyt ja ryhtynyt kunnolliseen elämään, ellei olisi ollut koplan yhteinen suostumus, että seuranpettjä on armotta tapettava. »Ja onhan siinä ollut toinenkin syy», lisäsi Iivana, nostaen leiliänsä: »Tätä ei ole vapaasti tarjona muualla, mutta Kyttyräinen osaa tehdä ja tekeekin sen mukaan, kuin tarvitaan.»

Minua luuli Iivana uudeksi nimismieheksi, jonka oli kuullut Helsingistä tulleen kyttyräisiä kiinni ottamaan. Olin näet kotimatalla varustanut lakkiini virkamieskokordin, kuten setä oli käskenyt minun tehdä, jos oli tarpeellista todistaa virkamiesoikeuteni. Iivana huomasi sen nyt, ja se kohotti nähtävästi suuresti hänen kunnioitustaan minua kohtaan. »Juuri tuommoinen», hän sanoi, sormellaan osoittaen kokardia, »oli Kakolan isännällä, ja tuo se oli, joka siellä miehet kurissa piti.»

Aioin jalkarautoihin kuuluvalla niittaustapilla kytkeä vankini kalliossa olevaan rautarenkaaseen kiinni, mutta Iivana pyysi minua kiinnittämään hänet vitjoihin, joten hän pääsisi vähäisen liikkumaan. Selitin,

että ne olivat järven pohjassa kiinni; mutta Iivana oli ne pian vetänyt maalle. Syvälle oli pohjasora ne peittänyt, mutta kun ne ensin rupesivat vähäisen liikkumaan, tulivat ne kuitenkin kuin tulivatkin maalle. Ilkeältä minusta tuntui täten niitata mies kallioon kiinni, mutta muuta neuvoa ei ollut — muutenhan en olisi päässyt minuutiksikaan itse vapaaksi —, mutta Iivanasta oli asia juuri niinkuin olla pitää, ja hän vielä kiittikin minua, että annoin hänelle näinkin suuren liikkumisvapauden. Kallio oli aivan sileä. Iivanan liikkumisalalla ei ollut ainoatakaan esinettä, millä hän olisi voinut kahleitaan särkeä.

Olin perin väsynyt ja perin nälkäinen. Vaikka minulla oli ollut eväät mukani, en ollut päivällä syönyt, tahdoin vain niin pian kuin mahdollista ehtiä saarelleni takaisin. Keitin aika ison leipäkeitoksen ja tarjosin Iivanalle suuremman osan, mutta Iivana ei sanonut syövänsä ikinä, ennenkuin leilinpohja oli tyhjänä. Ja samassa hän rupesi uudestaan ryyppäämään minun voimattani mitenkään häntä estää.

Sitten kun olin siirtänyt veneet sataman toiselle rannalle, missä Iivana ei ylettynyt niihin, lähdin hovilinnaan, jossa kaikki oli kuten lähtiessäni. Panin heti maata. Mutta minun kävi kuten usein käy, että kun on liikaa väsyksissä, niin ei jaksakaan edes nukkuakaan. Edellisen yön tapahtumat kummittelivat silmissäni ja estivät unen. Sedän ja Villen kohtalo rupesi minua yhä enemmän vaivaamaan. Tiesin varmastikin, etteivät he olisi minua yksinään korpeen näin pitkäksi ajaksi jättäneet, ellei olisi jotakin tapahtunut, joka esti heitä tulemasta takaisin. Pahimmat aavistukset rupesivat minua vaivaamaan. Miehet, jotka oli vietävä vankilaan, olivat rohkeita, viekkaita roistoja, jotka eivät tulisi vähääkään epäröimään, jos toivoivat murhalla voivansa saada vapautensa takaisin. Sen he olivat jo kiinniottolaisuudessa kyllin selvästi näyttäneet. Koetin kuitenkin rauhoittaa itseäni sillä, etteivät setä ja Ville olleet ensimmäistä kertaa tämänlaatuisella matkalla.

Pari tuntia maattuani oli uni kauempana kuin koskaan. Nousin, puin päälleni ja istuuduin kirjoituspöydän ääreen. Katseeni kiintyi tuohon vihattavaan kirjainlukkoon, joka minulta esti tien niihin salaisuuksiin, jotka tämä pöytä — olin varma siitä — kätki. Teräseen käyttäminen salaisuuden ilmaisemiseksi oli minusta pyhäinryöstöä. Hyvin luultavalta minusta tuntui, että nuo seitsemän kirjainta, jotka lukon avasivat, muodostivat jonkin sanan tai sanayhdistelmän, jotenkin sillä tavalla kuin ns. kaupanumerot, ne kirjaimet, joilla kauppiat tavallisesti merkitsevät tavarainsa sisäänostohinnan. Jos kirjaimet muodostivat sanan, voisi ehkä sanakirjan avulla löytää oikean. Sanakirjoja oli kirjastossa useita ja erikielisiä.

Pöydällä edessäni lepäsi vielä Pascalin »Pensées». Ikäänkuin leikilläni rupesin vääntämään laattoja tämän mukaan. Ensimmäiseltä laatalta löytyi todella »p» ja toiselta »e». Kun kolmannelta löysin »n»-kirjaimen, rupesi asia herättämään mielenkiintoani, ja kun samassa muistin, että viidennellä laatalla on muitten kirjainten ohessa myöskin korkomerkillä varustettu »é», rupesivat kätesi vapisemaan niin, että vaivalla sain neljännellä laatalla olevan »s»-kirjaimen ja tuon »é»-kirjaimen samaan riviin edellisten kirjainten kanssa. Sain kuudennen ja seitsemännekin kirjaimen paikoilleen. Lukko ponnahti auki. Sattuma oli minulle antanut oikean sanan. »Ajatukset» (pensées) avasivat lukon.

Jännitykseni tuon pitkällisen väsymyksen jälkeen oli ollut liian suuri. Tunsin pahoinvointia ja minun oli pakko panna maata. Pahoinvointini hälväsi hetken perästä ja nukuin rauhalliseen uneen, josta heräsin vasta seuraavana aamuna.

Noustuani en hennonut vielä avata kirjoituspöydän laatikkoa, vaan menin ensin vankiani katselemaan, saadakseni sitten päivemmällä häiritsemättömässä rauhassa laatikon aarteita tarkastella. Iivana nukkui leili päänalustana; näytti juopuneelta. Istuuduin rannalle onkimaan, kun mieleni teki tuoretta kalaa aamiaiseksi, ja onnistuin myöskin saamaan useita keskikokoisia taimenia. Silmäni kääntyivät aina uudestaan järven eteläistä päätä kohti, ja juuri kun lopetin kalastukseni, olin huomaavinani kaukana järvellä jotain. Vihdoinkin! Kiiruhdin varmuutta saadakseni taloon ja samalla vauhdilla torniin, josta kiikarin avulla näin, että esine oli vene, ja että veneessä oli kaksi miestä. Nyt en epäillyt enää sedän ja Villen paluuta. Poikamaisessa ilossa päätin ottaa heidät kunnialaukauksella vastaan. Kiiruhdin etsimään tornin varastohuoneista, löytäisinkö kanuunaan kuuluvia ampumavaroja. Löysinkin aika ison ruutinassakan. Kuulaa en tarvinnut.

Kanuuna, joka oli runsaasti parin metrin pituinen, liikkui lavetillaan niin helposti, kuin se olisi äsken sille asetettu, ja sain sen vaikeudetta panostetuksi. Enempää kuin neljä kourallista ruutiä en uskaltanut siihen panna, kun en ollut koskaan nähnyt, paljonko kanuunaan on tapana panna. Sen verran kuitenkin uskalsin, sillä ruuti oli arvatenkin vanhuuttaan heikkoo. Sankkiruudiksi särjin haulipatruunan, sillä järeä kanuunanruuti ei juossut sankkireiästä esille. Rupesin nyt uudestaan kiikarilla tarkastamaan venettä ja kun erotin soutajalla olevan punaisen paidan, jommoista Ville käytti, käänsin tykkini suun järvelle päin ja sytytin. Pamaus oli semmoinen, että olin lentää selälleni. Kyllä ruudissa oli vielä voimaa. Kun tuuli oli ajanut savupilven sivulle, näin, että soutaja seisoj veneessä ja kädellä varjostaen silmiänsä katsoi tänne päin. Hän oli siis kuullut laukaukseni.

Menin heti rannalle, jossa tapasin Iivanan puoliselvänä istuvan syvissä mietteissä. Hän oli herännyt kovaan ukkosenjyrinään, vaikka taivaalla ei näkynyt ainoatakaan pilveä, ja hetken perästä oli ilmassa

tuntunut selvää ruudinhajua. Tämä ei ollut luonnollisilla keinoilla tapahtunut. Kummia oli odotettavissa. — En katsonut tarpeelliseksi antaa hänelle mitään selvitystä, kehoitin häntä lakkaamaan ryyppäämästä, etteivät viinahiidet häntä vaivaisi. Vastaus oli pitkä kulaus leilistä, joka vielä oli melkein puolillaan, ja liivana pani uudestaan maata ja nukkui melkein heti. Tarjottua ruokaa hän ei ottanut vastaan.

Perkasin kalani, ja kun vene oli noin neljänneksen päässä rannasta, laitoin padan tulelle. Setä piti taimenia parhaimpina keittokaloina, ja miehet olivat arvatenkin nälissään. Katoin oikein vieraspöydän nurmikolle, ja Villen hapankaalirasia rehenteli tinalautasten keskellä.

Vene oli nyt niin lähellä, että setä rupesi ohjaamaan sitä puron suulle. Astuin rannalle, huusin ja viittasin sedälle ohjaamaan tänne. Ville oli vetää aironsa poikki, ennenkuin viittauksilla sain hänet ymmärtämään, mitä tuohikupuni merkitsi. Muutaman minuutin perästä oli pienessä satamassani kolme venettä. Ville katseli molempia kotiveneitä ja sanoi viitaten niihin: »Sinulla kai on väkeä täällä niinkuin helluntain epistolassa?» Vastasin vain: »Ei liikoja ole.» Miehet astuivat maihin, ja kättelimme sydämellisesti. Setä oli tavattoman kalpea, mutta ei näyttänyt sairaalta. Kysyin, kuinka he olivat viipyneet niin odottamattoman kauan? Ensin ei kumpikaan vastannut, mutta sitten Ville vastasi: »Silloin haaksi haltiaton, kun on kippari kipeä.»

Muutaman minuutin perästä oli keitokseni valmis, ja ruokahalua ei puuttunut. Aterian aikana rupesi setä kertomaan matkasta, joka oli mennyt sekä nopeasti että onnellisesti aina viimeiseen majataloon asti. Siellä oli vangeilla kai ollut joku ystävä, joka oli onnistunut kähmimään rautakouralle veitsen. Heidän tultuansa metsätaipaleelle oli tämä äkisti lyönyt setää, jonka vieressä hän istui, veitsellä ja samassa hypännyt rattailta ja pujahtanut metsään. Ville, joka ajoi jäljessä, oli jättänyt oman vankinsa kyytimiehen haltuun ja hetken perästä saavuttanut karkurin. Kun tämä, vielä verinen veitsi kädessään, yritti lyödä, oli Ville löytämällään karahkalla lyönyt rautakouraa käsivarteen. Käsivarsi katkesi, veitsi putosi maahan ja karkuri antautui, ilkeästi kehuen, että oli edes yhdeltä nimismieheltä hengen saanut. Käsiraudat olivat kuitenkin estäneet rosvoa ohjaamasta iskuansa oikeaan paikkaan. Haava oli tosin suuri ja verenvuoto oli runsas, mutta rosvon ilkeä aikomus ei toteutunut, ja molemmat miehet saatiin onnellisesti oikeaan paikkaan. Kuitenkin oli lääkäri vasta kahden viikon kuluttua laskenut sedän lähtemään ja oli varoittanut olemaan vielä jonkin viikon ajan hyvin varovainen. Sitten saisi elämöidä kuin karhu metsässä, jos haluaisi. Setä sanoi itse ihmetelleensä suuresti, miten hän saattoi olla niin pahaa aavistamaton, ettei tarkastanut vankia ennen rattaille astumista. Mutta käypihän viisaskin vipuhun, hullu huhtovi ohitse.

Iivana oli maannut äänettömänä jonkin pensaan takana. Mutta samassa kun lopetimme ateriamme, alkoi hän kuorsata. Kosken pauhinasta huolimatta kuului hänen kuorsauksensa selvästi. Ville hörästi korviaan ja katsoi kysyvästi minuun. Käskin hänen mennä itse katsomaan.

Tähän asti oli Ison-Iivanan vangitseminen niitten olosuhteitten tähden, joissa se tapahtui, minua enemmän hävettänyt kuin ilahduttanut. Mutta Villen teeskentelemätön ilo rupesi minua sovittamaan. Että Iivanan vangitseminen juopuneen unessa minua hävetti, ei mitenkään mennyt Villen päähän. Päinvastoin se oli onnistunut, jopa kiitettävä sotajuoni. Ja Villeä oli eniten huolestuttanut juuri Iivanan kiinnipito, hän kun tiesi, että kolme miestä ei pysty panemaan miestä vastoin hänen tahtoansa rautoihin. Myöskin setä selitti, ettei nimismiehenapulaisen kannata mitään erinomaista ritarillisuutta osoittaa. Jos mies on pantava kiinni, on tämä tehtävä ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa, oli hän sitten juopunut tahi selvä.

Kun Iivana herätessään huomasi vartijain luvun kasvaneen kolmeksi, antoi hän sedän käskystä suosiolla leilinsä pois. Hän oli sitäpaitsi jo siinä tilassa, että viinahiidet rupesivat häntä vaivaamaan. Niitä istui kaksi leilin tapin vieressä ja piti tapista kiinni, ettei hän uskaltanut tappia avata. Setä ei katsonut mahdolliseksi pitää nyt poliisitutkintoa hänen kanssaan, vaan lykättiin se vastaiseksi. Ruokaa hän ei ottanut vastaan, ennenkuin usean päivän perästä, jolloin hän vähitellen rupesi syömään. Todellakin kurjaan tilaan oli viina tämän ihmisen saattanut.

Käskin vieraita käymään talossa, kun näinkin lähelle olivat tulleet. Ilmoitin näet hankkineeni heidän poissaolonsa aikana itselleni talon eli oikeammin sanottuna linnan, koska se oli linnoitettu. Setä ei oikein tietänyt, mitä hänen piti ajatella. Hän oli kyllä kuullut tarinat Latvasaaren kuninkaasta, kuitenkin koskaan niihin uskomatta. Mutta kanuunanlaukaus, jonka hänkin oli selvästi kuullut, pani hänen päänsä pyörälle.

Sekä setä että Ville olivat hovilinnaani erittäin tyytyväiset. Setä sanoi, että muutaman viikon telttaelämä kesän aikana on ihanaa, mutta jos meidän on pakko viipyä täällä koko kesä, on talo hyvä olemassa, erittäinkin, jos sattuu sateisia aikoja. Ville puolestaan ei paljon tätä asiaa ajatellut, mutta nuo suuret holvatut kellarit miellyttivät hänen ammattimieskatsettaan. Hän väitti ensi silmäyksellä huomanneensa, että ainakin toinen niistä, jossa näkyi ruoanjätteitä, oli linnan vankilaksi tarkoitettu. Iivanan säilyttäminen oli häntä suuresti huolestuttanut; nyt hän pääsi siitä huolesta. Minäkin tulin nyt vasta kiinnittäneeksi huomioni tuon kellarin oven tavattoman paksuun raudoitukseen. Myöskin lattia oli

suurilla neliskulmaisilla kivillä laskettu. Tuuletusaukko, joka oli suuri ja rautaristikolla varustettu, laski riittävästi valoa huoneeseen.

Ville ryhtyi heti valmistamaan sammalista vankilaansa makuusijaa, ja vielä samana aamupäivänä siirrettiin Iivana uuteen asumukseensa. Hän tuli suosiolla, osaksi siitä syystä, ettei vastustus kolmea aseistettua miestä vastaan olisi kannattanut, osaksi ehkä senkin tähden, että hän luuli viinahiisille mahdolliseksi päästä vankilaan sisälle. Varovaisuuden vuoksi pantiin Iivanalle vankilaan vietäessä kääre silmäin eteen. Iivana kiitti hyvin nöyrästi, kun sekä kääre poistettiin silmiltä että käsiraudat ranteista, mikä antoi minulle aiheen Villen lukittua oven virkkaa: »Taitaa tuolla miehellä ollakin sydän oikeassa paikassa.» Ville vastasi kuivasti: »Ehkä niinkin, muu ruumis ainakin varmasti on.»

Illalla lähdimme kaikki kolme rannalle onkimaan. Olimme jo ehtineet saada muutamia kaloja, kun äkisti viereiseltä järvenrannalta pamahti kolme laukausta, ja ilkeä haulien suhahdus kuului. Hyppäsimme heti rantapensaitten suojaan. Ville ja setä olivat päässeet onnella, mutta minulla oli kaksi järeätä haulia käsivarressani, kaikeksi onneksi vasemmassa. Haulit, jotka olivat pienen pyssynkuulan kokoisia, olivat menneet käsivarren läpi luuta vahingoittamatta ja näkyivät nahan alta. Ville leikkasi ne heti esille. Käsivarsi oli viikon ajan hyvin arka, mutta mitään tartunta-ainetta haulit eivät vieneet mukana haavoihin, koska nämä pian paranivat.

Ville nosti kepin avulla lakkinsa kiven takaa näkyviin, ja heti paukahti uudestaan laukaus. Tiesimme siis, mitä meillä oli odotettavana, jos näyttäydymme rannalla. — Kyttyräinen miehineen oli palannut Iivanan kalastuspaikalle, ja pahaa aavistaen olivat miehet ruvenneet kulkemaan pitkin järven rantaa, kunnes huomasivat meidät. Jos he olisivat uskaltaneet ryömiä järvenrantaa lyhyemmälle ampumavälille, olisi heidän julma murhayrityksensä voinut onnistua, sillä onkiessamme ei kukaan meistä tullut tarkanneeksi vastaista rantaa. Nyt oli ampumaväli liian pitkä. Kiitimme Jumalaa henkemme pelastuksesta.

Niin kauan kuin vihollisemme meitä vahtivat, oli meidän melkein mahdoton päästä saaresta pois, ennenkuin yöt pimenivät. Mutta siihen oli vielä pitkä odotusaika. Ville ei sanonut jaksavansa niin kauan odottaa. Hän uhkasi, että ainakin Kyttyrä-Jaskalta itseltään pian »korvat karsitaan tahi kaula katkotaan».

Jo seuraavana aamuna täytyi kuitenkin Villen kokea, ettei hän ollut tietäjän sukua eikä lapsi lappalainen. Hänen rannalle saapuessaan oli satama tyhjä. Molemmat veneemme oli vedetty maalle vastaiselle rannalle, ja omalla veneellään soutivat Kyttyräinen ja hänen miehensä uistinta järvellä lähestymättä kuitenkaan järkevästi kyllä ammuttaville.

Tällä kertaa olisi käynyt hyvin, jos olisi seurattu minun neuvoani ja pidetty vahtia rannalla. Kyttyräinen, joka oli erinomainen uimari, oli jollain tavalla onnistunut pääsemään saarelle ja korjannut kaikki veneet haltuunsa. Hänen sitä tehdessään olisi ollut helppo asia ottaa hänet kiinni. Mutta Ville väitti, ettei Kyttyräinen ikinä yrittäisikään päästä saarelle, niin kauan kuin hän tiesi siellä olevan aseistettuja miehiä. Ja kun setä kallistui samaan käsitykseen, ei pidetty vahtia. — Saimme myöhemmin tietää, että kun Kyttyräinen myöhään illalla oli nähnyt savua nousevan saaren keskipaikalta, oli hän aivan oikein arvannut, että olimme kaikki lähteneet sinne, ja silloin hän oli uimalla lähtenyt satamaamme. Hänen oli onnistunut heittää uistinsiimaan sidottu kivi rantapensasiin siten, että saattoi siiman avulla vetää itsensä maalle.

Mikä oli tapahtunut, oli tapahtunut eikä ollut enää korjattavissa. Kun setä ja minä tulimme rannalle, oli Ville jo kelopuusta tehnyt lautan, mutta kömpelö oli tämä alus, jos nopeista liikkeistä tuli kysymys.

Rannalle tultuamme rupesin heti riisumaan vaatteita päältäni aikoen uida toiselle rannalle ottamaan veneitä takaisin. Setä ei kuitenkaan laskenut minua lähtemään. Kyttyräisellä oli helpposoutuinen vene. Hän oli nyt noin puolen kilometrin matkan päässä saaren rannasta. Mutta kun minun täytyi virran tähden uida lähes sata metriä saarelta, ennenkuin pääsisin rannalle, oli selvää, että Kyttyräinen tulisi saavuttamaan minut ennen takaisin ehtimistäni ja voisi ampua minua luodikolla pysytellen itse niin loitolla, ettei hänen veneensä olisi saarelta päin ammuttavissa.

Veneet airoineen, jotka vastaisella rannalla viekoittelivat, olivat selvästi ainoastaan meitä varten ilkeästi viritetty loukku.

Kun vihollisemme huomasivat, ettei heidän loukkunsa saanut meitä houkutelluksi, he soutivat maalle. Hetken päästä höyrysi jo heidän patansa tulella, joka oli sytytetty noin kolmensadan metrin päähän saareltamme.

Ville, joka vanhana kaartilaisena oli hyvä ampuja pitkiltä matkoilta, pyysi nyt sedältä lupaa saada särkeä heidän patansa palkaksi veneenvarkaudesta. Mutta setä luuli parhaaksi, että miehet pysyivät tietämättöminä aseittemme kantavuudesta. Ei hän myöntynyt Villen pyyntöön silloinkaan, kun yksi

miehistä tervehti meitä ampumalla kahdentoista kaliiberin pyörökuulan meitä kohti. Kuula litistyi kiveä vasten tuskin kahta metriä sedästä.

Ampuja oli Kyttyräinen.

Huomasin sedän punastuvan suuttumuksesta. Jos nyt olisimme tahtoneet maksaa samalla rahalla ja kaikki kolme tähdäten Kyttyräistä ampuneet samalla kertaa, on luultavaa, että rosvon henki olisi siihen paikkaan sammunut. Ville oli kaartissa saanut ampumamitalin siitä, että hän neljänsadan askeleen päästä oli kymmenen kertaa peräkkäin osunut tavalliseen kokovartalotauluun.

Peräydyimme pensaihin.

Syötyään lähtivät miehet uudestaan järvelle. He näyttivät olevan hyvällä tuulella, koska rupesivat veneestä ilkkumaan meille, viitaten veneisiimme, jotka olivat nyt heidän hallussaan. Setää he eivät saaneet täten ärsytetyksi, mutta näin, miten Villen sormia kutkutti. Hän pyysi saada lähettää edes pari kuulaa vinkumaan miesten pään yli. Sitten saisin minä uida veneitä noutamaan, jolla aikaa Ville lupasi vastata siitä, etteivät miehet yrittäisi minua häiritä. Tietysti hänen ei tarvitsisi enää ampua ilmaan, jos joku miehistä yrittäisi ruveta soutamaan.

Minä olin sillä välin kypsyttänyt toisen tuuman, joka tosin ei tuottaisi veneitämme heti haltuumme, mutta sen sijaan, jos hyvin kävisi, saattaisi vihollisemme käsiimme.

Kanuuna hovilinnan katolla oli rihlattu, ja tähtäyslaite näytti olevan tarkasti tehty. Se oli siis arvatenkin tarkkakäyntinen ampuma-ase. Myöskin siihen kuuluvan ruutimitan olin jo löytänyt. Kysyin sentähden sedältä, enkö saisi yrittää kanuunanlaukauksella ruhjoa venettä. Jos osaisin juuri vesirajaan, olisi vuoto niin suuri, etteivät miehet jaksaisi pitää venettä tyhjällään.

Setä antoi heti myöntymyksensä. Määräsi ehdoksi vain, että yrittäisin olla osumatta miehiin. Myöskin Ville mielistyi ehdotukseen ja arveli tämän olevan ensimmäisen kerran, jolloin roistoja vastaan täytyi turvautua tykistöön. Ainakin Suomessa. Hyvin mielellään olisi hän tullut minun mukaani, mutta setä arveli, että hän rannalla ehkä voisi olla suuremmaksi hyödyksi. — Kiiruhdin siis hovilinnaan, ja kymmenen minuuttia myöhemmin oli kanuuna panostettu ja sytytysruutia sankissa. Miehet olivat tulleet vielä lähemmäksi rantaa. Arvioin ampumavälin olevan 450:n metrin paikoille. Haavojani käsivarressa kirveli ilkeästi, ja minua ilahdutti jo edeltäkäsien miesten nolostuminen, jos osuisin heidän alukseensa.

En voinut heti laukaista asettani, sillä tuuhea koivu oli minun ja veneen välillä. Ampumaviivan ollessa taas hetken perästä esteetön oli vene suunnattu suoraan minua kohti. Miesten pyssyt olivat veneen kokassa, ja miehet olivat nousseet seisomaan tuhdoille. He arvatenkin lauloivat jotain herjauslaulua meistä, sillä he huitoivat käsillään ja polkivat tahtia.

Nyt oli minun hetkeni tullut. Tähtäsin ihan vesirajaan ja vein sytyttimen sankkiin.

Onni minulle, että sytytin sivulta päin. Edellisellä laukauksella, joka oli paljaalla ruudilla ammuttu, kanuuna ei ollut paikaltaan siirtynyt. Mutta nyt, kun oli noin kolme vertaa enemmän ruutia kanuunassa kuin silloin ja raskas suippoluoti panoksen edessä, kimposi aseeni enemmän kuin metrin taaksepäin. Jos olisin seisonut siinä, jossa tähdätessäni olin, olisi ase surmannut laukaisijansa. Savun poistuttua rupesin laukaukseni tulosta tarkastamaan.

Sellaista tulosta en ollut laukauksestani ymmärtänyt odottaa. Vene oli parrasta myöten vedessä. Yksi mies ui hyvää vauhtia rannalle päin, ja kaksi pysytteli veneen partaassa kiinni. Tykinkuula oli sattunut ihan tarkoitettuun paikkaan, oli lyönyt keulan poikki ja siinä olevat pyssyt pirstaleiksi, halkaissut emäpuun keulasta perään ja jälkimmäiseen paikkaan tehnyt reiän, josta olisi miehen pää hyvin mahtunut lävitse. Kuula oli tehnyt hävitystoimensa niin perinpohjaisesti, ettei esineestä ikinä enää sopinut venettä tehdä.

Kiirehdin alas rantaan. Setä ja Ville ajoivat lautallaan kaikin voimin uivaa miestä — itse Kyttyräistä — takaa. Huomasin jo selvästi, että uimari oli tässä kilpailussa voittava, ja pian näin takaa-ajajain heittävän yrityksensä ja kääntyvän upoksiin menevään veneeseen päin. Hetken perästä olivat he jo hinaamassa venettä miehineen saartamme kohti. Hitaasti kävi matka. Heidän lähestyessään rantaa olin jo pidentänyt rannassa olevaa vetoköyttä parikymmentä sylvä. Muuten olisi rantaan pääsy heille ollut mahdoton.

Miehet, jotka eivät osanneet ainoatakaan uimaliikettä, olivat jo niin kangistuneet, etteivät omin voimin päässeet rannalle, vaan heitä oli autettava. Uupuneesta tilastaan huolimatta he yrittivät ryhtyä vastarintaan, kun heidät oli käsirautoihin pantava. Ja Iivanan huonetovereiksi saimme heidät ainoastaan väkivaltaa käyttämällä. Seuraavana päivänä olivat he kuitenkin sen verran talttuneet, että setä voi pitää heidän kanssaan poliisikuulustelun. Häpeämättömällä julkeudella he kielsivät kaiken osallisuutensa Kyttyräisen koplan rikoksiin. He olivat muka paluumatkalla Suomeen Venäjän Karjalasta,

ja eräs kyttyräselkäinen kalastaja oli tarjoutunut maksua vastaan veneellään kuljettamaan heidät poikki järven.

Nyt oli siis Kyttyräinen itse ainoa koko koplasta, joka oli vielä vapaana.

Sillä aikaa kuin kävimme viemässä vankimme »vankilaan», oli Kyttyräinen potkaissut molemmat veneemme vesille, arvatenkin itse jalkaisin poistuen. Tuuli oli kiihtymään päin, ja huomasiimme mahdottomaksi lautalla niitä nyt enää saavuttaa. Kun minä haavojeni tähden en kelvannut soutamaan, tarjoutui Ville yksin tuomaan ne takaisin, johon tehtävään meni kaksi päivää. Veneet ajautuivat näet tuulen mukana aina järven pohjoiseen päähän asti. Vasta Sitkajoen suulta sai Ville ne käsiinsä. Takaisin tullessaan hänen tunteensa Kyttyräistä kohtaan eivät olleet oikein lempeitä.

Vedettyänsä veneet maalle kysyi Ville minulta, joko olin huomispäivän päiväkäskyn kuullut.

— En ole. Tokko huomiseksi mitään päiväkäskyä annetaankaan? Muutaman päivän lepo on nyt minun mielestäni hyvin paikallaan.

— Olen jotenkin varma siitä, että minun on huomenna lähdettävä komisariuksen kanssa ajamaan Kyttyräistä takaa. Sinut jätetään taas kotimieheksi.

— Ohoh!

— ...sanoi hämäläinen, kun hämmästyti. Mutta tässä ei kelpaa hämmästyminen. Ellei Kyttyräistä heti ajeta takaa, hän luo itselleen uuden koplan. Tarjokkaita kuuluu olevan vaikka kuinka paljon, vaikk'ei hän tähän asti vielä ole tahtonut ottaa väkeä lisää. On luottanut paremmin tottuneisiin miehiinsä.

— Kyllä pitää olla sillä miehellä, joka Kyttyräisen rengiksi ryhtyy, sydän kivistä ja sekin tervattu.

— On niitä ryhtyjä. Eiväthän ne pikku varkaat ymmärrä ryövärinammatin vaaroja edeltäkäsinkin arvata. Laiskoittelijat luulevat sitä huvittelemiseksi vain.

— Ehkei Kyttyräinen perustakaan enää uutta koplaa, kun nyt on näin huonosti käynyt. Ryhtyy kukaties kunnolliseen elämään.

— Kyttyräinenkö moukaksi? Ei ikinä. Kyttyräinen ei ole niitä miehiä, jotka rahanpuutteesta aikovat köyhtyä. Joko kultaa kukkarossa tai santaa sieraimissa, se on hänen elämänsääntönsä.

— Jos pysyykin roistona, niin eihän tähän matkaan sittenkään niin rajaton kiire ole.

— Kyttyrä-Jaskaa ei voi liian varhain linnaan lähettää.

Seuraavana aamuna sain sedältä vahvistuksen Villen sanoihin. Samalla kertaa sain virallisen määräyksen vartioida parhaimman kykyni mukaan vankeja sedän ja Villen poissaolon aikana. Tämä tehtävä oli minulle vastenmielinen, ja koetin sedälle ehdottaa Villeä vartijaksi ja itseäni sedän seurakumppaniksi. Mutta setä luuli itsellään olevan Villestä enemmän hyötyä Kyttyräisen kiinniottamisessa kuin minusta. Kuten hänellä tietysti olikin. Minun oli siis nurkumatta antautuminen ikävään toimeeni.

Sekä sedältä että Villeltä sain lukuisat neuvot, miten parhaiten voisin suoriutua tehtävästäni, joka ei ollut aivan vaaraton, vaikkakaan ei tosin paljon aikaa vienyt. Enin aika meni koukkujen asettamiseen ja hoitamiseen. Oli näet pakko elättää vangit melkein yksinomaan kalalla. Joka toinen päivä he saivat kalan lisäksi puoliskon leipää miestä kohti ja joka toinen päivä yhdeksi ateriaksi jauhopuuroa, sitäkin määrän mukaan. Kalaa saivat mielin määrin.

Iltapäivällä valmistuivat matkamiehet ja illalla he lähtivät hyvällä myötäisellä matkallensa. Ville lupasi tulla »ennen talvea takaisin, jos siksi saisivat Kyttyräisen kiinni».

Lähtöpäivä oli 10. heinäkuuta.

VII.

Olin siis taas ypö yksinäni. Vaikka nyt asuin talossa ja vaikka talon alustassa asui kolme miestä, tunsin itseni paljon yksinäisemmäksi kuin toverieni edellisen kerran poistuessa. Tämä johtui arvatenkin siitä vastuusta, joka minua painosti.

Sedälle en ollut puhunut mitään siitä, että pääsin talon entisen isännän kirjoituspöytäan. Tahdoin mieluummin säästää pöydän tutkimisen siksi, kunnes saattaisin tehdä sen yksinäni. Tilaisuus oli nyt tullut, ja päätin jo seuraavana aamuna ryhtyä toimeen.

Yö kului ilman minkäänlaista häiriötä. Aamulla nousin varhain laittamaan ruokaa miehille. Onneksi oli talossa pata, joka oli juuri parahiksi suuri kolmen tai neljän miehen päiväannosta varten. Useimmiten keitin vain aamulla. Annokset riittivät kahdeksi ateriaksi. Illaksi saivat miehet leipä- tai puuroannoksensa, välistä paistettua kalaa lisäksi. Kun siihen aikaan vesilintujen rauhoitusaika päättyi jo heinäkuun 15. p:nä ja järven itäisellä rannalla oli monta pitkäa, ruohoisa poukamaa, saatoin hyvin useasti vaihtaa kala-annoksen lintuliemeen. Miehet eivät ainoatakaan kertaa valittaneet ruoasta, niin hävyttömiä, kuin nuo kaksi viimeksi tullutta muuten olivatkin.

Päästyäni aamutoimistani vapaaksi oli yksinäisyyden tunne, joka minulle edellisenä iltana teki elämän niin raskaaksi, kokonaan hävinnyt. Tunsin, ettei vanginvartijatoimeni ehkä tulekaan niin ikäväksi, kuin olin ensin kuvitellut. Ukkossade oli yöllä virvoittanut nääntyvää nurmikkoa, aurinko paistoi nyt pilvettömältä taivaalta. Ikävä oli unohtunut, ja elämä oli kuin silkkiä.

Nyt oli aika tullut kirjoituspöytälaatikon salaisuuden päivänvaloon saattamiseksi.

Avasin laatikon, jonka avainsana oli minulle nyt tuttu. Laatikossa oli, kuten olin toivonutkin, melkoisen iso, täyteen kirjoitettu vihko. Kirjoitus, joka oli ruotsinkielinen, oli tehty vanhanaikaisilla kirjaimilla, joita vielä seitsemännentoista sataluvun loppupuolella paljon käytettiin ja jotka siihen tottumattomalle ovat hyvin vaikeasti luettavia. Se oli ilmeisesti »Latvasaaren kuninkaan» kirjoittama. Ryhdyin heti lukemaan.

* * * * *

»Nimeni on Pythagoras Stålhagne. Olen syntynyt uudenvuodenpäivänä v. 1740. Isälläni, joka oli matematiikan professori Tarton yliopistossa, oli tapana sanoa, että kun hänen varansa myönsivät hänet antamaan minulle vain yhden ristimänimen, antoi hän minulle sen, mikä oli hänen mielestään arvokkain. Luonnonlahjani ja kasvatukseni ohjasivat minut jo aikaisin joko tiedemiehen tai soturin uralle. Suoritettuani akateemiset tutkintoni astuin Ruotsin kuninkaan palvelukseen[1] tykistöinsinööriä ja onnistuin jo nuorena saamaan niin suuren luottamuksen, että muutamain silloin rakennettujen sotalaivain tykistö tehtiin minun kokeilujeni ja tekemiäni mallien ja piirustusten mukaan. Palvelukseni maksettiin hyvin, ja kolmikymmenvuotiaana pääsin jo tekemään ulkomaanmatkan, mikä tosin ei antanut minulle toivottua vastausta siihen kysymykseen, jonka tähden sen olin tehnyt. Mutta sen sijaan se antoi minulle ystävän, joka enemmän kuin kolme vuosikymmentä on uskollisesti minua auttanut ja jonka avulla se tehtävä, johon olen elämäni parhaimmat voimani uhrannut, olisi jäänyt ainaiseksi minulta suorittamatta. Ehkä olisi siinä tapauksessa joku muu ihminen minua onnellisempana sen suorittanut. Ikuisesti ei olisi voinut tämä tehtävä suorittamatta jäädä. Se on siksi ihmiskunnalle liian tärkeä.

[1] *Moni liivinmaalainen siirtyi vielä siihen aikaan Ruotsiin.*

Isaac Newtonin pani putoava omena ajattelemaan syytä siihen ilmiöön, jota nimitämme painovoimaksi ja joka on syynä kappalten painoon. Hän julkilausui sen lain, joka ohjaa kappalten välillä olevaa ns. vetovoimaa.

Tietääkseni ei ole kukaan näihin asioihin perehtynyt koskaan tullut ajatelleeksi muuta selitystä tähän asianlaitaan, kuin että luonnossa on olemassa voima, joka vetää kappaleet toisiinsa niinkuin magneetti 'vetää' raudan luoksensa — jos tuo ilmiö on vetämistä, mistä asiasta en tahdo tässä yhteydessä mielipidettäni lausua.

Ja kuitenkin, vaikka jokainen on pitänyt tämän selityksen niin päivänselvänä, että sen vastaansanomista pidettäisiin varmana todistuksena järjen vararikkoon joutumisesta, uskallan väittää, että Newton'in kirjoista ei etsienkään löydetä ainoatakaan lausetta, jota voisi pitää tukena siihen, että Newton itse oli vakuuttunut tämän selityksen varmuudesta. Asia on täten selitettävissä. Sitä en kiellä. Newtonin nero riitti itse tosiasian varmistamiseen, mutta se ei riittänyt tuomaan ilmi sen syyt. Ja tämä suuri tiedemies halveksi esittää tosiasiana sellaista, joka on kyllä hyvin otaksuttavaa ja jota monet ilmiöt tukevat, mutta joka kuitenkin pysyi vain hypoteesina, varmaa tieteellistä todistusta vailla.

*Tähän näin päivänselvänä pidettyyn selitykseen en ole koskaan uskonut. Painovoiman lain voi selittää toisestakin syystä johtuvaksi kuin kappaleissa olevasta vetovoimasta, joka ne vetäisi toisiinsa. Voi ajatella, että on luonnossa olemassa jokin voima, joka *avaruudesta käsin vaikuttaa paineena ja painaa kappaleet toisiinsa kohti*. Tämä voima siis niin sanoakseni työntää maan ja maan päällä olevat »painavat» kappaleet toisiinsa kohti.*

Kappaleissa ei ole siis olemassa mitään semmoista vetovoimaa, joka ne vetäisi toisiinsa. Vaan niiden

ulkopuolella on olemassa luonnossa oleva paine, joka ne painaa toisiinsa. Tästä syntyy kappalten painoksi nimitetty ominaisuus. Tämä on minun vakaumukseni. Ja tämä vakaumus ei ole nyt enää hypoteesi. Se on minun todistamani tosiasia. Ja todistukseni luonne on semmoinen, että jokainen, joka on tämän todistukseni nähnyt — sanon tahallani: nähnyt —, hyväksyy heti selitykseni.

Selitykseni ulkoapäin tulevasta paineesta oli minullekin vuosikymmeniä hypoteesi vain, rakas hypoteesi. Mutta kun ensimmäisen kerran hypoteesistani johtuvalla tavalla onnistuin kumoamaan painovoiman, muuttui hypoteesini tieteelliseksi tosiasiaksi, faktumiksi. Ja vaikkakin tämä tosiasia on minut ajanut elinkautiseen maanpakoon, en kadu sittenkään elämäntyötäni. Yhden, tai oikeammin kahdenkin ihmisen elinkautisella maanpaolla ei ole liian kalliisti maksettu keksintö, josta ihmiskunnalle tulee koitumaan suurempia etuja kuin kaikista niistä keksinnöistä yhteensä, mitkä tähän asti on tehty. Sanani voivat tuntua itsestään ylvästelyltä, mutta ne eivät sisällä liioittelua, olen siitä varma.

Viittasin siihen, että keksintöni on minulle itselleni ja pojalleni tuottanut tuhoa. Minulle on käynyt niinkuin tuolle muinaiselle keksijälle, joka näytti keksintönsä keisarilleen. Kun keisari kysymyksestään sai tietää, ettei kukaan muu ihminen voinut tehdä sitä, mikä keisarin nähden oli tehty, käski hän palvelijansa paikalla surmata keksijän. Muuten hänen keksintönsä veisi tuhansilta ihmisiltä heidän jokapäiväisen leipänsä. Minua ei surmattu, ja olen siitä kiitollinen, sillä pääsin siten elämäni työn päättämään, täydentämällä ja tieteellisesti selittämällä keksintöäni. Tämä työ, joka on vaatinut kolmattakymmentä vuotta, on tällä saarella suoritettu.

Sillä kun kuninkaalleni uskoin salaisuuteni, tarjoten sen ensi sijassa omalle kansalleni, luuli hän sitä ensin joksikin sopimattomaksi ilveilyksi. Mutta kun hänen ja neljän upseerin läsnäollessa nostin tuhat kiloa painavan kanuunan lavetiltaan ja tein sillä, ikäänkuin sotilas kiväärillään kuninkaalle kunniaa, joutui kuningas pelästyksestä suunniltaan ja karkoitti minut tähän kaukaiseen seutuun. Kuoleman uhalla minun on kielletty ikinä poistumasta tästä takamaasta. Minua luullaan jumalattomaksi taikuriksi.

*Sinä, joka nämä sanani luet, ihmettelet. Et voi sanojani todeksi uskoa. Astu sentähden tämän talon katolle. Sieltä olet löytävä malmista valetun kanuunan, jonka »paino» on 800 kiloa. Se »painaa» 800 kiloa siinä ymmärryksessä, että sen *vis inertiae*, sen hitausvastus on 800:n kilon painoisen esineen hitausvastus. Ellen olisi tätä hitausvastusta siihen jättänyt, ei sillä voisi ampua — potkahdus lennättäisi sen metsään. Nosta kanuuna lavetiltaan olallesi. Se ei ole raskaampi kuin samankokoinen paperikäärö. Vaikka kuinka korkealle ilmaan saat sen nostaa. Mutta varoitan sinua laskemasta sitä edes kymmentä senttimetriä alemmaksi, kuin se lavetilla maatessaan on. Sillä silloin uhkaa jo vaara, että se poistuu siitä tasapainotilasta, jonka olen sille määrännyt, ja ruhjoo jalkasi. Mutta niin pian kuin se taas saatetaan tasapainotasoonsa tai korkeammalle, ei se ole enää painolain tavallisen voiman alainen.*

Kehoitan sinua tämän tekemään. Vasta pidettyäsi kanuunaa olallasi lue kirjoitukseni jatko. En ole näet tätä kirjoittanut jonkun sellaisen luettavaksi, jonka järki, jos se on terve, kieltää hänet sanojeni totuuteen uskomasta, kunnes hän ensin on itse kokenut, että puheeni on tosi — — —».

Tähän asti olin jonkinlaatusella ihmettelyn sekaisella uteliaisuudella lukenut muistiinpanot. Mutta nyt läjähdysin vihon kokoon ja heitin sen laatikkoon takaisin. Jo olin saanut ne tiedot tämän talon entisestä asujaimesta, joita olin niin hartaasti halunnut.

Se, joka tuommoisia tieteellisiä hullutuksia haaveilee, sopinee ikiliikkujan keksijäksi tai joksikin sen tapaiseksi. Mutta merirosvoksi hän ei kelpaa. Mikään valtiollinen vehkeilijä hän ei myöskään ole. Joko hän on todella ollut sotaväessä insinööri, joka mielenvikaiseksi tultuaan on käynyt ympäristölleen niin vaivaa tuottavaksi, että on ollut pakko karkoittaa hänet tähän kaukaiseen valtakunnan osaan, taikka on karkoituskkin hänen sairaan mielentilansa kuvitteluja. — Parempionniseksi olisin suonut näitten suojien entistä asukasta. Se minussa kuitenkin herätti tyydytyksen tunteen, että tuonlaatuiset mielenvikaiset useimmiten ovat persoonallisesti onnellisia ihmisiä. Heidän aatemaailmansa ei tuota heille pettymyksiä, vaan runsasta tyydytystä. Latvasaaren kuningas oli omistanut kaikki, mitä jokapäiväisen elämän tarpeisiin kuuluu, jopa runsaassakin määrässä. Mielisairaudestaan hän muistiinpanoistaan päättäen ei ollut itse tietoinen, ja hänen poikansa on kaiketikin hänestä pitänyt hellää huolta. Hän on ehkä pitänyt itseänsä yhtä onnellisena ihmisenä kuin muinainen Lydian kuningas, jota vain Solon ei voinut onnelliseksi katsoa.

Ajatukseni olivat käyneet ikäviksi. Haihduttaakseni ikävystymistäni lähdin saarelle kävelemään, ja pian olivatkin ajatukseni taas nykyisyydessä kiinni. Mutta arvaamaton löytö vei ne uudestaan tämän saaren entiseen asujaimen. Saaren pohjoisessa päässä oli muutamien jättiläiskoivujen varjostamana hautakappeli: saman miehen hauta, jonka elämäkerran alku hetki sitten oli kääntänyt ajatukseni miettimään ihmiselämän kohtaloja. Olin käydessäni edellisen kerran tässä paikassa tullut kulkeneeksi hautarakennuksen pohjoiselta puolelta, miltä sivulta se oli kokonaan tiheitten pensaitten peitossa.

Hautakappeli, jos sitä siksi voi sanoa, oli tehty yhdestä ainoasta suunnattoman suuresta ruskeanpunaisesta graniittilohkareesta. Sen ulkosivuihin ei ollut kivihakku koskenut, mutta oviaukko, joka oli etelään päin, ja itse hautakammio oli taiteellisesti hakattu ja kaunistettu. Oviaukon sulki takorautainen ristikkoportti, joka oli todellinen taidetaannon mestariteos. Keskellä hautakammion lattiaa lepäsi korotetulla ruumisalttarilla kaksi mustasta graniitista tehtyä kaunista ruumisarkkua, joista kuitenkin toinen oli tyhjä. Sen kansi oli asetettu lattialle. Takaseinässä oli kaksi valkoista marmoritaulua. Toiseen oli latinankielellä kaiverrettu hautakirjoitus:

TÄSSÄ LEPÄÄVÄT SEN MIEHEN MAALLISET JÄÄNNÖKSET, JONKA NIMI ELÄMÄSSÄ OLI PYTAGORAS STÅLHAHNE.

Hänen elämäntyönsä on kerran tuottava ihmiskunnalle

suuren maallisen siunauksen.

Älkööt ihmiset sitä kiroukseksi kääntäkö.

Syntymä- ja kuolinvuodet puuttuivat, mutta varsinaisen hautakirjoituksen alle oli kaiverrettu ajatelma »Principes mortales, republica aeterna«, mikä jotenkin vastaa suomalaista sanontaa »mahti ei mene maan rakohon, vaikka mahtajat menevät«.

Edessäni oli siis saman miehen hauta, jonka sekapäisiä muistiinpanoja äsken myötätuntoisena olin lukenut. Tyhjä arkku oli tietenkin pojalle varattu. Paikka teki korkeine lehtevine koivuineen keskellä kosken kohinaa erinomaisen rauhaisan leposijan vaikutuksen ja herätti minussa vakavia ajatuksia kaiken maallisen katoavaisuudesta. Istuin kauan hautakammion edessä syviin mietteisiin vajonneena.

Mutta elävä elämä vaatimuksineen poisti vihdoin nämä ajatukset. Kolme nälkäistä miestä odotti leipäannostaan, ja minun täytyi kiirehtiä vainajan nykyisestä asumuksesta siihen asumukseen, missä hän oli elämänsä päivät viettänyt.

Illallisen jälkeen istuuduin palatsin portaille. Tähti toisensa jälkeen ilmestyi taivaalle, tuikkien kesän heikolla valolla. Minut valtasi halu Stålhahnen tähtitähystimellä katsella tähtitaivasta, ja astuin torniin nostaen yhdellä ainoalla otteella tähystimen paikalleen katolle. Minulla oli vähäisen aavistusta siitä, miten tätä kojetta oli käytettävä, ja muutaman turhan yrityksen jälkeen onnistuin sen avulla hetkisen ihailemaan jotain vilkkuvaa tähteä. En ymmärtänyt kuitenkaan koneistoa oikein hoitaa. Tähti poistui näkökentästä enkä onnistunut enää saamaan kojettani oikeaan suuntaan. Laskin tähystimen säilytyspaikkaansa takaisin ja aioin poistua.

Samassa johtuivat mieleeni muistiinpanojen haaveilut kanuunasta, joka ei muka mitään painanut. Ikäänkuin tuntien sisällistä tarvetta puolustaa luonnonlakia lykkäsin asean vaakasuoraan asentoon, kyykistyin, tein liikkeen muka nostaakseni kanuunan olalleni, ja — kaamea tunne! — näin itseni seisomassa katolla *kanuuna olallani*. Se oli irtaantunut lavetistaan ja minä kannoin sitä olallani. Semmoinen kauhun tunne valtasi minut, että kaikki jäseneni kangistuivat ja kanuuna putosi hirvittävästi jysähtäen tornin vaskikatolle. Vielä tänään en käsitä, miten tuo saattoi tapahtua minua musertamatta. Kaikki jäseneni olivat eheät, ja tuo hirvittävä metallimöhkäle makasi jalkaini vieressä.

Samassa kieltäytyi järkeni uskomasta, että kanuuna oli todella ollut olallani. Koko tuo ajatus, että olisin tuota esinettä olallani kantanut, tuntui minusta niin mielettömän hullunkuriselta, että purskahdin aika nauruun. Noituus murtui. Ymmärsin, että olin puolipimeässä tullut jotenkin irroitaneeksi kanuunan lavetistaan ja että se oli luiskahtanut katolle. Äkillinen pelästys oli samassa tajuntaani loihittanut haaveilijan väitteet, jotka aamupäivällä olin lukenut, ja saattanut minut luulemaan ne nyt itse toteuttaneeni ja todella kantaneeni hänen kanuunaansa. Tuommoisia hullunkurisia kepposia voi mielikuvitus tehdä sille, joka ei sitä ajoissa ohjaa, vaan lukee hulluttelijan kaikkia hullutuksia.

Olin siis päässyt selvään tajuntaan takaisin. Se minua vain suututti, että varomattomasti olin saattanut kanuunan semmoiseen kuntoon, ettei sillä voinut ampua. Ehkä onnistun huomenna saamaan tuon raskaan möhkäleeni takaisin paikallensa, että voin ampua asianomaisen kunnialaukauksen, kun setä ja Ville palaavat viimeinen pahantekijöistä mukanaan. Hyvä, ettei edes katto aivan pahoin särkynyt.

Ja kuitenkin! Muistin niin selvästi, miten nousin kyykistyneestä asennostani ja seisoin tuossa katolla kanuuna olalla. Tuo vaikutelma oli miltei poistumattomasti tajuntaani kaivertautunut. Mutta järki kielsi sen. Ja ihminen on järkiolento. Ellei hän aistimiensa vaikutelmia järjellensä ohjaa, hän pettyy surkeasti.

Menin nukkumaan ja nukuin yöni oivallisesti. Monta hullutusta voi kesäinen yö loihittia ihmisen aivoihin, mutta aamulla ne ovat haihtuneet kuin savu tuuleen. Nyt aamulla olivat aivoni taas mitä parhaimmassa kunnossa. Hymyillen kuvittelin itsekseni, mitä Ville tai setä tuumisivat, jos rupeaisin heille unennäköjäni kertoilemaan. Paljon pilkkaa tulisi varmaan osakseni. Viisainta oli olla niistä mitään kertomatta.

Päästyäni talousaskareista vapaaksi menin katsomaan yöllisten hulluttelujeni näyttämöä. Lavetistaan irtaantunut tykki oli siinä käsin kosketeltavana todistuksena, etten ollut koko tuota tapahtumaa sängyssäni maaten uneksinut.

Yliseltä löysin pian muutamia väkipyöriä taljoineen. Muutamista tukevista riu'uista laitoin kolmijalkaisen nostohevon, ja päivällisaikana rupesi kanuuna nousemaan siitä kolosta, minkä se oli kattoon tehnyt. Nostaminen ei kestänyt montakaan minuuttia. Kanuuna lähenteli lavetin korkeutta. Tunsin miten vastus äkisti rupesi vähenemään, ja kun kanuuna oli lavetin tasalla, höltyi samassa taljaköysi. Vastus oli lakannut. Hilasin vielä. Kanuuna nousi. Nyt se oli puoli metriä lavettia korkeammalla. Siirsin lavetin kanuunan alle ja laskin taljaköyden kädestäni. Kanuuna jäi riippumaan ilmaan. Se ei jaksanut voittaa hankausta väkipyörissä eikä painunut paikalleen lavetille.

Jo rupesi asia minua peloittamaan. Olenko järjiltäni? Nythän on sydänpäivä ja päivänvalo niin selkeä, kuin miksi aurinko voi sen tehdä. Kieltäydyin uskomasta öisiin kummitusnäkyihin. Kieltäydyin uskomasta, ettei lähes tonnin painava malmikappale jaksa voittaa väkipyörien kitkaa. Rupean siis taljojani tarkastamaan. Niissä täytyy jonkin olla epäkunnossa, koska eivät laske tykkiä painumaan paikalleen. Mutta vikaa on mahdoton löytää. Painan kanuunaa alaspäin. Taljat rahisevat ja kanuuna painuu hiljaa paikalleen lavetille.

Menin heti tornista pois. Kun järki ja aistimet ovat näin ilmeisessä ristiriidassa, ei ole suotavaa seistä korkealla katolla. Ellei tämä saari ole ihan noiduttu, selkenee kai kummitus minulle ennen iltaa.

Päivällisen jälkeen oli tapahtuma minusta mahdottomampi kuin koskaan. Koetin ratkaista vaikeaa matemaattista tehtävää ja onnistuin. Mikään tilapäinen järjen kykenemättömyys toimintaan ei minua siis vaivannut. Ehkä jotkut aivosolut, jotka matemaattisiin tehtäviin eivät olleet tarpeen, olivat joutuneet epäkuntoon. Niin uskoin.

Uudestaan lähdin nyt torniin ja poistin nostohevon taljoineen. Arastellen kyykistyin vielä kerran kanuunan alle, tartuin siihen käsin kiinni ja toivoen tällä kertaa järjellisempää tulosta oikaisin itseni pystyyn.

Seisoin siinä vielä kerran kanuuna olalla.

Tällä kertaa en pelästynyt. Hylkäsin kaikki järkipäätelmät ja päätin olla järjetön, jos aistimieni todistus vaatii minua sitä olemaan. Nostin kanuunan molemmin käsin niin korkealle, kuin kädet ylettyivät. Se ei ollut mitenkään raskaampi kuin paperikäärö. Painolaisissa oli jokin vika.

»Vasta pidettyäsi kanuunaa olallasi lue kirjoitukseni jatko.»

Salamantapaisesti uudistuivat nämä sanat muistiini. Annoin painolain olla painolakia ja järjen olla järkeä. Panin varovaisesti kanuunan takaisin paikalleen ja kiiruhdin alas.

* * * * *

Vapisevin käsin otin käsikirjoituksen esille ja ryhdyin tällä kertaa monin verroin suuremmalla harrastuksella lukemiseen. Käsikirjoitus jatkui näin:

»Olen sanonut, että ensimmäinen ulkomaanmatkani, jonka tein jo kolmikymmenvuotiaana, ei antanut minulle vastausta siihen kysymykseen, joka oli matkan aiheuttanut, mutta antoi minulle sensijaan uskollisen ystävän.

Matka tehtiin Egyptiin, lähemmin sanottuna nykyisen Assuanin (lue: Essjenin) — vanhain Syenen — kivilouhoksiin. Laskuni ja tutkimukseni olivat näet vieneet minut siihen johtopäätökseen, että vanhoilla egyptiläisillä on täytynyt olla jokin salainen tieto, joka teki kappaleet heidän käsissään kevyemmiksi kuin ne muuten ovat. Toisin sanoen: he tunsivat jonkin tavan, jolla voivat painolain voimaa vähentää. Ellei heidän insinööreillään ole ollut toisia tietoja luonnon voimien käyttämisestä ihmisen palvelukseen, kuin nykyajan ihmisillä on, ei heille olisi käynyt mahdolliseksi kuljettaa noita mahdottoman suuria kivilohkareita, jotka vielä valtavina näytteinä todistavat myöhemmän ajan ihmisille heidän nerostansa.

Tarkoitukseni oli siis kiviltä houkutella heidän salaisuutensa, jos niillä semmoinen oli.

Assuanissa tutustuin erääseen arabialaiseen, jonka harrastukset olivat omansa tekemään meistä ystävät. Hän samoin kuin minäkin oleskeli päivät pitkät kivilouhoksissa, joista hän etsi muinaismuhamettilaisia käsikirjoituksia. Kun kummankin harrastukset siis olivat tieteellisiä, mutta emme kuitenkaan tarvinneet toisissamme kilpakumppania pelätä, saatoimme olla toisillemme suureksikin avuksi. Sovimme, että jos jompikumpi meistä tekee löydön toisen tutkimusalalta, hän empimättä antaa sen toiselle. Hyvä vaihtokauppa siis, joka ei voinut muuta kuin tuottaa hyötyä kummallekin. Ja kun minulla oli onni löytää koraanikäsikirjoitus yhdeksänneltä vuosisadalta, joka

Akmedin — se oli uuden tuttavani nimi — mielestä oli verrattoman arvokas, olin saanut ystävän koko elämäni ajaksi. Eri uskomme ei häirinnyt ystävyttämme. Akmedia ei vaivannut hänen uskolaistensa tavallinen ahdasmielisyys, ja huomasin pian, että hän tunsu minun uskontoni paljon paremmin kuin minä hänen.

*Sanoin, että yhteinen etu oli aluksi vienyt meidät yhteen. Tämä on kuitenkin ymmärrettävä niin, että minulla itselläni oli tästä suurin hyöty. Ilman Akmedia olisi keksintöni ehkä vielä tekemättä. En osannut näet lukea muinaista egyptiläistä kirjoitusta.[1] *Akmed osasi.* Hän oli tutkimusmatkoillaan kotimaassaan Arabiassa löytänyt erään korkeasukuisen egyptiläisen matkustajan hautakiven, jossa paitsi arabialaista kirjoitusta oli myöskin kirjoitus kahdellakin hänelle tuntemattomalla kielellä. Vertaamalla eri kirjoituksia toisiinsa sekä niihin kirjoituksiin, jotka hän oli tavannut egyptiläisistä muistomerkeistä, hän oli huomannut, että toinen outo kirjoitus oli egyptiläisten vanhaa ja toinen uudempaa, koptilaista kirjoitusta. Hänen oli onnistunut ne tulkita ja Assuanissa hän opetti minulle edellisen, jonka itsekkin ymmärsin olevan minun tutkimuksiani varten ehdottomasti tarpeen. Arabialaisesta käsikirjoituskokoelmasta, joka on kirjastoni lasikaapissa, olet löytävä täydelliset selitykset tuohon kirjoitukseen sekä myös useita kirjoituksia tällä kielellä, jotka Egyptissä ollessani muistomerkeistä jäljensin.*

[1] Hieroglyfitutkimus on kuluneen vuosisadan työtä.

Jos olettamukseni vanhain egyptiläisten salaisista tiedoista oli oikea, on hyvin luultavaa, että nuo tiedot ovat olleet perintösalaisuutena jollakin erityisellä suvulla tai perheellä, jonka perheen jäsenet ovat olleet johtomiehinä vuorenlouhimis- ja kivenkuljetustyössä. Salaisuutensa he pitivät arvatenkin erinomaisen tarkasti kätkettynä, ja perheen ehkä sukupuuttoon kuoltua oli salaisuus unohtunut ja nuo suurenmoiset kivityöt pakostakin lakanneet, kun näitä suunnattomia lohkaraita ei enää voitu käsitellä ja kuljettaa. — Tämä oli teoriani.

Kuten olen sanonut, eivät tutkimukseni Assuanissa minulle tuottaneet muuta kuin Akmedin uskollisen ystävyuden ja taidon tulkita muinaisegyptiläisten kieltä. Tämäkään tulos ei ollut halveksittava.

Sillä kaksi vuotta tämän jälkeen sain ystävältäni tämän kirjeen:

'Akmed Tutkija ystävällensä Pytagoraalle.

Terve. Löysin Assuanista eräästä vuoren käytävästä kirjoituksen, josta ymmärrän, että on olemassa toinenkin muinaisegyptiläinen vuorilouhos täältä kaukana etelässä. Tie sinne on hiekka-aavikkoa, mutta tiellä on ainakin muinoin ollut pari keidasta. Jos voimme varustaa kuuden kamelin karavaanin, ei ole luullakseni mahdotonta päästä sinne. Paikalla on kirjoituksen mukaan vettä ja palmupuita. Minä omistan kaksikymmentä naulaa hopeata. Jos voit hankkia yhtä paljon, on matkamme taattu.

Ellet sinä matkan vaaroja ja vaivoja pelkää, kirjoita minulle asiasta ja tule itse niin pian, kuin voit valmistua. Täällä minä teen tarpeelliset valmistukset. Tuo mukanas kahdeksan tai kymmenen semmoista hyvää pyssyä, kuin sinulla täällä ollessasi oli, ja hyvä varasto ruutia. Lyijyä on minulla. Ellet ole saapunut, kun on kymmenes kuukausi tästä päivästä lukien kulunut, lähden yksin.

Elä Herran suojassa. Hyvästi.

Tämän kirjeen kirjoitin 5. p:nä Ramadan-kuuta Hedsjran vuotena 1188.'

Tultuani Egyptistä kotimaahani takaisin olin mennyt naimisiin. Vaimoni oli rikas. Meille oli syntynyt poika, jonka syntyminen oli maksanut äitinsä hengen, ja olin surusta syvästi murtunut. Akmedin kirje antoi minulle elämänhalun takaisin. Mainitun rahasumman kokoon saaminen ei tehnyt minulle vaikeuksia. Tein siis tarpeelliset varustukset, sain virkaloman epämääräiseksi ajaksi, uskoin poikani erään sukulaisen haltuun ja purjehdin ensimmäisellä sopivalla laivalla Espanjaan ja sieltä Egyptiin.

Kun tapasin ystäväni Assuanissa, oli kaikki tärkeimmät valmistukset jo tehty. Akmedilla oli kuusi veljeä, kaikki ammatiltaan kamelinajajia. Nämä olivat äsken palanneet kauppamatkalta sisä-Afrikasta, ja Akmedin oli onnistunut saada heidät palvelukseensa. Heillä oli omat kamelit; kaikki näyttivät olevan sitkeitä eläimiä. Matkalla tutustuin miehiin, jotka olivat kaikin puolin kunnollisia. Harvoin näkee niin upeata väkeä kuin nuo seitsemän veljestä.

Matkamme hiekka-aavikon läpi ei ollut oikeastaan vaarallinen, sillä vettä löysimme useassakin paikassa, mutta minulle, joka olin erämaamatkoihin tottunut, kovin rasittava. Aavikossa jalka painui hiekkaan kehräsluuhun asti. Ja kamelilla ratsastaminen ei kuulu elämän ihanimpiin nautintoihin. Kun kolme viikkoa kestäneen matkan jälkeen saavuimme sen vuoriston reunalle, mistä alkaen meidän piti

ruveta kivilouhosta etsimään, olin niin lopen väsynyt, että Akmed katsoi tarpeelliseksi minun tähteni määrätä yhden lepoviikon, josta olin hänelle hyvin kiitollinen.

Tämä paikka olikin mielestäni oikein lepopaikaksi luotu. Kahteenkymmeneen päivään en ollut puita nähnyt, lukuunottamatta muutamia harvoja palmuja, jotka keitailla kasvoivat. Tässä oli todellinen pieni aarniometsä, vähäisen virran kastelemana. Virta tuli ylängöltä, ja ihmettelin, mihin suurempaan vesistöön se hopeisen aarteensa laskee. Akmed opetti minulle, että tällaiset virrat valuvat sanan kirjaimellisessa merkityksessä hiekkaan. Tämäkin tässä paikassa niin vuolas ja vesirikas puro katoaisi näkymättömiin siltä vaeltajalta, joka sen vartta kulkisi kolmen tai ehkä viiden päivän matkan.

Jo muutaman päivän perästä olin niin tointunut, että olisin mielestäni jaksanut jatkaa retkeä. Mutta Akmed vaati, että määrätty lepoaika oli täysin käytettävä. Ei voinut tietää, mitkä voimapanostukset meitä vielä odottivat. Ja kuten sanottu, itse paikka oli kuin paratiisi. Ensimmäisenä yönä häiritsi minua shakaalien ulvonta ja leijonain ärjyminen, mutta näihin ääniin tottuu nopeasti.

Jo kolmantena päivänä ammuin ensimmäisen leijonani. Se kuoli yhdestä ainoasta kuulasta, mikä on ainakin arabialaisten väitteen mukaan harvinaista. Huomattava asia on kuitenkin, että arabialaisten ampuma-aseet ovat useimmiten kurjassa kunnossa. Myöskin heidän ruutinsa on huonoa. Hyvä asia, että miehilleni toin kotoa kunnolliset pyssyt ja ampumavarat. Oman pyssyni kuula painaa kolme luotia ja oli läväissyt leijonan kurkun juuresta reiteen asti.

Määrätyn lepoajan kuluttua jatkettiin matkaa pitkin puron vartta. Pidimme näet varsin luultavana, että kivilouhos, jos semmoinen oli olemassa, oli puron läheisyydessä, tai jos puro sai alkunsa järvestä, järven rannalla.

Edessämme oleva maa, joka oli kiviperäistä, nousi hiljaa. Puron varret olivat viljavaa maata, suurimmaksi osaksi metsäistä. Metsänriistaa näkyi paljon, mutta minkäänlaista merkkiä nykyisestä tai muinaisesta asutuksesta ei missään näkynyt. Ei myöskään näkynyt minkäänlaista jälkeä muinaisesta tiestä.

Toiveemme supistuivat yhä enemmän, kuta kauemmaksi tulimme.

Neljäntenä päivänä teimme kuitenkin löydön, joka uudelleen elvytti toiveemme. Auringonnousun jälkeen kuului leiriin omituinen mahtava ääni, muistuttaen eniten jättiläisurkujen ääntä. Ääni oli kolmisointu ja kuului selvänä lähes neljännestunnin ajan, jonka jälkeen se heikkeni ja hetken perästä taukosi.

Annoimme karavaanin jatkaa, kuten ennenkin, puron vartta ja lähdimme Akmedin kanssa vasemmalle suoraan äänen suuntaan. Kuljettuamme noin viisi kilometriä avautui eteemme tasainen aukeama. Aukeaman keskeltä kohosi runsaasti viidentoista metrin korkuinen sfinksi, jonka tutkimattomat kasvat erämaan kolkossa yksinäisyydessä hellittämättä katsoivat nousevaa aurinkoa kohti. Miljoonia auringonnousuja olivat nämä ynseät silmät jo katselleet, nämä kiviset huulet aamulaulullaan tervehtineet, miljoonia tulevat ne ehkä vielä näkemään ja tervehtimään. — — — Mahtavan majesteettiuden tunteen herättivät mieleeni nuo töykeät, mutta ihmeellisen sopusointuiset kasvojenpiirteet. Ja ajatellessani tämän kivipatsaan rakentajia muistui mieleeni pyhän kirjan kertomus Baabelin tornin rakentajista, miten he löysivät Sinearin kedolla sopivan paikan ja alkoivat rakentaa taivasta tavoitettavaa torniansa *tehdäksensä itsellensä nimen*. — Tuhansia vuosia oli kulunut siitä, kun tämä muistomerkki, jonka piti läpi aikojen säilyttää tekijänsä nimet, oli paikallensa pystytetty. Kaksi yksinäistä matkustajaa olivat ehkä ensimmäiset, jotka heille omistivat hetkellisen ajatuksen.

Mahtava todistus oli kuitenkin tämä kivinen kuva, todistus, että jo tuhansia vuosia sitten oli täällä elänyt ihmisiä, joille työ jokapäiväisen toimeentulon hankkimiseksi oli suonut aikaa myös aatteellisiin pyrintöihin.

Sfinksin jalustassa oli neliskulmainen kiviluukku varustettuna pronssisella rivalla. Suurella voimapanostuksella saimme sen paikaltaan nostetuksi. Kapea käytävä johti tämän kuvan onttoon sisustaan, missä portaat veivät ylöspäin sen päälakeen asti. Ontelon pohjalla oli paljon hiekkaa, jonka myrskyt olivat vuosisatojen kuluessa suun reiästä sinne puhaltaneet. Jos siis ontelon pohjassa oli säilytetty pyhiä esineitä, olivat ne nyt paksun hiekkakerroksen peitossa. Akmed piti luultavana, ettei ontelon pohja ollut tyhjä. Hiekan poistaminen olisi kuitenkin vaatinut viikkojen työtä. Niin pitkäksi ajaksi emme tahtoneet matkamme varsinaista tarkoitusta lykätä, vaan jätimme pohjan tutkimatta.

Kuvan sisusta ei ollut ihan pimeä. Suuaukosta pääsi näet sen verran valoa, että kun silmä tuohon puolipimeään tottui, taisi huoneessa — sillä huoneentapainen tämä ontelo oli — jotenkin vapaasti liikkua. Kaunis kolmisointu, jolla kuva nousevaa aurinkoa tervehti, ei syntynyt, kuten tuon egyptiläisen kuvan ääni, kivessä olevista raoista. Tämä kuva oli päinvastoin vieläkin yhtä eheä, kuin se oli tekijänsä kädestä lähteneenä. Mutta kuvan suumaloon oli kiinnitetty kultainen soitin. Kymmenkunta kultaista

tankoa oli siten yhdistetty toisiinsa, että kun ilma puhalsi niitten lomitse, syntyi tuo kaunis ääni. Soitin oli siis jonkinlainen tuulikantele, jonka pani soimaan yön ja päivän lämpötilan erotus, mikä aiheutti voimakkaan ilmanvedon suomalossa.

Melkein koko päivä kului sen kirjoituksen jäljentämiseen, joka oli hakattu patsaan jalustaan. Kirjoitusta oli kahdeksan riviä. Asetimme jalustaluukun paikalleen takaisin ja kiiruhdimme karavaanimme jälkeen, jonka saavutimme puron rannalla vasta myöhään illalla. Akmedin veljekset tulivat hyvin iloisiksi kuullessaan, että toiveet matkan onnistumisesta olivat taasen kasvamaan päin.

Toiveittemme täytyminen oli lähempänä kuin taisimme aavistaakaan. Noustuamme aamulla kohtasi silmiämme ihana näky. Lyhyen päivämatkan päässä edessämme nousi ylängöstä keonmuotoinen vuorenhuippu, joka noin kolmensadan metrin korkuisena teki miellyttävän poikkeuksen tasaisen ylängön yksitoikkoisuudesta. Vuorella näytti kasvavan metsää juuresta ylimpään huippuun asti, mikä meistä sen verrattain suureen jyrkkyyteen katsoen tuntui oudolta. Puromme tuli vuorelta päin.

Kaikki olimme iloisella mielellä, yksin kamelimmekin näyttivät ottavan osaa iloomme astuen reippain askelin vuorta kohti. Jo päivällisaikana olimme vuoren juurella.

Vuoren kupeet eivät kasvaneet metsää, kuten olimme luulleet, vaan olivat päinvastoin ihan paljaat ja sileät. Mitä me etäältä katsoen luulimme metsäksi, oli vuoren erikoinen himmeänvihreä väri. Kivellä oli näet omituisesti kimalteleva himmeänvihreä väriyävähä. Rakoja ei näkynyt missään; näytti siltä, kuin koko vuori olisi valettu yhdeksi möhkäleeksi. Vuorenkupeet eivät olleet aivan tasaisia, mutta pinta oli kaikkialla sileä, myrskyjen ja sateiden siloittama. Kaikki ihmettelimme kivilaadun sitkeyttä, koska emme voineet missään huomata ainoatakaan halkeamaa. Tämän vuoren omistaminen Euroopassa tekisi omistajansa äärettömän rikkaaksi mieheksi.

Kun sfinksi oli tätä samaa kivilajia, ymmärsimme, että olimme nyt saapuneet siihen paikkaan, jota olimme etsineet. Jos olisi vielä ollut jotain epäilystä tässä asiassa, poistui tämä pian kokonaan. Sillä kun jatkoimme matkaa pitkin puron vartta etsien sopivaa leiripaikkaa, tulimme paikkaan, jossa oli kaksikymmentäneljä suunnattoman suurta pylvästä vierekkäin järjestettyinä vuoren juurelle. Pylvästen pituus oli nyt kolmekymmentä metriä, mutta paksuus vain vähän kolmatta metriä. Yksi oli keskeltä katkennut.

Jatkoimme kulkua puron vartta vielä kappaleen matkaa, jolloin rupesi näkymään järvi. Puro tuli siis, kuten olimme arvanneetkin, järvestä. Laskupaikka oli ihan vuoren juuressa. Vuori nousi vielä jyrkempänä järvestä kuin maan puolelta.

Kamelinajajat katsoivat paikan sopivaksi leiripaikaksi, kun järven ranta tässä oli jotenkin korkea ja rannoilla muualla vilisi krokodiilejä. Joukoittain makasi näitä iljettäviä eläimiä rantojen matalilla hiekkapenkereillä. Purossa sitävastoin emme niitä nähneet, vaikka ne muutoin eivät halveksi pieniäkään vesiä, jos vain seutu muuten heitä miellyttää.

Olimme nyt puron vartta seuraten kiertäneet melkein puolet vuoren ympäristää. Useassa paikassa olimme jotenkin korkealla vuoren kupeessa nähneet tummia paikkoja, jotka näyttivät reiäntapaisilta, ja jokaisen semmoisen paikan alla oli vuoren juurella suunnattomat kiviröykkiöt. Jos siis vuoren sisustassa oli tehty työtä, kuten arvatenkin oli, oli luultavasti työssä syntyneet kelvottomat ainekset sysätty ulos noista rei'istä.

Miehet ryhtyivät nyt valmistuksiin leirin pystyttämistä varten, ja minä lähdin Akmedin kanssa puron suulle. Tässä aivan puron suulla oli tuo etsitty sisäänkäytävä vuoreen. Ja upea sisäänkäytävä se olikin, runsaasti kuuden metrin levyinen ja melkein saman korkuinenkin. Jos nuo äsken näkemämme pylväät oli tästä otettu, oli todennäköisesti otettu kaksi vieretysten.

Loivasti nouseva käytävä ei mennyt suoraan vuoren sisustaan, vaan vuoren järvenpuoleista kuvetta pitkin. Sinne tänne oli jätetty ikkunantapaisia aukkoja, joten käytävän alkuosa oli hyvin valaistu. Noin metrin levyinen osa käytävän oikeasta, järvenpuoleisesta sivusta oli hakattu astuimiksi, joten nousu oli jotenkin mukava. Muutamain paikoin oli vuoren seinään tehty komerontapaisia aukkoja, ehkä työkalujen säilyttämistä varten.

Päätimme seuraavana aamuna lähteä löytöretkelle vuoren sisustaan tarkoituksenamme tunkeutua niin syvälle kuin mahdollista. Tänään ei olisi kuitenkaan enää paljon voitu saada aikaan.

Seuraava aamu koitti niin ihanana, kuin se ainoastaan näillä siunatuilla leveysasteilla voi olla. Raitis ilma virkistyi ruumista ja sielua. Moniväriset papukaijat ja vikkelät apinat antoivat metsälle eloa, ja korkealta pilvistä vakoili ilman kuningas, kotka, valtakuntaansa. Tuntui omituiselta tämmöisenä aamuna ryömiä vuoren koloon taistelemaan kukaties minkälaatuisia pimeyden valtoja vastaan. Mutta juuri tässä tarkoituksessa olimme erämaan vaivoja uhmailleet. Nyt toivoimme saavamme korjata vaivojemme palkan.

Jotakin sai kuitenkin tuo vastakohtaisuus aamun valon ja vuoren sisustan synkkyyden välillä aikaan. Otimme pyssyt mukaamme, vaikka emme tosin voineet arvata, että ne vihollisvallat, joita vastaan meidän ehkä oli taisteltava, olisivat ruudilla ja lyijyllä kukistettavia. Ilman tätä varovaisuuttamme, jonka itse luulimme ihan tarpeettomaksi, emme luultavasti olisi tulleet elävinä ihmisten ilmoille takaisin.

Ryhdyimme siis tehtäväämme. Pensaista ihan käytävän suulta peloitin hyeenan, joka ilkeästi meille irvistellen katosi metsään. Näin ensi kertaa elämässäni tämän iljettävän, pelkurimaisen eläimen. Egyptissä elää runsaasti sekä hyeenoja että shakaaleja, mutta vaikka olin nyt jo kahdesti tässä maassa käynyt, en ollut ennen sattunut näkemään ainoatakaan. Olisin sentähden mielelläni tämän ampunut, mutta se luikahti niin nopeasti pensaitten väliin, etten ehtinyt ajoissa saada pyssyä esille.

Olin kuitenkin ottanut pyssyni selästä ja kannoin sitä nyt kyynärkourussa. Kaikeksi onneksi. Sillä ensimmäisestä komerosta, joka oli noin sata metriä käytävän suusta, syöksyi arvaamattamme leijona meitä vastaan. Eläin ei kuitenkaan heti hyökännyt, vaan laskihe kyyryyn parikymmentä askelta edessämme. Se ärjyi kauheasti ja pieksi kalliota hännällään. Ammuimme molemmat yhtäaikaa, ja molemmat kuulat osuivat hyvin. Eläin ei sittenkään heti kuollut, mutta Akmedin kuula oli vahingoittanut selkärankaa, niin ettei leijona päässyt paikalta liikkumaan. Latasin nopeasti uudestaan, menin aivan lähelle ja tähtäsin päähän. Tämä kuula sammutti eläimen hengen.

Samassa olivat miehemme, jotka olivat kuulleet laukaukset, paikalla. Yksi ainoa mies laahasi kuolleen eläimen käytävän suuhun. Se luisui kiveä pitkin miltei itsestään. Kaadettu leijona oli hyvin upea eläin. Sen harja oli pikimusta. Seisoimme käytävän suulla auringonvalossa katsellen saalistamme. Mieleeni muistuvat pyhät runoilijan sanat:

Sinä, Herra, lähetät pimeyden: silloin lähtevät kaikki metsän eläimet liikkeelle. Nuoret leijonat kiljuvat saalista ja elatustansa Jumalalta etsivät. Aurinko nousee: silloin he vetäytyvät pois luoliinsa ja panevat siinä maata. — Ihminen lähtee silloin työhönsä ja tehtävänsä iltaan asti.

Suureksi kummakseni jatkoi Akmed:

Kuinka monenlaatuiset ovat Sinun työsi, oi Herra! Viisaasti olet Sinä ne kaikki tehnyt, ja maa on sinun luomiasi täynnä. Katso merta, tuota suurta ja laajaa: lukematon siinä liikkuu vilinä, eläimiä sekä suuria että pieniä. Siinä haahdet tietään kulkevat, Leviaatan, jonka olet luonut siinä leikkimään.

Kysyin Akmedilta, miten hän nämä sanat tunsii? Hän ei vastannut suoraan, sanoi vain tutkimusretkillään löytäneensä monta kristittyjen pyhää kirjoitusta. Niitä hän ei ollut hävittänyt, vaan oli lähettänyt ne paaville, jonka kirjastossa arveli niiden vieläkin olevan. — Täten ei olisi mikään tavallinen muhamettilainen menetellyt, ellei ehkä rahapalkkion toivossa. Tunsin tulleei lähemmäksi Akmedia kuin ennen.

Lähdimme uudestaan käytäväämme toivoen, että jos käytävässä olisi ollut useampia petoja, olisivat laukaukset saattaneet ne tulemaan esille.

Ikkuna-aukkoja ei ollut tehty säännöllisin välimatkoin. Huomasimme kuitenkin käytävän suunnasta, että se vielä kulki vuoren kuvetta pitkin. Olimme kulkeneet ehkä kolme- tai neljäsataa metriä lyhtyjemme valossa, kun käytävämme, joka ei ollut enää kuin parin metrin levyinen ja saman korkuinenkin, taasen rupesi valkenemaan. Tässä oli ikkuna. Olimme neljäkymmentä metriä järven pinnasta, kuten nuoran avulla varmistimme. Järven vastainen ranta ei ollut erämaata, vaan laaja ruohoaro. Monta sataa eläintä näkyi rannan läheisyydessä. Ne näyttivät olevan antiloppeja. Nyt ymmärsimme, miksi metsässä puron rannoilla oli niin paljon petoeläimiä. Metsää ei näet täällä missään näkynyt. Petoeläimet vetäytyivät siis puron rannoille suojaa etsimään. Eipä ihmettä, että leijonat joka yö meitä ärjymisellään häiritsivät. Heillä oli ruokalansa arolla ja makuuhuoneensa viidakoissa puron varsilla.

Ikkunan kohdalta johti korkea ja leveä käytävä pohjoiseen, suoraan vuoren sisustaan. Tämä käytävä meni vaakasuoraan suuntaan. Päätimme jatkaa samaa käytävää, jota tähän asti olimme kulkeneet ja joka vei ylöspäin. Piirsimme siis liidulla nuolet vuorensiinään ikkunan kummallekin puolelle merkiksi, miten paluumatka oli suunnattava. Akmed sanoi, ettei saa tämmöisessä tapauksessa luottaa vähääkään muistiinsa, sillä jos vuoressa kerran erehtyy, on muisti samassa myös ihan kuin kadonnut. Nuoli on paras merkki, ja aina olkoon kärki suunnattuna vapauteen päin.

Nyt vaelsimme toista tuntia, kulkien monen vuoren sisustaan menevän käytävän ohitse, ennenkuin taas rupesi päivän valoa näkymään. Tässä oleva ikkuna oli suuri, viisitoista askelta leveä ja miltei yhtä korkea. Vuoren sisustaan tästä paikasta menevä käytävä oli kaduntapainen, ja sen molemmiin puolin oli vuorensiinään hakattu huoneita, todellisten asuinhuoneitten kaltaisia: Näissä huoneissa oli myöskin

talouskapineita, erittäinkin oli paljon saviastioita. Oli ruvennut satamaan, ja Akmed asetti useita saviastioita ikkunaan, saaden täten jotenkin suuren ruukun täyteen vettä. Meillä oli vettä mukanaamme kuten ruokaakin laskettuna neljän päivän tarpeeksi, ja sadevettä joimme nyt kylliksemme, jättäen vielä hyvän varaston paluumatkankin varalle. Aamiaisemme söimme tässä paikassa. Järveä ei näkynyt tänne, mutta sfinksi näkyi. Vuoren juurelle oli yhdeksänkymmentä metriä, jos otaksuamme, että allamme oleva kiviröykkiö oli viidentoista metrin korkuinen, oli oikea.

Tässä paikassa tapasimme ensimmäiset piirtokirjoitukset ja kuvat. Kaikki kuvat esittivät vuorityöläisten toimia. Kirjoitukset osaksi kertoivat niitten työläisten tehtävistä, jotka tässä käytävässä olivat tehneet työtä, osaksi taas ilmoittivat, ketkä työnjohtajat olivat aikojen kuluessa kussakin huoneessa asuneet. Menimme hyvin moneen huoneeseen sisälle toivoen löytävämme jotakin tärkeämpää. Eikä toivomme joutunutkaan häpeään. Erään huoneen seinästä Akmed löysi arabialaisen piirtokirjoituksen, joka osoitti oikeaksi hänen olettamuksensa, että hänen uskonheimolaisiaan oli vainojen aikoina täällä asunut. Iloitsin Akmedin onnesta. Mutta vielä suurempi onni oli ystävälleni varattu. Seinään oli muurattu kiinni iso neliskulmainen paasi. Tämän paaden piirtokirjoitus opetti hänelle, että sen takana säilytetään muutamia vanhoja käsikirjoituksia juuri siltä ajalta, minkä tutkimisen hän oli elämäntehtäväkseen ottanut. Jos kirjoitukset olivat samoja, jotka hänen lahkonsa tarinoissa mainittiin, uskoi hän saavansa ratkaisuksi erään koko muhamettilaiselle maailmalle varsin tärkeän riitakysymyksen. Ainoilla mukanaamme olevilla kivityöaseilla, meisselillä ja käsivasaralla, hän yritti saada laastia särjetyksi, mutta turhaan. Laasti oli sementintapaista, erinomaisen sitkeää ainetta. Käsikirjoitukset saivat jäädä säilytyspaikkaansa, kunnes leiristä saataisiin parempia työaseita.

Aurinko, joka taasen rupesi näkymään, näytti, että keskipäivä oli jo ohi, ja Akmed katsoi parhaaksi jättää tämän mielenkiintoisen paikan tarkemman tutkimisen toistaiseksi. Nyt tahdoimme kiirehtiä eteenpäin.

Jatkoimme siis uudestaan kulkuamme. Yhä vain ylöspäin nousi polku. Vuoren sisustaan vieviä käytäviä oli tässä useampiakin kuin ennen. Jos kaikkia näitä käytäviä olisimme ruvenneet pintapuolisestikin tutkimaan, emme olisi viikossakaan ehtineet vuoren huipulle, johon arvasimme polkumme meitä johtavan. Ikkunoita oli nyt tiheämmin kuin vuoren alaosassa, ja iltapäivällä olimme huomaavinamme erään sivukäytävän vastaisestakin päästä valoa häämöttävän.

Jos huomiomme oli oikea, ei vuoren huipulle ollut enää aivan pitkä matka. Ilma oli kaikkialla puhdasta ja parahiksi viileää.

Ymmärsimme, ettemme enää päivänvalolla tule ehtimään vuoren huipulle. Polvitaipeeni rupesivat tuntumaan niin omituisen tylsiltä ja voimattomilta, ja astuminen liukkailla kiviastuimilla kävi kovin raskaaksi. Akmedin luisevia sääriä eivät mitkään voimanponnistukset voineet väsyttää. Sen tiesin entuudestaan.

Ikkunoita oli jo hyvin tiheässä, mutta pimeys eneni nopeasti. Portaat veivät säännöllistä kierukkaa. Juuri kun luulin voivani laskea, ettei kierukan läpimitta ollut enää enempää kuin parikymmentä metriä — portaat kävivät tässä vuoren toista rinnettä, ja joka ikkunasta näkyi sama maisema —, päättyi käytävä aivan yhtäkkiä. Edessämme oli kivinen seinä. Tasainen kiviseinä.

Olisiko siis työ kesken päättynyt? Valaisimme lyhdyllämme kaikkialla käytävän seiniä. Seinä edessämme ei ollutkaan mikään seinä, vaan kivinen laskuovi, joka sulki käytävän. Käytävän seinät oli tässä hakattu pystysuoriksi. Tästä ei päässyt pieleen eikä puoleen. Niin huolellisesti oli työ tehty, että rako oven ja seinän välillä oli kaikkialla täsmälleen yhtä suuri, ollen ainoastaan noin viiden millimetrin levyinen. Viileä yöilma kulki viimana raosta meitä vastaan. Katselimme neuvottomina toisiamme. Tämän päivän työ näytti olleen hukkatyötä. Hukkatyötä minulle, vaikka se kyllä Akmedille lupasi runsastakin palkkiota.

Istuuduimme vierekkäin ylimmälle astuimelle, joka oli tehty korkeammaksi ja leveämmäksi muita. Rupesin hieromaan polviani, jotka olivat jotenkin jäykät ja puutuneet.

Hetken perästä tuntui minusta, ikäänkuin astuin ei olisi ollutkaan enää niin korkea kuin istuutuessamme. Vielä hetki, ja Akmed luuli tehneensä saman huomion. Mittasin lyhdylläni. Astuin oli juuri lyhdyn ja katon tasalla. Kaksi minuuttia myöhemmin se oli jo painunut kymmenen senttimetriä. Nyt vasta huomasin, että sen ja vieressä olevan astuimen välillä oli samanlainen rako kuin seinän ja käytävää sulkevan kiven välillä. Astuin liikkui. Ja ovi myös liikkui. Mutta ovi liikkui ylöspäin.

Edessämme oleva ovi oli siis laskuovi. Ruumiinpainomme oli pannut sen liikkeelle.

Astuimen päästyä liikkeelle rupesi se laskeutumaan yhä kasvavalla vauhdilla, ja pian näkyi oven alta rako, joka yhä suureni. Mittasin oven paksuuden ja huomasin sen lähes metrin paksuiseksi. Nousimme nyt seisomaan astuimellemme ja viiden minuutin kuluttua olimme laskeutuneet jo niin syvälle, että

kumartumatta pääsimme astumaan oven alta. Katselimme toisiamme hätäisesti ja — menimme Rubikonin yli. Vielä parikymmentä astuinta ja olimme suunnattoman suuressa temppelissä. Sadoista ikkunoista tuikkivat miljoonat tähdet levittäen sitä ihmeellisen tenhoisaa valoa, mikä ainoastaan päiväntasaajan seutujen yötä valaisee. Kauan seisoiimme siinä mahtavan näyn hurmaamina. Jalkamme olivat ikäänkuin lattiaan kiinni noiduttuina.

Akmed se ensin heräsi tajuntaansa takaisin. Näin hänen äkisti ottavan lyhtynsä lattialta ja kiiruhtavan takaisin käytävään. Minäkin toinuin ja paha aavistaen seurasin ystävääni. Hän kohtasi minut käytävän suussa. Laskuovi oli laskeutunut paikalleen takaisin. Akmedin saapuessa ovelle oli se vielä liikkunut, mutta rakoa oven alla ei enää näkynyt. Oven alareuna oli jo alustan alapuolella. Ja heti sen jälkeen oli ovi pysähtynyt paikalleen.

Astuimme heti molemmat takaisin oven eteen ja seisoiimme kauan aikaa edustalla. Mutta turhaan. Tältä puolelta ovi ei auennut.

Nyt vasta muistimme, että pari astuinta oven alapuolella oli ollut useita kuution muotoisia kiviä, joitten yhteinen paino kai lähenteli paria sataa kiloa. Ne oli arvatenkin tarkoitettu ylimmälle astuimelle asetettaviksi oven nostamista varten. Me olimme sen omalla ruumiinpainollamme nostaneet, ja painon poistuttua oli ovi ruvennut laskeutumaan takaisin paikallensa. Nyt ovi kaikista yrityksistä huolimatta pysyi liikkumatta. Itse olimme sulkeneet vankilamme oven jälkeemme.

Akmed otti tapahtuman tyynesti, kuten itämaalainen ainakin. Profeetan uskonto tekee tunnustajansa suuremmassa tai vähemmässä määrässä fatalistiksi. Nurisematta hän taipuu sen alle, mitä hän ei voi muuttaa.

Minä en voinut ottaa asiaa samalta kannalta. Hirvittävän tuskan kauhu sai minut täydelleen valtaansa. Jouduin pelkoni valtaamana aivan suunniltani. Seuraavassa hetkessä jo häpesin itseäni. Minä, kristitty, en voinut alistua Herran johdon alle yhtä nöyrästi kuin hän, Muhamedin oppilas. Onnistuin ainakin ulkonaisesti hillitsemään nurisemistani kohtaloa vastaan.

Palasimme temppeliin takaisin. Mutta yö oli kylmä, ja vähän ajan perästä oli meidän pakko etsiä leposija kivellä saman oven edessä, josta äsken olin melkein raivoten poistunut. Kuumintakin päivää seuraa päiväntasaajan seuduilla kylmä yö, ja olimme kiitolliset siitä, että kivinen käytävä tasoitti päivän ja yön lämmön erotuksen.

Herätessäni aamulla oli ystäväni jo poistunut. Temppelissä tapasin hänet polvillaan, kasvot omaa pyhää kaupunkiaan kohti. Minäkin lankesin polvilleni ja rukoilin kyynelsilmin Jumalaa auttamaan meitä tästä surkeasta tilasta, johon olimme joutuneet. Virkistyneenä nousin ja ryhdyimme hyvällä ruokahalulla aamiaiseemme. Päätimme, ettemme ainakaan vielä tänä päivänä vähennä päiväannoksia.

Vasta syötyämme kohdistimme oikein huomiomme siihen omituisen suurenmoiseen näköalaan, joka kaikkialla levisi eteemme. Järvi vuoren juurella, vaikka parikymmentä kilometriä leveä ja enemmän kuin kaksi kertaa niin pitkä, näytti vähäpätöiseltä lammikolta vain. Vuori kuvastui jyrkkänä sen peilikirkaaseen pintaan. Järven toisella puolella levisi niin kauas, kuin silmä kantoi, mahtava ruohotasanko, joka nyt juuri auringon noustessa ikäänkuin eli niistä tuhansista ja tuhansista eläimistä, jotka siellä kävivät laiumella. Myöskin tuo ääretön erämaa pohjoisessa ei tehnyt tavallista lohdutonta, kaameaa vaikutusta mieleen. Silläkin oli oma suurenmoinen viehätysvoimansa, jota sfinksi jalkaimme alla — todellisuudessa oli sinne päivän matka — näytti, omiin ajatuksiinsa vajonneena, mietiskelevän.

Ja itse se rakennus, josta me tätä ympäristöä katselimme! Harvoin sulaa taideteos ja sen ympäristö niin hyvin yhteen kuin tässä. Tälle temppelille ei sopinut mikään muu ympäristö kuin tämä. Ja tähän kappaleeseen maailmaa ei sopinut mikään muu muistomerkki kuin juuri se jättiläismäinen rakennus, jossa nyt olimme. *Temppeli oli hakattu itse kallioon.* Koko temppeli latioineen, seinineen, pylväineen, kattoineen — kaikki oli yhtä ainoata kiveä. Ei missään näkynyt ainoatakaan liitettä. Ja kuitenkin ei tämä rakennusteos, ehdottomasti suurin maailmassa, vaikuttanut luonnottomalta. Niin sopusuhtaisiksi oli sen kaikki osat laskettu. Tästä ehdottomasta sopusuhtaisuudesta kai myös riippui tuo valtava juhlallisuuden tunne, minkä tämä korkeimmalle omistettu huone loi ihmissieluun. Sanon »korkeimmalle omistettu», sillä minusta tuntui aivan mahdottomalta se ajatus, että tämän teoksen luoja olisi ollut monien jumalien palvelija vain. Hänen luomansa ei olisi siinä tapauksessa ikinä ihmissieluun synnyttänyt sitä tunnelmaa, minkä se synnytti. On mahdoton uskoa, että ne ihmiset, jotka tässä huoneessa olivat Luojan kaikkivaltaa kunnioittaneet, olisivat täältä lähteneet krokodiileja, ibislintua tai apishärkää kumartamaan.

Ja samantapainen tunne kai myöskin Akmedin sielussa liikkui, sillä kuulin hänen itsekseen lausuvan: »Jumala on vain yksi.» Mutta jatkosanat »ja Muhamed on hänen profeettansa» jäivät sanomatta.

Ryhdyimme nyt tutkimaan, mitä toiveita meillä voi olla päästä vankilastamme pois. Astuimme ulos

kalliolle temppeleseinien ulkopuolelle. Koko vuorenhuippu temppelein ulkopuolella oli hakattu täysin tasapintaiseksi. Minkäänlaisia kaiteita ei ollut, vaan vuoreнкуееet alkoivat jyrkkinä suoraan tästä temppelepihasta, joka leveimmältä paikaltaan ei ollut sataa askelta ja järvenpuolelta paikoin tuskin viittäkymmentäkään askelta leveä. Jos ihminen olisi tästä luiskahtanut, olen vakuuttunut, että hänestä tuskin puolta olisi tullut maahan asti. Muu osa hänen ruumiistaan olisi kulumalla jäänyt vuoreнкуееeseen.

Tunnin perästä olimme samassa paikassa, josta olimme lähteneet. Olimme käyneet temppelein ympäri. Kallio oli kaikkialla tasainen kuin pöytä.

Tehtyämme temppeleliuurien sisäpuolta samanlaisen kierroksen olimme varmat siitä, että käytävä, josta olimme tulleet, oli ainoa tie temppeleihin. Se tie oli nyt sulkeutunut. — Kävimme vielä kerran yrittämässä, eikö ovea tältä puolelta saanut avautumaan. Turha toivo. Ainoa toivomme oli nyt, että Herra niin johtaisi Akmedin veljiä, etteivät eksyisi lukemattomiin sivukäytäviin. Että he kolmen tai neljän päivän kuluttua lähtisivät meitä etsimään, sen tiesimme. Ja nuolten ollessa johtajina oli syytä toivoon, että he osaisivat paikalle. Kiikarin avulla näimme heidät kaikki kuusi parhaillaan päivällistään syömässä. Päätimme, että siitä päivästä, jolloin päivälliseen ottaa osaa vain kolme tai neljä, pidämme yöt päivät vahtia oven edessä.

Temppeleissä oli hyvin paljon hieroglyfikirjoituksia. Akmed katsoi parhaaksi, että jäljentaesimme näistä tärkeimmät ja tutkisimme, mitä muuta mielenkiintoista temppelele voisi sisältää. Työ oli parasta estämään sitä mieltä murtavaa levottomuuden tunnetta, joka minulle jo uhkasi tulla vaaralliseksi. Ystävälläni oli aasialaisen hermot, se on: hän ei tiennyt ihmisessä olevan näitä eurooppalaiselle usein niin harmillisia elimiä. Hän myös vakavasti kielsi minua enää astumasta temppeleliuurien ulkopuolelle. Jyrkänteellä on sama omituinen voima, joka pauhaavassa koskessakin asuu. Se vetää puoleensa.

Säärilihakseni, jotka aamulla olivat olleet jotenkin puutuneet, olivat taas täydessä kunnossa. Rupesimme siis astumaan eräässä pylväessä olevia kiertoportaita rakennuksen ylempään osaan. Noustuamme tasan kaksisataa astuinta tulimme ihan samanlaiselle kiviselle laskuovelle kuin se, joka meiltä yhä esti paluumatkan vuoren sisustaan. Tällä kertaa olimme jo viisaampia. Emme yrittäneet ruumiinpainollamme ovea avata, vaan asetimme täälläkin olevat kivet ylimmälle astuimelle, ja ovi avautui hiljaa ja tasaisesti. Odotimme hyvän hetken. Ovi pysyi avoinna. Nyt uskalsimme astua oviaukon läpi. Olimme jotenkin suuressa ristiholvikattoisessa huoneessa, joka muodosti rakennuksen ylimmän osan. Huoneen seininä olivat pylväsriivit, joitten pylväät olivat niin lähellä toisiaan, etteivät pylväitten välit olleet leveämpiä kuin itse pylväitten läpimitta. Huone oli kuin kellotapuli. Tätä vaikutelmaa vahvisti se seikka, että huoneen katosta todella riippui suunnattoman suuri kello. Kello oli jotakin valkoista, hopean näköistä metallia, täysin homeesta vapaa, varustettu parillakymmenellä tangonmuotoisella, jäntevällä kielellä, jotka riippuivat katosta kellon ulkopuolella. Kaksi kieltä oli irtautunut ja makasi lattialla. Koskettelin kielellä kellon reunaa. Olen käynyt Notre Dame'in tornissa kellonsoiton aikana. Se ääni, joka tuosta hiljaisesta koskettelemisestä syntyi, vastasi täysin Notre Dame'in suurimman kellon ääntä. Korvat menivät lukkoon. Koskettelin vielä usealla kielellä niin hiljaa kuin taisin. Heleänkirkkaita ääniä syntyi. Mutta omituisinta tässä oli, että kukin kieli synnytti samasta kellosta eri äänen. Tämän omituisen ilmiön syystä en voinut päästä selville. Kaikki äänet olivat täysin puhtaiksi viritettyjä. Torni sisälsi mitä ihanimman kellosoittimen, jonka tuuli pani soimaan.

Ilma oli useita päiviä ollut rasvatyyni. Sentähden emme olleet kuulleet vielä mitään näistä ihmeellisistä äänistä. Mutta tuulella aikaansai kello varmasti erinomaisen juhlallisen vaikutuksen. Muinaisegyptiläiset — sillä muista tässä ei voinut olla kysymystäkään — olivat siis soitantoa rakastavaa kansaa. Ja mahtavan soittokoneen he olivat tässä rakentaneet. —

Se hieroglyfireunusta, joka koristi kellon alareunaa, ilmoitti, että tämän kellon äänet lähetettiin tähtiä kohti pyytämään heidän suosiotaan maanpiirille ja sen asujaimille. Tämä näytti minusta viittaavan siihen, että näitten muinaisegyptiläisten uskonto sisimmältään oli jonkinlaista astraaliuskontoa. Ehkä he uskoivat, että taivaalliset voimat jollain tavalla ilmoittautuivat noissa pyhinä pidetyissä eläimissä, joita kaikki muinaisegyptiläiset kumarsivat. Vai oliko ehkä olemassa korkeampi astraalinen uskonto sivistynyttä kansanluokkaa varten, alempi maallinen uskonto kansaa varten? Muutamat tämän temppelein piirtokirjoituksista antoivat aihetta sellaiseenkin olettamukseen. — Lausuin Akmedille ihmettelyni siitä, että tämä suurenmoinen rakennusteos oli säilynyt läpi vuosituhansien näitten leveysasteitten kirveiltä, useasti uudistuvilta ukkosenilmoilta. Akmed tiesi kertoa, ettei ukkonen koskaan iske maahan tällaisilla korkeilla vuorenhuipuilla. Syytä siihen hän ei sanonut tietävänsä.

Tornihuoneen jokaisessa nurkassa seisoi korkea kivinen ihmiskuva — nämäkin itse kalliosta hakatut. Tuikean näköisinä katselivat kuvat taukoamatta kukin samaan paikkaan, johon heidän katseensa jo läpi vuosituhansien olivat olleet suunnattuina. Se paikka oli lattian keskikohta ihan kellon alla, missä yksi ainoa hieroglyfirivi sisälsi sanat:

Kivenkuljetuksen salaisuus.

Oliko nyt minun hetkeni tullut?

Siltä näytti.

Akmed jo onnitteli minua. — Mutta mikä oli »kivenkuljetuksen salaisuus»? Tämä huoneko? Kelloko? Kivipatsaatko? Rupesimme hieroglyfikirjoitusta lähemmin tutkimaan. Sanat oli piirretty laattaan, joka oli vähän lattiaa korkeampi, ja huomasimme ilman suurtakaan vaivaa, ettei laatta ollut lattiassa kiinni. Laatan alla siis arvatenkin oli se salaisuus säilytettynä, jota etsimään olin tuon pitkän matkan kotimaastani tehnyt. Mutta laatan suuruus näytti estävän jokaisen ajatuksen saada sitä nykyisillä voimillamme paikaltaan siirretyksi. Akmedin kuitenkin onnistui lykätä meisselinsä laatan syrjän alle, ja kun hän sitten tarttui käsin laattaan, nousi se ilman suurta voimanponnistusta. Otin sen toisesta päästä kiinni, ja siirsimme sen helposti sivulle.

Otaksumamme oli oikea. Kallioon oli laatan alle koverrettu säiliö ja säiliössä oli kultainen laatta, molemmin puolin hieroglyfejä täyteen piirretty. Nostin laatan säilytyspaikastaan. Ryhdyimme molemmat heti lukemaan.

Egyptiläisten vanhin kirjoitus, hieroglyfikirjoitus, ei ole mitenkään niin mahdotonta lukea kuin on tähän asti otaksuttu.[1] Hieroglyfit ovat vanhimmassa kirjoituksessa kokonaisten sanain merkkejä; sittemmin kehittyi kirjoitus tavukirjoitukseksi, ja kun merkkejä ruvettiin lukemaan ainoastaan tavujen ensimmäisen kirjaimen merkkeinä, syntyi todellinen kaksikymmentäneljä kirjainta käsittävä kirjaimisto. Se kirjoitus, jolla muinaisegyptiläisten tiedonannot jälkimaailmalle ovat säilytetyt, sisältää täten sekä sanain että tavujen ja kirjainten merkkejä. Käytettyjen kirjainten luku on yhteensä noin 500. Kirjoitus on luettava joko oikealta vasemmalle, kuten heprealaisten kirjoitus, tai vasemmalta oikealle, kuten länsimaiset kielet. Mutta myöskin pystysuoraa kirjoitusta on käytetty.

[1] Tämä kirjoitettiin 1700-luvulla.

Kreikkalaisten ja roomalaisten yritykset tulkita tämän älykkään muinaiskansan kirjoituskieltä epäonnistuivat suureksi osaksi sen tähden, etteivät he voineet aavistaa, että ne merkit, jotka yhteensä muodostavat sanan, eivät ole aina piirretyt oikeaan järjestykseensä. Hieroglyfit ovat näet samalla kertaa kirjoitusta ja koristetta. Akmedille ei ollut tämä asianlaita mitään outoa, koska hänen äidinkielessään sama menettely ei ole harvinaista.

Ryhdyimme siis lukemaan.

»Minä Raa-sii-hen (tähtien suosikki) olen tämän temppelirakennuksen onnellinen päättäjä. Rakennuksen luonnoksen teki ja rakennustyön aloitti kantaisäni Raa-sii-ke, jonka elämästä kolmas pylväs kertoo ja jonka muumio on ensimmäinen meidän sukumme käytävässä. Minun muumioni tulee olemaan viimeinen, sillä olen sukuni viimeinen jäsen. Vuoren läpimurtaminen kesti yksitoista sukupolvea. Tempppelin rakentaminen kesti myöskin yksitoista sukupolvea. Kuningas Beri on käynyt minun aikani kaksi kertaa työtä tarkastamassa. Kolmannessatoista pylväässä siitä enemmän kerrotaan. Olen onnellisempi kuin esi-isäni, koska olen saanut nähdä tämän temppelin täydellisenä ja olen valmistanut kellon ja kielet. Kielet tulevat kestäämään vähän enemmän kuin kuusi vuosituhatta; silloin niiden joustavuus rupeaa vähenemään ja ne vihdoin katkeavat, ellei avaruuden suuri voima ole sitä ennen niiden joustavuutta uusinut. Älköön kelloni tulko mykäksi!

Olen elänyt 92 vuotta ja lähden pian levolle.»

Tähän päättyi kirjoitus. Kivenkuljetuksen salaisuudesta ei ollut viittaustakaan. Kysyvin ilmein katselimme toisiamme. Oliko joku käynyt täällä ennen meitä ja vienyt pois salaisuuden? Mutta silloin hän ei olisi jättänyt tänne tätä kultalaattaa, joka painoi kaksi tai kolme kiloa. Tarkastimme uudestaan mitä huolellisimmin säilytyspaikan. Siinä ei ollut pienintäkään esinettä. Sen pohjassa ja sivuissa ei ollut piirtoakaan, vielä vähemmän kirjoitusta. Nostimme kansilaatan syrjällensä. Se oli samaa kiveä kuin kallio ja temppelikin. Ainoa, mikä jollain tavalla viittasi jonkinlaiseen salaisuuteen, oli sen ihmeellinen keveys. Se ei todella painanut enempää, kuin jos se olisi ollut hohkakiveä. Ja kuitenkin oli tämä sitkeä kivilaji hyvinkin raskasta. Kuten äsken sanoin, en osannut ajatellakaan, että Akmedin kanssa kahden jaksaisimme siirtää laatan sijaltaan.

Sisälsikö siis itse laatta jollain tavalla salaisuuden selityksen? Sen alasivuun oli kaiverrettu sfinksin kuva, ikäänkuin merkiksi siitä, että jos sillä oli jokin salaisuus säilytettävänä, oli se yhtä mykkä ja tutkimaton kuin tuo kivinen kuva.

Akmed oli kuitenkin vielä sitä mieltä, että salaisuus oli etsittävä itse kirjoituksesta. Kirjoitus oli sellaista, joka on luettava oikealta vasemmalle. Jos sitä koetti muuhun suuntaan lukea, ei siitä tullut

sanoja eikä lauseita. Minä en voinut huomata siinä mitään outoa. Mutta Akmed, joka oli egyptiläiseen kirjoitukseen yhtä tottunut kuin omaan kieleensä, näytti minulle useita omituisuuksia, jotka ainoastaan tottunut silmä huomasi. Muutamista kirjaimista puuttui jokin piirto, ikäänkuin olisi kirjoitus ollut huolimattomasti tehty, ja toisin paikoin oli jollakin kirjaimella outo muoto tai oli siinä jokin tarpeeton piirto, kuten muutamilla kirjoittajilla on vieläkin tapana koristaa käsialaansa kaikenlaisilla tarpeettomilla kiemuroilla. »Tuommoisia näkee kyllä muutamissa kirjoituksissa», sanoi Akmed, »jos ns. esipiirtäjä, joka piirtää kirjainten muodon kähertäjälle hyvin matalilla viiruilla, on ollut tottumaton.» Mutta tässä ei ollut niin. Päinvastoin oli esipiirtäjä, joka arvatenkin oli itse kirjoituksen myös valmistanutkin, silmännähtävästi ollut tehtävässään varsin taitava, ja nuo oudot viivat olivat epäilemättä tahallisesti sinne sovitetut. Kirjoituksen todellisen merkityksen etsiminen tulisi luultavasti vaatimaan paljon aikaa ja suurta kärsivällisyyttä. Kirjoitus ei ollut tavallista kirjoitusta, vaikka oudosta niin näytti, vaan salakirjoitusta; ja ellemme onnistuisi löytämään salakirjainten avainta, jäisi se meille ikuisesti tulkittamattomaksi. Saisimme tyytyä siihen tekstiin, minkä nyt olimme lukeneet ja jonka lukemiseen ei tarvittu muuta kuin koneellista egyptinkielen lukutaitoa.

Asiain näin ollen toiveeni eivät olleet minulle varsin valoisia. Nykyaikaisen eurooppalaisenkin kielen salakirjoitus on usein hyvin vaikeasti tulkittavaa ja vaatii melkein aina suurta ajanhukkaa. Tulisiko koko ihmisikä riittämään hieroglyfialakirjoituksen selvittämiseen? Olin joutua aivan toivottomaksi.

Panimme kivilaatan paikalleen kätkön kanneksi, vaikka kätkö itse nyt olikin tyhjä. Kiviset kuvat näyttivät minusta vielä tuimemmilta kuin ennen, vaikka heidän vartioimallaan salaisuudella olikin mitä parhaimmat toiveet jäädä ikuisesti ilmi tulematta.

Tuulenhengi oli ruvennut liikkumaan, ja yksi kielistä oli jo kerran vähäisen koskettanut kellon reunaa. Oli parasta lähteä alas, ennenkuin syntyi todellinen tuuli. Tuulella en uskonut ihmisen voivan kellon läheisyydessä kestää. Tykistöinsinöörin korvat ovat melkolailla tottuneet mahtavaankin ilmanvärinään, mutta liika on kaikissa oloissa liikaa. Lähdimme alas samassa, kun jo kaksikin kieltä samalla kertaa kosketteli kelloa. Muutaman minuutin jälkeen soi jo toinen ääni toisensa jälkeen, mutta täällä pylvään sisustassa ne kuuluivat, ikäänkuin sordiinin vaimentamina, erinomaisen miellyttäviltä. Välistä soi pari kolme ääntä yhdellä kertaa, ihania sointuja muodostaen. Akmedkin, joka ei ole eurooppalaisessa mielessä musikaalinen, ihaili näitä kauniita äänneyhtymiä.

Äkkiä unohtuivat kuitenkin kaikki äänet korvistamme, kun tullessamme portaitten päähän uloskäytävä oli suljettu. Aivan samanlainen laskuovi, jommoinen oli portaitten yläpäässä, oli laskeutunut ja esti meiltä kaiken mahdollisuuden päästä temppeleihin takaisin. Emme kuitenkaan ehtineet pelästyä, sillä muistimme heti, että pylvään yläpäässä oleva ovi oli jätetty auki. Emme tulleet siirtäneeksi kiviä astuimelta pois. Ovet olivat arvatenkin yhdistetyt toisiinsa jollakin tavalla siten, että aina jompikumpi niistä oli kiinni.

Kiiruhdin siis takaisin ylös panemaan tornihuoneeseen vievää ovea kiinni. Kuta ylemmäksi tulin, sitä kovemmaksi tulivat kellon äänet, ja pylväsportaitten ylimmässä osassa ne eivät olleet enää ollenkaan miellyttäviä. Pelkäsin todella, miten korvakalvojeni kävisi nostaessani kivet ylimmältä astuimelta pois. Tämän tehtyäni perädyin nopeasti muutamia astuimia takaisin odottamaan.

Hetken perästä palasin katsomaan, joko ovi oli sulkeutunut. Se ei ollut tuumaakaan laskeutunut. Koneistoon oli tullut jokin este. Saattoiko se jollakin tavalla olla yhteydessä pois otetun kultalaatan kanssa? Odotin vielä hyvän hetken. Siirsin kivet uudestaan ylimmälle astuimelle ja siitä jälleen pois. Ei mitään muutosta. Ovi oli ja pysyi liikkumatta. Kylmä hiki peitti ruumiini. Pylväaseen suljettuna oleminen tuntui minusta vielä kauheammalta kuin vankeus temppeleissä. Palasin Akmedin luo. Alaovi oli suljettuna kuten ennenkin.

Pylväsportaissa oli kolmekin ikkunaa. Mutta alin niistä oli toistakymmentä metriä kivisestä lattiasta. Palasimme alimman ikkunan kohdalle, johon istuuduimme syömään. Ruokaa oli meillä vielä kahdeksi päiväksi.

Jos meillä nyt olisi ollut tukeva sauva tai jokin muu köydenkiinnitysmahdollisuus, ei pois pääsy olisi ollut vaikea. Akmedin nuora oli enemmän kuin 500:n metrin pituinen. Riittävän pitkä ja luja köysi olisi siitä helposti kyllä punottu. Akmed tuli silloin ajatelleeksi pyssyjämme, jotka olivat lattialla aivan tämän saman pylvään vieressä. Köysi punottiin, ja minä laskeuduin alas, kiinnitin pyssyn köyden päähän, ja viisi minuuttia myöhemmin seisoi Akmed vieressäni lattialla. Hänen pyssynsä oli nyt pylvään panttivankina. Pylvään alaovea emme saaneet myöskään ulkoapäin avautumaan, koska se oli rakennettu toisin kuin yläovi. — Kellonsoitto kuului tänne mahtavana, ei kuitenkaan korvia rasittavana. Täällä vasta käsitimme oikein sen soinnin verrattoman ihanuuden.

Tuuli tuntui täällä kylmänpuoleiselta, mutta tuulensuojaa löytyi seinien vierustalla ja käytävässä. Miehemme näyttivät levollisilta, askaroiden leiripaikalla. Jos olisi ollut tyven, olisimme koettaneet antaa heille merkin ampumalla kymmenkunta laukausta. Mutta nyt kellon soidessa olisi tuskin

kanuunanlaukauskseen kuulunut leiriin.

Myöhäiseen iltaan asti istuimme Akmedin kanssa tutkistellen tekstiämme. Mitään mahdollista selitystä emme siitä saaneet. Teksti sisälsi lyhyen kertomuksen temppelein synnystä, mitään muuta siitä ei voinut lukea.

Seuraavana aamuna huomasimme, että miehemme viipyivät tavattoman kauan aamiaisella. Aamiaisen jälkeen oli heillä paljon puuhaamista, ja päivällisellä näkyi vain kolme miestä. Kolme oli siis lähtenyt vuoreen. — Ennen iltaa emme voineet heitä odottaa. Akmed oli melko varma siitä, että miehet osaisivat perille; oven avautumisesta hän ei ollut yhtä varma. Ehkä se oli yhtä konstikkaasti järjestetty kuin pylvään alaovi. Siinä asiassa oli minulla puolestani parempi toivo. Kuvailin mielessäni olevamme pelastetut, jos vain miehemme osaisivat tänne. Akmed laittoi nyt veljilleen kirjeen, jossa selitti, miten heidän pitäisi menetellä saadakseen oven avatuksi. Pyssynhihnani oli leveä ja jäykkä: sen päähän kiinnitettiin kirje ja pistettiin muurin ja oven välisen raon kautta käytävään oven toiselle puolelle.

Koko tämän päivän vietimme jäljentämällä niitä kahta kirjoitusta, joihin »kivenkuljetuksen salaisuus»-laatta viittasi. Pimeään tultua lähdimme aarteinemme käytävään, jossa lyhtyjemme valossa koetimme verrata kirjoituksia sekä keskenään että laatan kirjoitukseen. Mutta turhaan. Unta emme tietysti ajatelleet. Voisivathan pelastajamme saapua minä hetkenä hyvänsä.

Puoliyön aikana nykäistiin äkisti hihnaa. Sydämeni hytkähti ilosta. Ja iloni ei ollut ennenaikaista, sillä muutaman minuutin perästä rupesi ovi nousemaan. Olimme vapaat.

Miesten ilo ei ollut vähäisempi kuin meidänkään, ja huomasin, että Akmedin ja hänen veljiensä välillä vallitsi tosi veljesrakkaus. Miehet olivat aavistaneet, että jokin onnettomuus oli meitä kohdannut, ja olivat varustautuneet kivityön työkaluilla. Ellei ovi olisi muuten avautunut, ei olisi kestänyt kauan, ennenkuin kivipora ja väkivasara olisivat olleet toimessa ja ensimmäinen räjähdyslaukaus tässä vuorella olisi pannut kallionseinät tärisemään.

Miehillä oli runsaasti sekä ruokaa että vettä. Juhla-ateria oli pian katettu, ja tällä kertaa söimme säästämättä kylliksemme. Emme hennoneet lähteä pois, ennenkuin miehet saivat päivänvalolla temppeleitä katsella. Miehet tahtoivat aamulla särkeä pylvään alaoven, mutta sekä Akmed että minä kielsimme. Kun yhdellä miehistä oli tukeva sauva, kiipesin nuoraa pitkin ikkunasta sisään ja poistin Akmedin pyssyn, kiinnittäen sen sijaan köyden sauvaan. — Miehet kertoivat tulleen hyvin yllättyneiksi, kun päivällisaikana samana päivänä, jona me vuoreen menimme, näkivät temppelein vuoren huipulla. Aamulla ja edellisenä päivänä oli auer hienona harsona peittänyt vuoren huipun ja estänyt esineitä selvästi erottumasta. Se oli päivällisaikana poistunut, ja samassa oli temppeleitä ikäänkuin loihittamalla kasvanut vuoren huipulle. Myös kellon ensimmäiset äänet olivat heitä pelottaneet, mutta sitten olivat hekin joutuneet niitten lumouksen valtaan. Erämaan äänettömyydessä toivat nämä äänet mieleen ihmisiä ja asuttuja seutuja.

Päivällisaikana olimme jo leveässä käytävässä, ja illalla oli Akmedilla kädessään nuo niin lämpimästi halutut käsikirjoitukset, joitten suuren arvon hän heti älysi. Enemmän kuin kaksi viikkoa asuimme tässä paikassa. Akmed, joka toivoi löytävänsä uusia käsikirjoituksia, ei tahtonut poistua, ennenkuin käytävä oli perinpohjaisesti tutkittu, enkä minäkään tahtonut häntä yksikseen jättää. Hän oli hyvin tyytyväinen tutkimustensa tuloksiin, erittäinkin kun käytävän sisäosista löytyi paljon huoneita, joissa huonekalut ja talouskappineet olivat vielä samassa kunnossa, mihin käyttäjät olivat ne jättäneet. Suurin osa huoneista oli ollut asuttuja muhamettilaisen ajanlaskun parina ensimmäisenä vuosisatana. Mutta paljon jäännöksiä tämän paikan ensimmäisistä asujaimista oli myös säilynyt. Heidän työtään oli myöskin epäilemättä se itse kallioon koverrettu satama, johon tämä vuoren suurin käytävä järven puolelle päättyi.

Päivisin seurasin Akmedia hänen tutkimusretkillään, illat ja useasti suuret osat öitäkin vietimme yhdessä tekstieni ääressä turhaan yrittäen keksiä arvoituksen avainta.

Kun kahden viikon kuluttua tutkimuksemme tällä paikalla olivat päättyneet, menimme vielä kerran temppeleihin. Tuo mahtava rakennustaidon mestariteos veti vastustamattomasti meitä vielä luoksensa. Tällä kertaa viivyimme siellä koko viikon jäljentäen ne piirtokirjoitukset, jotka mielestämme olivat tärkeimmät ja löytäen useita seiniin koverrettuja kammioita, joita ensimmäisellä käynnillämme emme huomanneet, koska pelko sinne jäämisestämme silloin koko ajan enemmän tai vähemmän painoi mieltämme. Nämä kammiot olivat ehkä temppeleipappien asumuksia. Niiden sisustus viittasi sellaiseen tarkoitukseen.

En hennonut poistua tästä paikasta käymättä vielä tornihuoneessa. Ja kun päivä, joka oli määrätty lähtöpäiväksi, sattui olemaan tyven, kiipesin köyden avulla pylvään ikkunasta sisään. Kiviset kuvat näyttivät yhtä tuikeilta kuin ennenkin. Siitä huolimatta avasin vielä kerran heidän vartioimansa kätkön, jonka kannen käänsin helposti yksin niin, että sfinksin kuva tuli näkyviin. Mitenkä tuo kivilaatta oli noin

keveä, ja minkätähden oli sfinksin kuva siihen kaiverrettu? Kuin salama valtasi minut se ajatus, että tuo kuva viittaa siihen sfinksiin, joka lähellä vuoren juurta näkyy silmäini edessä. Se sisältää arvoituksen selityksen.

Niin mahtavalla voimalla tunkeutui minuun tuo uusi ajatus, että kiireen kaupalla heitin kivilaatan paikalleen, otin toisen noista lattialla makaavista katkenneista kielistä käteeni, jyskytin ohimennessäni sen paksummalla päällä kellon reunaan niin, että korvakalvoni olivat haljeta, ja kiidin portaita ja köyttä alas semmoisella vauhdilla, että Akmed minulta ilveillen kysyi, olivatko kivipatsaat kintereilläni. Kellonkielen, joka oli jäänyt käteeni ja jonka olin heittänyt pylvään ikkunasta ulos, hän otti talteen tutkiakseen joskus sen outoa metallia.

Saman päivän illalla olimme jo leirissä. Akmed ei katsonut teoriaani ollenkaan mahdottomaksi ja oli muutenkin tyytyväinen siihen, että jäisimme vielä joksikin ajaksi tänne. Hän tahtoi mielellään ainakin pintapuolisesti tutkia vuoren muitakin käytäviä. Niitten perusteelliseen tutkimiseen kuluisi vuosia.

Jo seuraava aamu näki minut menossa sfinksiin. Arabialaisemme lupasivat käydä joka neljäs päivä tuomassa minulle ruokaa ja vettä. Ystävällisiä kun olivat, olisivat he mielellään auttaneet minua työssäkin, vaikka eivät olleet muuhun työhön palkattuja kuin kamelinajoon. Heidän uskonnollinen käsityksensä ei kuitenkaan sallinut heidän olla tämäntapaisessa toimessa osallisina.

Kaksi viikkoa tein työtä kuin hullu, voinpa sanoa melkein yöt päivät. Hiekan poistaminen oli kovin raskasta tointa miehelle, joka ei ollut ruumiilliseen työhön paljon totunut. Jos olisin tietänyt, mitä tätä kirjoittaessani tiedän, olisin tehnyt tuon työn muutamassa tunnissa. Palava intoni kuitenkin ylläpiti voimani. Ja kun hiekan poistettuani näkyviin tuli aivan samanlainen kivilaatta kuin temppeleintornissakin, katsoin työni monin verroin maksetuksi. Piirtokirjoitus oli sama: »Kivenkuljetuksen salaisuus.» Vapisevin käsin nostin laatan, jonka alapuoleen oli kaiverrettu saman temppelelin kuva, joka nyt oli kaksi viikkoa ollut edessäni. Sinä päivänä, jona olimme Akmedin kanssa ensi kerran tässä paikassa käyneet, emme vallitsevalta autereelta voineet nähdä vuotta emmekä temppeleliä.

Säiliössä kivilaatan alla oli samannäköinen kultalaatta kuin se, jonka olin temppeleintornista löytänyt. Tämäkin oli molemmin puolin täyteen piirretty. Tämä kirjoitus oli luettava, kuten eurooppalainenkin kirjoitus, vasemmalta oikealle. Menin ulkoilmaan ja ryhdyin lukemaan. Kirjoitus sisälsi samanlaisen kertomuksen sfinksin synnystä, jommoisen tornista löydetty laatta sisälsi temppelelin rakennuksesta. Kivenkuljetuksesta ei ollut sanaakaan. Pettymykseni oli liian suuri. Heitin laatan kädestäni ja kaaduin pyörtäneenä maahan.

Kun tulin takaisin tajuntaani, olin leirissä. Akmed istui vuoteeni vieressä. Miehet olivat löytäneet minut sfinksin edustalta ja kantaneet minut leiriin. Siitä oli nyt kulunut kolme viikkoa, ja ainoastaan ystäväni väsymätöntä hoitoa oli minun kiittäminen siitä, että olin vielä hengissä.

Tointumiseni meni aluksi hiljaa, arvatenkin siitä syystä, että olin jo sairastuessa pitkällisestä liikarasituksesta voimaton. Viikon perästä rupesi kuitenkin terveys nopeasti palaamaan ja terveyden kanssa myöskin toivo. Akmed ei ollut vielä kysynyt mitään työstäni, kun eräänä päivänä tunsin jaksavani lähteä laattaani noutamaan. Akmed oli sinä päivänä vuorella.

Seuraavana päivänä palasin ja näytin löytöni ystävälleni. Hän luki sen ja löysi siitäkin samanlaisia outoja merkkejä kuin toisesta. Että molemmat olivat saman miehen piirtämiä, sitä ei voinut epäillä. Ja että ne myös jollain tavalla kuuluivat yhteen, oli myöskin varsin luultavaa. Mutta mikä tuo yhteys laattojen välillä oli, se oli vielä arvoitus. Monta päivää käytin muodostamalla niistä sanoista, jotka molemmat laatat yhteensä sisälsivät, uusia lauseita. Lauseita syntyi sadoittain, mutta mitään yhtenäistä ajatusta, joka olisi kivenkuljetusta koskenut, en voinut niistä saada.

Olen sanonut, että toisen laatan kirjoitus oli sitä kirjoitusta, joka luetaan oikealta vasemmalle, ja toinen sitä, joka luetaan eurooppalaisen kirjoituksen tavalla. Yrittäessäni eräänä päivänä teksteistäni muodostaa uusia lauseita huomasin, että sana »minä», jolla kumpikin teksti alkoi, oli toisessa laatasta piirretty toisin kuin toisessa. Kummassakin laatasta se oli varustettu parilla tarpeettomalla kiemuralla, mutta kiemurat eivät olleet samaan paikkaan tehtyjä eivätkä myöskään samannäköisiä. Ne eivät siis olleet syntyneet kirjoittajan tavasta kiemuroilla koristella käsialaansa, vaan niillä oli muu tarkoitus. Akmedin teoria asiasta oli oikea. Jäljensin hyvin tarkasti molemmat sanat ohuille paperipalasilta, panin ne päällekkäin ja katselin aurinkoa kohti. Tuli neljä tarpeetonta kiemuraa, mutta muuten sopivat sanat, sitten kun olin kirjainten järjestyksen siirtänyt, täydellisesti yhteen. Käänsin paperiani joka taholle. Turhaan. Mitään uutta ei syntynyt.

Käänsin nyt paperini siten, että kirjoitetut puolet eivät tulleet päällekkäin, vaan vastatusten, ja katselin. Hämmästyneen silmäni edessä olivat sanat »ja kivi». Kivi-sanaa ei ollut kummankaan laatan tekstissä, mikä olikin minua oudostuttanut, kun minusta oli vaikeata selittää kiven kuljetuksen

salaisuutta käyttämättä itse kivi-sanaa. Ja tässä oli minulla nyt sanat »ja kivi» niin selvänä hieroglyfikirjoituksena kuin missään olen nähnyt. Olin löytänyt etsimäni avaimen. Tunsin itseni äärettömän onnelliseksi.

Telttani oli varustettu ikkunoilla sekä työni tähden että voidakseni nähdä, mitä leirissä kulloinkin tapahtui. Irroitin neljä ruutua, ja illalla oli minulla tekstini kiinanmustalla, jota käytimme hieroglyfien jäljentämiseen, lasille jäljennettynä.

Saatuani juuri tämän työn valmiiksi tuli Akmed vuoresta Hän huomasi heti minusta, että jotain oli tapahtunut. Mutta myöskin hän itse näytti tavattoman tyytyväiseltä. Kun aioin ruveta hänelle kertomaan, mitä olin keksinyt, kielsi hän minua kertomasta. Hän oli näet tänään löytänyt jotain, josta hän sanoi tahtovansa mieluummin olla vaiti. Hän ehdotti sentähden, että me kumpikin pitäisimme tämän päivän salaisuudet ominamme, jota ehdotusta vastaan ei minullakaan ollut mitään muistuttamista. Eikä ole myöskään näitten salaisuuksien yksin omistaminen mitenkään ystävyttämme vähentänyt. Ei kumpikaan meistä ole utelias.

Seuraavana päivänä sain kirjoituksistani 212 sanaa, jotka kirjoitin paperipalasilte. Missään järjestyksessä sanat eivät olleet, mutta parin päivän kuluttua olin ne jo saanut järjestykseen ja »kivenkuljetuksen salaisuus»-teksti oli valmis.

Raa-sii-hen kertoo siinä, että ne kaksikymmentäneljä pylvästä, jotka ovat vuoren juurella, on itse temppeleistä otettu ja niitten tarkoitus on koristaa Karnak'issa olevaa temppeleä. Mutta luultavasti ne eivät tule ikinä tarkoitukseensa käytettäviksi, kun hän on kivenkuljetusesimiesten suvun viimeinen jäsen ja hänen korkea ikänsä kieltää hänet ryhtymästä enää niin suureen työhön. Kenellekään nyt elävälle ihmiselle hän ei tahdo perhesalaisuuttansa kivien kuljetuksesta uskoa, mutta ei hän myöskään tahdo tätä salaisuutta ottaa mukaansa hautaan. Sen tähden hän uskoo salaisuutensa jonkin tulevaisuudessa elävän sukupolven haltuun. Tuottakoon se heille onnea. Että vuori hänen kuolemansa jälkeen jätetään tyhjäksi ja ihmiset siitä muuttavat pois, siitä oli Raa-sii-hen varma, sillä ilman hänen salaisuuttaan tuli työ siellä turhaksi.

Tyhjä vuori ja pylvää vuoren juurella todistavat, että Raa-sii-hen on ollut oikeassa. — —

Minä olin nyt kivenkuljettajien esimiesten perhesalaisuuden omistaja.

Itse salaisuuden selitys on niin yksinkertainen, että siihen tarvittiin ainoastaan neljä riviä.

Nämä neljä riviä todistavat minulle täysin vakuuttavasti, että teoriani Newtonin laista on oikea. Kappalten »paino» ei riipu mistään maan vetovoimasta, vaan on olemassa avaruudesta päin vaikuttava paine, joka kappaleet lykkää, työntää maata kohti. *Tätä painetta voi vähentää.* Raa-sii-ke, ensimmäinen kivenkuljettajien esimies, on keksinyt tavan, jolla tämä vähentäminen tapahtuu. Aikojen kuluessa ovat hänen sukunsa jäsenet kantaisänsä aatetta yhä kehittäneet, ja suvun viimeisen jäsenen, Raa-sii-hen'in käsissä painoi kivi ainoastaan noin kymmenennen osan siitä, mitä se toisten ihmisten käsissä painaa.

Minun ja minun poikani käsissä kivi ei paina kymmenesosaa prosenttia siitä, mitä se toisten käsissä painaa. Ja se tapa, jolla tämä painon vähentäminen tapahtuu, on niin yksinkertainen, että voin sen kahdessa minuutissa oppimattomimmalle opettaa.

Samana iltana kuin kirjoitus valmistui, käskin ystävääni tulemaan kanssani rannalle. Otin rannalta ehkä sata kiloa painavan kiven käsiini ja heitin sen veteen. Akmed nyökkäsi ymmärtäneenä. Panin samankokoisen kiven hänen käsiinsä. Hän punnitsi sitä hetkisen ja heitti sen sitten kauas luotaan sekä kielsi minua puhumasta miehille asiasta, koska he eivät oppimattomina miehinä sitä kuitenkaan voisi käsittää.

Myöskin Akmedin tutkimukset olivat nyt onnellisesti päättyneet. Niin mielenkiintoinen kuin tämä paikka olikin, tuntui se kuitenkin minusta kolkolta. Ja helpotuksen tunne mielessä jätin seuraavana aamuna tälle paikalle hyvästi. Matka hiekka-aavikon läpi meni onnellisesti — miehet vain ihmettelivät, etteivät jalkani ollenkaan painuneet pehmeään aavikkohietaan — ja päivälleen neljä kuukautta lähtöpäivästä näytin kuninkaalle kanuunatemppuni, mikä näytös minusta teki tämän saaren asujaimen. Kahdenkymmenen vuoden ajan olen yhdessä poikani kanssa tällä saarella kehittänyt Raa-sii-ke'n keksintöä ja voin tässä hetkessä vähentää sen voiman, joka kappaleet työntää maata kohti, melkein kuinka pieneksi tahansa. Voin myöskin nyt määrätä kappalten tasapainopaikan — olen siksi nimittänyt sen korkeuskohdan, jota alemmaksi siirrettäessä kappaleen paino taasen nopeasti kasvaa — kuinka korkeaksi tai matalaksi hyvänsä.

Viime vuosina olen pääasiallisesti työskennellyt soveltamalla tätä samaa aatetta kohesio- ja repulsio-ilmioihin. Nämä molekyylivoimat ovat mitä lähimmässä yhteydessä painovoiman kanssa. Kokeiluni tässä asiassa eivät ole vielä tuottaneet ratkaisevia käytännöllisiä seurauksia; toivon, että poikani Akmed

saattaa tämän kysymyksen lopulliseen päätökseen. Niin kauas olen kuitenkin päässyt, että se hautakappeli, jonka olen itselleni rakentanut, on pääasiallisesti kirveen ja höylän avulla tehty.

Tämä saari, jonka olen tehnyt ihanaksi asuinpaikaksi, oli tänne tullessani ikävä hietamatalikko. Kun joen rannat olivat kivisiä, rakensin tähän paikkaan saaren ja kummallekin puolen saarta kosken, joten saareni kalliovalleineen nyt on hyvin suojeltu vihollismielisten ihmisten hyökkäyksiä vastaan.»

* * * * *

Käsikirjoitus päättyi tähän, mutta toisella käsialalla seurasi tämä selonteko:

Eräänä aamuna kuulin niemen nenältä, johon isäni oli mennyt kalastamaan, pyssynlaukauksen. Kiiruhdin sinne. Isäni makasi verisenä rannalla. Hänen vieressään oli kaksi pyssyä, ja rannassa oli lautta. Hän kertoi, että hänen tullessaan rannalle oli lautta ollut rannassa. Pensaista astui mies, joka oli sanonut olevansa tämän saaren omistaja ja vaatinut isääni muuttamaan saarelta pois. Isäni, kiivasluontoinen mies, oli kieltäytynyt, miehet olivat riitaantuneet, ja vieras oli mennyt lautallensa, josta ampui isääni, joka kaatui rannalle. Kun mies oli tullut katsomaan, oliko hänen uhrinsa kuollut, oli isäni viimeisillä voimillaan onnistunut sysätä hänet veteen, jossa virta heti oli hänet vetänyt pohjaan. Tehtyään muutamia yksityisiä määräyksiä ja annettuaan minulle isällisen siunauksensa heitti isäni henkensä.

Olimme edellisenä päivänä käyneet isän kanssa järvellä. Mies oli arvatenkin kotiin tullessamme metsään kätkeytyneenä nähnyt, miten nostimme rautavitjamme järven pohjasta ja hinauduimme rantaan. Yön aikana hänen oli onnistunut löytää vitjat ja siten päästä saarelle. Miehen pyssyt seisovat isäni huoneen nurkassa. En ole tahtonut niitä hävittää. Isäni viimeiset sanat olivat, että hän antaa surmaajallensa hänen tekonsa anteeksi. Hän oli, sanoi isäni, täysin oikeutettu vaatimaan meitä muuttamaan saarelta pois, koska hän oli todella maan omistaja. Jos isäni on siis asumalla lupaa pyytämättä saarella, jonka olemme omin käsin rakentaneet, tehnyt väärin, on hän myös sen vääryyden hengellään maksanut.

Isäni määräyksiä noudattaakseni lähdin samana vuonna Englantiin, jossa *Bank of Englandiin* jätin tallettaviksi kaikki isäni tieteelliset tutkimuspaperit ynnä molemmat hieroglyfilaatat. Arkku, jossa ne säilytetään, on avattava sadan vuoden jälkeen, jolloin toimikunta, johon viisi yliopistoa Euroopan eri maista lähettää kukin yhden edustajan, määrää, onko paperit jo silloin julkaistava vai onko arkku uudestaan sadaksi vuodeksi suljettava. Tarkemmat määräykset ovat minulle itsellenikin tuntemattomia. Sen vain isäni sanoi minulle kerran, että niin kauan kuin ei ole varmoja takeita siitä, etteivät ihmiset enää tuhoa toisiaan sodilla, on mahdotonta antaa hänen keksintönsä tulla tunnetuksi. Isäni, vaikka on itse ollut sotapalveluksessa, ei rakastanut sotaa, vaan katsoi sodan ainoastaan ihmiskunnan vitsaukseksi.

Pari vuotta tulen vielä saarella jatkamaan isäni työtä; silloin tutkimukseni ehkä tulevat viemään minut samoille seuduille, joissa isäni tutkimukset saivat alkunsa. Isäni on näet eräässä kirjeessä vanhalta ystävaltään saanut tietoja, jotka tekevät uuden matkan samalle vuorelle tarpeelliseksi.

Akmed Stålhahne.

Mitään merkkiä siitä, että nuorempi Stålhahne olisi vielä kerran saarelle palannut, en missään nähnyt. Hän on arvatenkin löytänyt hautansa vieraalla maalla, ja hänen ruumisarkkunsu isänsä arkun vieressä on jäävä tyhjäksi.

Nyt kun tiesin, että Stålhahnet, isä ja poika, eivät olleet haaveilijoita, jotka hivelivät hillitöntä mielikuvitustaan maalaamalla sille omakeksimiä tulevaisuudenkuvia, en voinut heidän keksintönsä ajatuksistani poistaa. Stålhahne vanhempi tietää hyvin, että hänen keksintönsä tulee avaamaan vastaisuuden ihmisille aivan uusia uria. Ja kuitenkin hän ei puhu keksintönsä maailmaa mullistavista seurauksista sanaakaan. Hän vain kertoo tosiasiat yksinkertaisesti ja vaatimattomasti siten, kuin ne ovat tapahtuneet.

Ei käy kieltäminen, että ensi aikoina olin hyvin utelias tietämään enemmän Stålhahnen keksinnöstä. Ja miksi hän oli määrännyt niin pitkän ajan, ennenkuin hänen elämäntyönsä oli saatettava julki? Stålhahnen kanuuna minun katollani — tämä saari on nyt minun omani, ja monta kesää olen jo asunut Latvasaaren kuninkaan hovilinnassa — on minulla aina uudistuvana muistutuksena hänen keksintönsä todellisuudesta. Ja joskus, kun metsässä kulkiessani tulen leveään nevan rantaan, kun jalka painuu joka askeleelta sammaleen keskipolveen asti, aurinko paahtaa ja minun on pakko tallustaa nevan poikki, —

silloin nousee mieleeni halu saada omistaa jo nyt Stålhahnen salaisuus, etteivät jalkani painuisi syvemmälle kuin hänen jalkansa Afrikan hiekka-aavikossa.

VIII.

Muutama päivä sedän ja Villen lähdöstä muuttui ilma koleaksi, ja minulle tuli täysi työ hankkia miehille ruokaa. Mutta viikon perästä ilma parani ja minulle tuli taasen paljon vapaata aikaa. Vapaa-ajat vietin enimmäksi osaksi Stålhahnen kirjastossa. Aika rupesi minulle jo käymään pitkäksi, kun eräänä päivänä ilokseni näin purjeen järvellä. Veneessä oli kolme miestä; Kyttyräinen oli siis mukana. Millaisen kalan he olivat tällä kertaa verkkoonsa saaneet, ymmärsin siitä, että heidän vankinsa makasi vahvasti köytettynä veneen pohjalla. Rosvopäälikkö oli vuorotellen karannut vartijainsa kimppuun, vuorotellen tehnyt karkausyrityksiä, kunnes sedän vihdoin oli pakko täten tehdä loppu hänen vehkeilemisestään. Sittenkin oli kuljetus ollut hyvin vastahakoista, mutta oli kuin olikin saatettu onnellisesti loppuun, kun Villen aina onnistui ottaa rosvon juonet leikinteen kannalta.

Milloin Ville katsoi kärsivällisyyden hyväksi, osasi hän tätä hyvettä harjoittaa paremmin kuin kukaan. Sen huomasi maihinnousussa. Kyttyräisen yhä uudistuvien karkausyritysten tähden oli hänen vyötäisiinsä sidottu köysi, jonka toista päätä Ville piti kädessään. Rosvo, joka ensimmäisenä astui veneestä, huomasi, että vartija poistuessaan veneestä astui varomattomasti veneen partaalle. Köysi, joka hänet yhdisti Villen käteen, oli kireällä, ja kiusaa tehden oli vanki muka kompastuvinaan ja heitti itsensä suin päin nurmelle. Hänen ilkeä yrityksensä vetää Ville kumoon epäonnistui. Jos minulle olisi tehty tuommoinen konnankoukku, pelkään, etten olisi voinut olla kiivastumatta. Mutta Ville vain hymyili hyväntahtoisesti maahan romahtavalle, miehelle ja sanoi: »Ool reit, sanoi enkesmanni, kun laiva kaatui.» Muuta puhetta tästä konnanteosta hän ei nostanut.

Setä oli sitä mieltä, että kun meillä oli täällä hyvät huoneet vankiemme säilyttämistä varten, sopisi tänne jäädä vielä joksikin viikoksi, että Ville, joka oli ollut koko ajan jotenkin raskaassa toimessa, saisi vähäisen levätä, ennenkuin voimia kysyvälle kotimatkalta lähdettiin. Ville vapautettiin täksi viikoksi kaikista määrätöistä. Setä huolehti kalastamisesta, ja ruoanvalmistus sekä muut talousaskareet tulivat minun osakseni, mikä jako olikin oikeudenmukainen siihen katsoen, että minä olin nauttinut herrain päiviä sedän ja Villen edellisen poissaolon aikana. Ville käytti »römppä»-viikkonsa pari ensimmäistä päivää vesilintujen ampumiseen ja jakoi myöhemmin useimmat päivänsä sedän ja minun välilleni.

Emme uskaltaneet panna semmoista »peijoonia» kuin Kyttyräistä toveriensa seuraan, vaan kannoimme viinikellarista kaikki väkevät pois, tarkastimme ylen tarkasti sen seiniä ja lattiaa — katto oli harmaasta kivistä holvattu eikä siis paljon tarkastusta kaivannut — ja veimme päärosvon sinne. Meidän onnistuikin koko ajan pitää Kyttyräistä ja hänen joukkoaan niin hyvin toisistaan erillään, että he vasta poislähtöpäivänä tapasivat toisensa. Siihen asti oli Kyttyräisen tovereilla ollut vapautumisen toivoa, he kun uskoivat mestarin olevan vielä vapaana ja heidän vapautumisestaan huolehtivan.

Jo ensimmäisenä iltana, kun jouduttiin Villen kanssa kahden kesken, alkoi keskustelu vaiheistamme kuluneina viikkoina. Ville, joka oli nähnyt, miten epäröin ryhtyä vanginvartijatoimeen, pelkäsi minun istuneen henki hampaissa koko heidän poissaoloaikansa ja tuli hyvin iloiseksi kuullessaan, että aikani oli mennyt hyvin ja etten ollenkaan kauppaani katunut. Kyttyräinen, joka 60:sta vuodestaan huolimatta ei mitenkään vielä ollut mikään lahokanto, oli tosin tuottanut heille paljon vaivaa, mutta eipä Villekään kauppaansa katunut. Tämä retki oli hänelle tuottava niin paljon, että hän vielä tänä syksynä aikoi panna oman tuvan nurkkakivet, ja ensi keväänä on ehkä jo kehä valmis. Pelkäsin, ettei Ville, entinen kasarmin asukas, tulisi yksinään mäkituvassa viihtymään, johon Ville salaperäisesti arveli, että kun on hyvä hoito ja hopeinen huusholli, uskaltaa mennä vaikka naimisiin.

Nyt vasta rupesin käsittämään, minkä tähden jokaisen kyttyräisen kiinniotto niin suuresti lisäsi Villen iloa, ettei hän malttanut suuttua, vaikka häntä kuinka suututettiin. Ville oli viime talvena päättänyt hankkia itselleen »leipäsuden». Ja kun tämä oli talon tytär, ei Ville tahtonut hänestä tehdä rengin vaimoa. Ja vaikka komisarius oli luvannut korottaa Villen arvon voutiksi ja ottaa nuoremman rengin Villen komennettavaksi, oli Ville pysynyt päätöksessään ja aikoi Köyristä muuttaa ja ryhtyä tuvanrakennushommiin. Vanginkuljettajatoimestaan hän vastaiseksi ei aikonut luopua.

Tunsin Villen morsiamen, ja Villen valinta oli mielestäni onnistunut hyvin. Tyttö oli jo kolmenkymmenen vanha, mutta näytti nuoremalta. Oli kelvollinen työssä ja pulska, kaunis ihminen. Ville oli silmännähtävästi rakastunut, ja onnittelin häntä sydämellisesti. Tulin jo samana iltana häihinkin kutsutuksi.

Kyttyräisen koti löydettiin pikemmin, kuin oli uskallettu toivoakaan. Mutta hänen karkoittamisensa luolastaan oli ollut kova tehtävä.

Oli melkein varma, että ryövärit matkalla kodistaan järvelle kulkivat puroa tai sen rantoja pitkin. Setä ja Ville soutivat siis puroa ylös huolellisesti tarkastellen rantoja, näkyisikö missään poluntapaista. Ensimmäinen merkki ihmisten läsnäolosta oli — heinäsuova puron rannalla. Ryövärit olivat siis ruvenneet tuntemaan itsensä niin varmoiksi, että olivat ajatelleet ruveta pitämään kotieläimiä. Useita heinäsuovia tavattiin vielä, todistaen, että Kyttyräinen todella oli hävyiltä hännän katkaissut, ellei hän, kuten minä hyväntahtoisesti yritin asiaa selittää, aikonut hylätä ryövärinammattia ja ryhtyä kunnolliseksi ihmiseksi. Pelkään kuitenkin, että Ville oli oikeassa väittäessään, ettei vanhasta tule konkaria. Rosvopäällikkö oli liian kauan elänyt sotakannalla yhteiskuntaa vastaan tehdäksensä nyt enää rauhaa sen kanssa. Nosta konna mättäälle, kasvoillesi hyppää.

Noin penikulman matkan olivat puron rannat ruohoisia, mutta sitten rupesi seudun luonto muuttumaan hedelmättömäksi. Maisema oli tässä vuorista, ja puron uoma oli syöpynyt syvälle jyrkkien kalliuseinäin väliin. Heidän soudettuansa pienen järven poikki, jonka rannat olivat korkeaa, äkkijyrkkää kalliota, rupesi vuori heidän vasemmalta puoleltaan väistymään loitommaksi, kun oikeanpuolinen ranta yhä oli korkeaa, äkkijyrkkää kalliota; Seutu oli kuvaamattoman jylhä, juuri semmoinen, jossa luulisi hurjain ryövärien viihtyvän.

Ainoastaan pari sataa metriä järven yläpuolelle he pääsivät vielä soutamalla. Siinä tuli este, josta ei päässyt alitse eikä ylitse. Kalliuseinästä, joka tässä oli runsaasti kolmenkymmenen metrin korkuinen, oli lohjennut suunnattoman suuri kalliomöhkäle, joka oli kaatunut puron yli. Tähän paikkaan he laskivat rantaan syömään päivällistä. Niistä tapahtumista, jotka sitten seurasivat, kertoi minulle Ville seuraavaa:

— Syötyämme menin rantaan katsomaan, emmekö sittenkin voisi jollain tavalla saada venettä kulkemaan kalliolohkareen alitse, joten pääsisimme laahaamasta sitä vaivalloista tietä esteen ohitse. Polvistuin rantakivelle ja kurkistin kiven alle nähdäkseni, oliko kivi kuinka leveä. Kaksi korttelia kasvoistani virnisteli minua vastaan Kyttyräisen ilkeä naama. Jos Jaska olisi tässä tilaisuudessa ollut lakittomin päin, olisin vetänyt miehen tukasta esille kuin ketun pesästään, mutta nyt jäi lakki vain käteeni, ja ilkiö pelasti kallonahkansa. Samassa paukahti myös tuo kuuluisa peukalolla laukaistava pistooli ihan kasvojeni edessä. Jos Jaskalla tässä tilaisuudessa olisi ollut suoraa ruutia, ei sinun olisi tarvinnut kuunnella tätä kertomusta. Mutta minulle onneksi meni hänen kuulansa kiveen, josta se kuitenkin lohkoi tämän palasen ja pirskontti poskeeni.

Ville osoitti rumaa arpea poskessaan, jossa hän väitti kivensirpaleen vielä olevan.

— Jaska ampui vielä toisenkin kerran, mutta silloin oli minulla jo kallio suojana. Kyllä se mies ei ryhdy rauhallisiin moukan töihin, ennenkuin »halla katoa Hamulasta taikka koiruus Kuopiosta». Niin minä ainakin uskon.

En ihmetellyt ollenkaan, etteivät Villen ajatukset Kyttyräisestä olleet oikein suloisia. Mutta ei korppi kiroihin kuole, ja Kyttyräinen söi parhaillaan kellarissa hyvällä ruokahalulla illallistaan. Pahimmilla pahantekijöillä on tavallisesti kaikissa oloissa erinomainen ruokahalu. — Kehoitin Villeä jatkamaan kertomustaan.

— Tiesimme siis, missä vihollisemme oli. Ettei hän hevin heittäisi tämmöistä linnaa, ymmärsimme myös. Komisariuksen oli siis pakko ruveta tuumimaan todellista piirityssuunnitelmaa. Ennen kaikkea täytyi saada selvää, montako sisäänkäytävää oli kallion alle. Paitsi niitä paikkoja, joista puron vesi tuli sisälle ja juoksi pois, molemmat olivat helposti kivillä tukittavissa siten, ettei niitä sisältäpäin saanut avatuiksi. Komisarius myös määräsi näitten tukkimisen ensimmäiseksi tehtäväksemme ja vielä saman päivän illalla ei Jaskalla ollut muuta pakotietä luolastaan, kuin minkä puro tarjosi siinä paikassa, jossa olimme kohdanneet toisemme. Kallion pituus oli jotenkin yhtä suuri kuin sen leveyskin. Se paikka, josta puro laski vetensä kallion alle, ei kelvannut pakopaikaksi, sillä se oli ainoastaan suppilonmuotoinen reikä kalliossa, josta vesi syöksyi sisälle tai oikeammin alas kohisevana vesiputouksena semmoisella voimalla, että ihmisen oli aivan mahdoton siitä nousta, olipa hän sitten vaikka kuinka tottunut uimari hyvänsä. Sitä tietä Jaska ei tulisi hengissä pelastumaan. Sen uskoimme ainakin.

— Nyt meillä oli siis susi satimessa, mutta käsistämme se oli vielä kaukana. Jos luola olisi ollut ahtaampi, olisi ehkä käynyt pänsä savun avulla pakottaa asukas siitä ulos. Tässä tilaisuudessa se keino ei olisi tepsinyt. Sitä paitsi oli kallio koko leveydeltään haljennut, ja halkeama oli sitä laatua, että pelkäsimme sen tukkimisen melkein mahdottomaksi. Sivulta päin oli meidän kuitenkin pian pakko ryhtyä siihen työhön, sillä jo toisena aamuna, kun komisarius tarkasti tukkimismahdollisuuksia, paukahti taasen Jaskan pistooli, ja kuula suhahti niin läheltä ohi, että särki komisariuksen virkialakista lipan. Eihän koiruus kielletty ole, kun vain viljellä viitsii. Ja Jaska viitsi. Rupesi tuo ruokoton vielä hävyttömyyksiä latelemaan komisariukselle ja minulle.

— Eikö komisarius yhtään suuttunut?

— Parasta oli olla suuttumatta, kun emme hänelle kuitenkaan mitään mahtaneet. Minä miehelle kuitenkin muistutin, ettei haukku haavaa tee, jos ei puulla päähän lyödä. Ja siihen hän ei nyt kyennyt, kun oli monen metrin paksuinen kallio välillämme. Tahtoa häneltä ei puuttunut.

— Eikö komisarius ollenkaan koettanut saada Kyttyräistä hyvällä antautumaan?

— Koetti hän. Kun siinä oli keskustelu syntynyt, selitti komisarius, että jos mies vapaaehtoisesti antautuu, on tämä aina laskettava hänelle lieventäväksi seikaksi tuomittaessa. Suuresta lievennyksestä ei hän kuitenkaan hänelle toivoa antanut.

— Mitä rosvopäällikkö siihen arveli?

— Jaska arveli, ettei vanha laamanni juuri pidä tapana löytää pahantekijöille lieventäviä seikkoja. Luuli myös, että sauna oli hänelle jo niin lämpimäksi lämmitetty, että kylvettäessä nahka lähtee; eikä se siitä paljon jäähtyisi, vaikka hän nyt yrittäisikin olla vallesmannille mieleen. Ja siinä oli Jaska mielestäni oikeassa. Kun kerran pää poikki pannaan, jo silloin jalatkin jokeen joutaa.

— Komisarius heitti turhan keskustelun sikseen, ja täytettyämme vaarallisen raon pikkukivillä ryhdyimme keinoihin Jaskan karkoittamista varten linnastaan.

— Puro oli siinä paikassa, jossa se tuli kallion alta uudestaan päivänvaloon, toista sylvä syvä. Komisarius oli kuitenkin päättänyt juuri tästä paikasta sulkea vapaan kulun Jaskan pesästä. Tämä oli varsin tarpeellinen toimi, sillä niin kauan kuin kulku oli tästä paikasta vapaa, oli paikkaa ehdottomasti yöt päivät vartioitava. Muuten oli melkein varma, että linnan herra käyttäisi ensimmäistä sopivaa tilaisuutta karatakseen. Jaska ei ole mikään lammasten laamanni tai porsasten pormestari, vaan kauttaaltaan toimen mies.

— Rupesimme siis komisariuksen kanssa kantamaan kiviä paikalle: raskasta ja pitkälistä työtä, varsinkin kun vahtivuorot tekivät yölevonkin lyhyeksi. Jo ensimmäisenä vahtivuorona pälkähti päähäni eräs ajatus, jonka seuraavana aamuna aamiaisella ilmoitin esimiehelleni. Kaartilaisajoltani muistin, miten eräällä manööverillä teimme »viholliselle» pahat kepposet sulkemalla kapeassa kuilussa juoksevan puron, josta syntyvä vedenpaisumus ajoi kokonaista kaksi rykmenttiä erinomaisesti linnoitetusta väijymispaikasta pois. Minä, joka olin kepposen keksijä, sain siitä hyvästä ensimmäisen mitalini, ja luutnantti joka ehdotuksen vei everstille, sai vieläkin komeamman kunniamerkin.

— Sulun tekeminen tähän paikkaan ei ollut mahdoton, joskin työläs toimi. Ja komisarius piti tuumaa hyvänä, kun puolet työstä oli joka tapauksessa tehtävä karkausmahdollisuuden estämiseksi.

— Hyökyjää oli keväällä jostain ylempänä olevasta niitystä irroittanut suuren nurmikappaleen ja tarttuessaan tähän paikkaan jättänyt kappaleen tänne. Laitoin nyt kuusenhavuista semmoisen laahan, jolla metsästäjä kuljettaa ammutun raskaahkon otuksen metsästä, ja kuljetin niin suuret turvekappaleet kuin jaksoin rannalle. Komisarius teki työntökärryjen tapaisen, jolla lykkäsi kiviä. Viikon perästä rupesi mielestämme varastomme riittämään ja ryhdyimme itse työhön, jota kesti vain kaksi päivää. Raon, joka oli puron lähteelle päin olevassa kallioseinäessä, tukitsin ensin puuvaajoilla, ja tämän jälkeen ladottiin kiviä ja nurmikappaleita kerroksittain puron uomaan. Parilla hirrellä tukitsimme vedenpäällisen aukon kalliossa, ettei Jaskan sopinut ampua. Muuten olisi työ käynyt kovin vaaralliseksi.

— Jaska vain puolihumalaisena reuhasi luolassaan, vuorotellen rekilauluja hoilaten, vuorotellen ladellen kompasanoja komisariukselle ja minulle.

— Jaksoiko komisarius koko ajan pysytellä suuttumatta?

— Ystävällisemmäksi hän vain tuli, kuta enemmän Jaska ilkamoi. Samana päivänä kun pantiin viimeiset sulkukivet paikalleen, kehui Jaska, joka ei ollenkaan näkynyt aavistavan, että työmme tarkoitti muutakin kuin pakoportin kiinnimuurausta, omistavansa vielä viinaa ja sapuskaa kolmeksi kuukaudeksi. Sanoi myös aikovansa heti panna uuden viinakeitoksen alulle, ettei menisi häneltä odotusaika hukkaan. Nauroi vain meidän toimillemme muka lasten touhuina ja tuumi, että jolla on leveä lanne, sille pitää olla suuret housut.

— Etkö luvannut koristella tuota konnaa oikein kruunun raitaisilla?

— Enhän minä. Komisarius vain sanoi: »Tyvessä olet vielä, poikaseni; ennenkuin latvassa olet, tiedät enemmän.» Ja sitten jatkettiin taas sulkua; samana iltana pantiin viimeiset kivet paikalleen, ja veden juoksu seisahtui. Sadin oli viritetty.

— Nousimme nyt kalliokatolle katsomaan työmme seurauksia. Eikä kestänyt kauan, ennenkuin koski suppilossa rupesi jo käymään laimeammaksi hetken perästä kokonaan lakatakseen. Vesi kallion

yläpuolella rupesi nousemaan. Työmme oli onnistunut, ja Jaskalle tulisi olo pian kosteaksi.

— Tämä yö oli ensimmäinen, jona saimme nukkua rauhassa illasta aamuun asti. Aamulla oli vesi kallion yläpuolella jo noussut kolmatta metriä, ja Jaskalla ei voinut laskujemme mukaan olla paljon kuivaa maata enää jäljellä. Vesi rupesi jo tunkeutumaan kallion raon alapäästä ulos, mutta tukevalla riu'ulla ja muutamalla turpeella oli vuotopaikka pian tukittu. Kuulin Jaskan ilkeät uhkaukset, kun hän ei voinut tätä työtä estää. Hän oli arvatenkin toivonut, ettei vesi pääsisi nousemaan korkeammalle kuin tähän paikkaan. Nyt, ajattelin, ei viivy kauan, ennenkuin Jaska on jo sisäänkäytävällä pyytämässä meitä ottamaan kivet pois. Menin jo edeltäkäsini sinne.

— Komisarius seisoj vielä kalliolla. Äkisti näin hänen, silmiään varjostaen, katsovan purolle päin, joka nyt oli pienen järven näköinen, ja heti sen jälkeen tekevän hengenvaarallisen hyppäyksen kalliolta puron rannalle, josta lähti juoksemaan pitkin rantaa, minkä ikinä jaloista lähti. Minä tietysti heti avustamaan. Samassa näin miehen nousevan purosta rannalle ja hyvää vauhtia kiitävän käpälämäkeen. Vesi räiskyi vaatteista joka askeleelta. Mies oli hengästynyt ja likomärät vaatteet estivät juoksemisen; komisarius oli pian hänen kintereillään. Kun mies huomasi, ettei enää jaksanut pakoaa jatkaa, kääntyi hän äkisti ja laukaisi pistoolinsa aivan komisariuksen kasvoihin. Pistoolin sirpaleet vinkuivat korvieni ympäri. Vesi ei ollut vielä ehtinyt juosta piipusta, vaan ase räjähti palasiksi. Nyt vasta huomasin, että mies oli Jaska. En ollut silmiäni uskoa, niin mahdottomalta asia minusta tuntui.

— Vasemmassa kädessä oli roistolla paljastettu puukko, mutta kun komisariuksen revolveri tähtäsi suoraan hänen rintaansa, ei hän rohjennut lyödä. Huomasin kai, että luoti olisi ollut kättä nopeampi. Jaska tekeytyi nyt nöyräksi ja heitti puukon pois. Komisarius laski silloin revolverinsa suun maata kohti. Mutta salaman nopeudella töyttäsi Jaska molemmin nyrkein vastustajaansa olkapäihin, niin että tämä kaatui selälleen. Laukaus meni ilmaan, ja rosvo heittäytyi komisariuksen päälle molemmilla peukaloilla kiristäen hänen kurkkuansa. Kai olet huomannut nuo rumat siniset merkit, jotka siinä vieläkin näkyvät?

— Kaikki tämä tapahtui niin nopeasti, ettei Jaska ollut minua ollenkaan huomannut. Ainoastaan muutamia sekunteja hän ehti kiristää, ennenkuin minäkin olin paikalla, riuhtaisin hänet komisariuksesta irti ja heitin puun kylkeen, että luut kalisivat.

— Komisarius nousi, kosketteli sormin kurkkuansa muutaman kerran, otti pienen kuvastimen taskustaan ja tarkasteli hyvin tutkivien katsein niitä rumia nirhamia, jotka Jaskan kynnet olivat molemmin puolin kurkkua raappineet. Tyynellä äänellä hän käski sitten minun panna Jaskan käsiraautoihin ja, pitäen koko ajan revolveria kädessään, seurasi häntä venerannalle, missä komensi minut vielä lujasti hänet köyttämään, minkä suurella mielihyvällä teinkin. — Mahdotonta on käsittää, mistä tuo ukko kaiken tyyneytensä ottaa. Enpä minäkään piiskurinvirkkaa rakasta, mutta tällä kertaa minua melkein suututti, ettei komisarius määrännyt selkäsäunaa. Koivunoksa konnan palkka, nuora pettäjän perintö. Kun tuo kierosilmä heitti puukkonsa pois ja oli antautuvinaan, oli hänen katseensa niin nöyrä kuin ikinä ihmisen katse voi olla, ja kuitenkin hän kehtasi käyttäytyä noin ruokottomasti. Enpä minä enää ikinä luota keneenkään, jolla on viekas silmä ja punainen parta.

— Mutta miten oli Kyttyräinen onnistunut pääsemään vankilastaan ulos?

— Olimme ihan unohtaneet, että kun veden luonnollinen lasku oli suljettu, tuli virta suppilossa ihan mitättömäksi, koska siitä nyt juoksi vain se vesi, joka vähitellen täytti Jaskan linnan. Kun Jaska veden alituisesta nousemisesta huomasi pian hukkuwansa, ellei hän pääse vankilastaan pois, oli hän sukeltanut ja onnistunut nousemaan tuon saman suppilon kautta yläpuolella olevaan lammikkoon. Hänen täytyi kuitenkin pian nousta pintaan ilmaa saadakseen, ja vaikkei hän näyttänyt paljon muuta kuin nenän vedenpinnan yläpuolella, oli komisarius hänet huomannut. Kaksi silmää vierahalla, kolme komisariuksella. — Jos komisarius olisi nyt luullut häntä sorsanpojaksi ja ampunut, olisi Jaska ainaiseksi lusikkansa heittänyt. Mutta eiväthän hurjan luut ensiksi mätäne. Ja Jaskan luut ehkä suorittavat vielä kerran hänen puolestaan sen osan kuritusta, jota hän ei ehdi itse suorittaa.

— Kuinka niin?

— En tiedä, liekö totta. Mutta niin ainakin kertovat vanhat kakolalaiset, että jos siinä talossa joku kuolee, ennenkuin on ehtinyt palvelusaikansa loppuun suorittaa, viedään hänet Helsinkiin, jossa hänet valmistetaan palvelematta olevien vuosien suorittamista varten. Hänestä tehdään tuommoinen »laiha maisteri», joka suljetaan kapeaan kaappiin ja jonka koulunopettajat kuuluvat välistä näyttävän pojille terveelliseksi opetuksiksi, että ymmärtäisivät tulla kunnollisiksi ihmisiksi. Taitaa olla hyväkin opetuksen välikappale.

— Ei asia ihan semmoinen ole. Ja kyllä Kyttyräinen tulee maallisen rangaistuksensa loppuun asti suorittamaan. Ei hän tule vuosilla pääsemään. Ja kun tuomio tulee elinkautinen, on se kuolemalla loppuun suoritettu. Kun tuo raukka tekisi edes vankilassa parannuksen.

— Tapahtuuhan se muutamille, vaikka eihän Jaskalla siihen suuria edellytyksiä ole. Kyllä Jumala voi hänetkin panna niin lujalle, että hänen tulee pakko nöyrytyä. Tapanahan on sanoa, että ellei vanha Jumala saavuta, niin vastaan hän tulee. Onnellisempaa yhtymystä kuin tämä ei voisi Jaskalle tapahtua.

— Saitteko mitään selkoa, minkälainen kyttyräläisten koti oikeastaan oli?

— Saimmehan me. Vasta saatuani Jaskan lujasti köytetyksi heitin silmäyksen purolle päin. Puro vaahtosi nyt valkoisena koskena. Pato oli särkynyt, ja Jaskan linna tyhjentyi hirveällä kohinalla. Jos Jaska olisi runsaan puolen tuntia vielä odottanut, olisi koko raskas työmme ollut turha. — Kun ryöväripäällikkö huomasi mitä tapahtui, raivostui hän ihan suunniltaan. Oli kamalaa nähdä ja kuulla hänen raivoansa. — Luolan tyhjentyminen ei kestänyt täyttä tuntiakaan. Patoamalla nostettu vesi linnan yläpuolella sitä vastoin laski vain hitaasti tämän ja seuraavan päivän kuluessa. Avasimme heti pääsisäänkäytävän ja menimme ryövärien kartanoon kotitarkastukselle. Luola oli paljoa suurempi ja mukavammin sisustettu kuin olimme voineet aavistaa. Paitsi isoa, hyvin tehtyä ja tilkittyä asuintupaa oli sinne rakennettu oikea varastorakennus, joka väliseinillä oli jaettu kolmeen varastohuoneeseen. Kaikki näytti olevan tarkoin mietittyä ja laskettua, ja luola oli kaikin puolin hyvin sisustettu ryövärilinna. Vedenpaisumustakin oli edellytetty, koska huoneet oli pönkitetty kivistä kattoa vasten, ettei vesi pystynyt niitä paikaltaan siirtämään. Halkoja makasi kaikkialla huiskin haiskin, niinkuin vesi ne oli jättänyt.

— Olimme oudoksuneet, ettei puron rannalla näkynyt minkäänlaista venevalkaman merkkiä. Nyt ymmärsimme syyn: luolassa oli aivan uusi, hyvä vene. Suppilonmuotoinen puron lasku voitiin hirsistä tehdyllä luukulla luolan sisäpuolelta sulkea, missä tapauksessa alempi vesi väheni niin paljon, että veneellä pääsi mukavasti itse luolaan. Täten saivat ryövärit ryöstetyt tavaransa vesitse suoraan itse luolaan, eikä jäänyt myöskään luolan ulkopuolelle mitään merkkiä, joka viittaisi ihmisten läsnäoloon. Ellen olisi tullessamme sattunut tirkistämään kalliosyrjän alle, samassa kun Jaska yritti urkkia meistä tietoja, on melkein varmaa, että olisimme jatkaneet matkaamme aavistamattakaan, että olimme käyneet niin lähellä ryövärien linnaa. Myöskin sisäänkäytävät luolaan olivat ainoastaan etsimällä löydettävissä.

— Koska isäntä makasi lujasti köytettynä ulkona, kävimme lupaa pyytämättä hänen tupaansa. Tupa oli hyvin järjestetty salapolttimo. Komisarius ei sanonut tavanneensa ikinä niin hyvin varustettua salapolttimoa. Kattilat, hatut, torvet ym. olivat kaikki vaskea ja mitä parhaimmassa kunnossa. Kaikki taottiin kirveellä romuksi. Näithän itse nuo raskaat vaskiromumöhkäleet veneessä.

— Eikö näkynyt mitään merkkiä ryöstetyistä tavaroista?

— Kuusi tai kahdeksan hevოსkuormaa vaatteita oli huolellisesti järjestetty suurimman aitan hyllyille. Liinavaatteet ja pitovaatteet oli tarkoin erotettu. Yksin silkkihuiveja oli neljäntäkymmentä. Kaikki oli likomärkää. Kaksi päivää meni niitten kuivaamiseen. Ellei Jaskalla olisi ollut hyvin paljon köysiä, olisimme tuskin saaneet kaikkea kuivaatuksikaan; nyt on koko ryöstettyjen tavarain varasto taas hyvässä kunnossa aitan hyllyillä. Ovi olisi oikeastaan ollut kruunun sinetillä suljettava, mutta komisariuksen oli pakko jättää ovi auki, etteivät vaatteet pilaantuisi homeesta. Ensi tilaisuudessa tuodaan kaikki kylään, jotta kukin saa omansa. — Kellot ja koristeet on Jaska kai jo myynyt, koska ei mitään semmoista näkynyt. Kumma, että silkkihuivit olivat säilyneet. Mutta ensi talvena olisivat kai kaikki vaatteet menneet menoansa, jos ryöväreillä oli todella tarkoitus ruveta pitämään hevosta.

— Toinen aitta ei tuottanut meille paljon vaivaa. Sikunanhaju kohta osoitti, että viinaa siinä säilytettiin. Kaikki oli todellakin tehtaantapaisesti järjestetty, kun viinakin säilytettiin haapaisissa kymmenen kannun leileissä. Parikymmentä leiliä oli viiden minuutin päästä säpäleinä.

— Kolmas aitta oli jyvämakasiini. Jyville emme voineet mitään: ne pilaantuvat kyllä.

— Työn tehtyämme oli meidän vielä pakko kantaa Jaska veneeseen. Hän ei hyvällä eikä pahalla suostunut käymään.

— Minkälainen hän oli matkalla?

— Sarvipää oli koko matkan niinkuin mikäkin Muhoksen sammakko.

— Mikä niistä on sarvipäitä tehnyt?

— En tiedä. Mutta sanotaan niiden olevan sellaisia. Muhoksella muutkin kummat, sammakotkin sarvipäitä.

IX.

Setä oli seuraavina päivinä hyvin miettiväisen näköinen. Eräänä iltana hän ilmoitti minulle, että neljän näin vaarallisen vangin kuljetus teki hänet levottomaksi. Hän olisi mieluummin ensin vienyt Kyttyräisen yksin ja sitten palannut hänen rikostovereitansa noutamaan. Mutta matka tulisi kestämään lähes kaksi viikkoa, ja niin pitkäksi aikaa hän ei enää tahtonut jättää minua vartijaksi, varsinkin kun yöt rupesivat olemaan pimeitä. Stålhahnen työpajassa olisimme kyllä voineet vangeillemme valmistaa jalkaraudatkin, mutta setä katsoi tehtävän sittenkin liian vaaralliseksi.

Minä tarjouduin silloin lähtemään Sitkan taloon, josta yrittäisin saada isännän ja jos mahdollista vielä toisenkin miehen avuksi. Setä hyväksyi ehdotukseni, vaikka Ville kaikin tavoin sitä vastusti arvelen, ettei pidä panna kissaa makkaran vahdiksi. Hänen epäluulonsa sitkalaisia kohtaan eivät olleet vielä täysin hävinneet.

Varhain seuraavana aamuna lähdin matkalle kovalla tuulella, joka päivemmällä kasvoi myrskyn tapaiseksi. Mutta kun tuuli oli myötäinen, joudutti se vain matkaani, ja kun joellakin sain purjehtia, laskin jo päivällisaikana veneeni rantaan Sitkan venevalkamassa. Sitkan vaari sattui olemaan rannassa, ja hänen ilonsa tulostani oli teeskentelemätön. Hän oli jo ruvennut pelkäämään, että olimme kaikki joutuneet rosvokeuhkoihin, jolloin henkemme ei ollut suuren arvoinen.

Kun ukko kuuli asiani, arveli hän minun tulleen kuin tilauksesta. Päivä oli sunnuntai, ja taloon oli juuri tullut vierailemaan kaksi isäntää kirkonkylästä. Kirkonkylässä oli jo juhannuksen aikana liikkunut huhu, että komisarius ja hänen seuralaisensa on tapettu. Jokin puhe sedän puukottamisesta oli kai levinnyt Riitalammille, iskusta oli tehty kuolemanisku, ja minä sekä Ville olimme kaupanpäällisenä seuranneet mukana.

Menimme tupaan, jossa minun tuloni huomattavasti kevensi mieliä. Kaikki olivat uskoneet minun jo olevan manalassa. Vieraat, joista toinen oli minulle entuudestaan tuttu, keskustelivat parhaillaan rosvosakista. Rosvoja pelättiin nyt kirkonkylässä enemmän kuin koskaan. Olipa kuntakokouksessakin eräs isäntä ehdottanut, että kunta semmoisenaan ostaisi itsensä vapaaksi heidän rosvouksistaan. Mutta kun sedän viransijainen, joka oli sattunut olemaan läsnä, viran puolesta kielsi kaiken keskustelun niin häpeällisestä, jopa lainvastaisestakin ehdotuksesta, oli puuha, jolla kuului olleen monta kannattajaa, itsestään rauennut tyhjiin. Vieraitten asia oli nyt Sitkan isännältä saada tietoja, millä ehdoilla hän oli solminut Kyttyräisen kanssa rauhan. Heilläkin oli näet aikomus tehdä samanlaatuinen yksityisrauha rosvoapäällikön kanssa, elleivät hänen ehtonsa olleet kovin mahdottomia. Se vieraista, jonka tunsin, oli kaikin puolin kunnan mies. Mutta niin suuri oli se kauhu, jonka Kyttyräinen oli pitäjässä herättänyt, että kelvottomimmatkin miehet näyttivät olevan ihan lamassa. Rupesin pitämään itseäni oikeana sankarina ajattellessani, että olin saanut olla osallisena tuommoisen vitsauksen poistamisessa. Viimeisetkin häpeäntunteen jätteet siitä, että olin ison-Iivanan juopuneen unessa vanginnut, haihtuivat nyt.

Huomatessani, että molemmat vieraat isännät olivat vahvasti päättäneet sopia rosvoapäällikön kanssa, rupesin heitä häpäisemään. Sanoin, että he tekevät Riitalammille häväistysnimeksi koko Suomessa, eikä kukaan kehtaa muissa pitäjissä tunnustaa olevansa Riitalammilta kotoisin. Miehet selittivät yksinomaan perheittensä tähden aikovansa tällaiseen sopimukseen ryhtyä, josta kyllä arvelivat saavansa kuulla kunniansa. Omasta puolestansa he olivat valmiit vaikka tänä päivänä tappelemaan Kyttyräisen joukkoa vastaan, kun vain joku voisi viedä heidät rosvojen jäljille. Mutta rosvoit olivat siihen liian viisaita.

Kun miehet olivat noin suurisanaista, päätin ottaa heidän sanoistaan kiinni ja lupasin viedä heidät jo huomenna Kyttyräisen ja hänen miestensä puheille. Kerroin nyt, millainen oli asian laita ja että komisarius oli lähettänyt minut hankkimaan pari miestä lisää, kuljettaaksemme ilman vahingonvaaraa vankimme asutuille seuduille. Miehet ymmärsivät puheeni todeksi, ja kaikki tarjoutuivat heti toimeen. Tunnin jälkeen istui kolme isäntämiestä ja Sitkan vaari mukana Sitkan isossa heinäveneessä matkalla järvelle päin. Pohjatuuli menee illaksi kotiin, sanotaan, ja niin tapahtui nytkin. Kun keskiryön aikana tulimme järvelle, näkyi jo järvenpinnalla siellä täällä kuikanpeltoja, ja tunnin kuluttua oli järvi rasvatyyni.

Kauanko viisi miestä virstaa katkaisee? Aurinko oli juuri noussut, kun maanantaiaamuna laskimme Latvasaaren venevalkamaan. Onni oli ollut minulle harvinaisen suotuisa. Minua odotettiin vasta tiistaiksi.

Osoitin miehille tien taloon — he luulivat olevansa rosvojoukon kodissa — ja jäin ukon kanssa niemelle, jossa kerroin hänelle hänen isänsä viimeisistä hetkistä. Kyynelsilmin katseli vanhus sitä paikkaa, jossa hänen isänsä lähes seitsemänkymmentä vuotta sitten oli henkensä heittänyt. Stålhahnen anteeksiantamuksesta hän tunsu itsensä suuresti lohduttuneeksi. Isänsä pyssyt ukko tunsu heti ja ihastui niitten takaisin saamisesta. Vein hänet myös ylös torniin, missä hän ihmetellen katseli kanuunaa, joka

kerran oli ollut tuoda hänelle surman. Kun ukko kuuli, että tällä samalla kanuunalla olin ampunut roistojen veneen säpäleiksi, taputti hän sen kylkeä eikä ollenkaan sanonut enää olevansa siihen suutuksissaan, kun se oli niin hyödyllisen työn tehnyt. Lapsellisessa innostuksessa pyysi ukko saada laukaista yhden laukauksen. Ja kun setä lupasi hänen ampua vaikka kymmenen, tuhlasimme ilossamme koko paljon Latvasaaren kuninkaan ruutivarastoa.

Vielä samana päivänä tulin Latvasaaren omistajaksi. Hovilinnan omistaja olin jo ennen sen testamentin nojalla, joka löytyi saman kirjoituspöydän laatikosta, jolla setä kauppakontrahdin kirjoitti. Sitkan vaari määräsi hinnan semmoiseksi, että se soveltui minun varoihini, ja hänen poikansa, Sitkan isäntä, hyväksyi ukon määräyksen. Siihen aikaan pieni saari ei vielä maksanut tuhansia. Myöskin Kyttyräisen linna on nyt minun omani. Kun tupa myytiin huutokaupalla, ei tehty tarjouksia, sillä paikan kaukaisuus ei houkutellut ketään sinne asutusta perustamaan; sain sen muutamalla kymmenellä markalla. Sitkan vaarin kanssa olen metsästysmatkoilla syksyisin viettänyt monta yötä ryövärien linnassa. Ukosta ja minusta tuli hyvät metsästystoverit. Mutta kevätmetsästyksestä en onnistunut saamaan ukkoa luopumaan. Vanhus on jo yli kolmekymmentä vuotta maannut maan mullassa.

Vankien kuljettaminen asutuille seuduille kävi hyvin, ja setä seurasi itse mukana, kun ne Riitalammilta vietiin vankilaan. Minut vapautettiin nimismiehen apulaisen virasta. Se päivä, jolloin tämä tapahtui, oli minulle iloinen päivä. Sitkalaisten tehtäväksi uskoi setä ryöstettyjen tavarain kuljettamisen Riitalammin kirkonkylään, josta omistajat saivat kukin omansa periä. Villen epäluulot sitkalaisista haihtuivat pian; olivatpa sekä isäntä että vanha ukko Villen häihinkin kutsutut. Ystäväni asui kolmattakymmentä vuotta omassa tuvassaan, jossa hänen emäntänsä vieläkin elää leskenä. Hänen tyttärensä on naimisissa ja hänen kaksi poikaansa lähtivät isänsä kuoleman jälkeen Amerikkaan, missä nyt kuuluvat uudisasukkaina Kanadassa tulevan hyvin toimeen.

Kyttyräiset tuomittiin kaikki elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen. Vanha laamanni, joka itse istui käräjiä, sanoi, ettei hänen koskaan ennen ollut tarvinnut niin monta henkilöä samana päivänä semmoiseen rangaistukseen tuomita. Iso-Iivana oli ainoa, joka hyvän käytöksen tähden palveltuaan muutamia vuosia laskettiin pyynnöstään uudisasukkaaksi Siperiaan, missä hänestä kuuluu tulleen kunnan mies.

Setä vieraili Latvasaarella muutamia viikkoja joka kesä, ja vielä toissa syksynä kävimme yhdessä viikon ajan kestäväällä metsästysretkellä. Lohivavan käytössä hän oli mestari aina viimeiseen kesäänsä saakka. Nyt hän lepää saman pitäjän kirkkomaassa, jonka hyväksi hän on koko elämänsä työn omistanut.

Mikään ulkonainen kunnianosoitus ei tullut sedän osaksi hänen elämänsä parhaimmasta maineystä. Pitäjäläistensä kunnioituksen ja rakkauden hän oli saavuttanut jo ennen runsaassa määrässä. Kertomalla edellisessä kuvatut tapahtumat olen tahtonut suorittaa hänelle osan yksityisestä kiitollisuudenvelastani.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LATVASAAREN KUNINKAAN HOVILINNA:
SEIKKAILUJA VENÄJÄN RAJALTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the

user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or

unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we

do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.